SALÂH BİRSEL

ADAM

günlük

SALÂH BİRSEL

PAPAĞANNAME

GÜNLÜK : 1993-1994

ADAM

ADAM YAYINLARI
©
Anadolu Yayıncılık A.Ş.

Birinci Basım : Temmuz 1995

Kapak Tasarımı : Erkal Yavi
Kapak Fotoğrafı : Ara Güler

95.34.Y.0016.533
ISBN 975-418-313-9

YAZIŞMA ADRESİ: ADAM YAYINLARI, BÜYÜKDERE CADDESİ ÜÇYOL MEVKİİ, NO: 57 MASLAK-İSTANBUL
TEL: 285 21 52 (12 Hat) TELG: ADAMYAY TELEKS: 26534 rada tr FAX: 276 27 67

Salâh Birsel

●

Papağanname

(Günlük : 1993-1994)

ADAM

1993

Çetin Altan'dan bir yeni yıl merhabası.

Sabah'taki *Şeytanın Gör Dediği* köşesinde, bugün, Avrupa vatandaşlığının bize neden kapalı olduğunu soruyor.

– Sözde, diyor, 1839 Tanzimatıyla biz de Batılılaşacaktık. 1993'ün ilk gününde yürürlüğe giren Avrupa Ortak Pazarına burnumuzu bile sokamadık. Ne oldu bizim çağdaş uygarlık düzeyini yakalama nutuklarımız.

Daha sonra da bunun neden böyle olduğunu şöyle açıklıyor :

– Semih Sancar önemli bir paşaydı. Cevdet Sunay da öyle, hatta Faik Türün de... Buna karşılık Salâh Birsel değeri dört dörtlük çağdaş bir yaratıcı entelektüeldi... Kimse böyle bir karşılaştırmayı aklından bile geçirmedi... Oysa başarılı olan Salâh Birsel. Siyasetçi paşalar değil.

Hepsi bu mu? Yok canım.

Yazısının sonuna doğru, beni iyisinden göklere çıkarıyor :

– Salâh Birsel'in sadece siyah arabasız değeri, siyaset paşalarının da sadece siyah arabalı önemi vardır.

İki gözüm Çetin Altan beni utandırdın.

Sen ateşli sazları kullanmasını iyi bilen bir köşe yazarısın. Bir sanatçısın.

Ama iyi bir edebiyat eleştirmeni olamazsın.

Çünkü onlar Salâh Birsel'i pohpohlamak değil, onu çamura yani kendi bataklarının çamuruna çekmek için lokma-göz, fırlak göz polimlerine yatarlar.

7 Ocak 1993

Yeni yıl afal afal, şaşkın bir utangaçlıkla göründü.

Hasan Pulur'un, Halit Çapın'ın, Çetin Altan'ın bana "Yazmanı sürdür, cümbüşüne bak." öğütlerinin kurdelasını çözen, alınları yakutlu, zümrütlü ve elmaslı yazılarından sonra, dün de Almanya'dan, Berlin'den, Adnan Binyazar'ın, o bedava lakırdı söylemeyen dost Binyazar'ın yeni yıl kartı da beni 60 okka ağırlığında iki mum altında bıraktı :

– Siz yalnızca bir yazar değil, çağımıza ve geçmiş çağlara da ışık tutan bir filozofsunuz. Yeni yılınızı bu coşkuyla kutluyor, sağlık ve mululuk dilekleriyle selamlarımı sunuyorum.

12 Ocak 1993

Benim bildiğim iyi bir sanatçı, canına ateş bırakan her türlü yapıt önünde yerlere değin eğilir. Onunla dostluk kurar. Hayhaylar, vayvaylar içinde bir süre kendine gelemez.

Ne ki, yalınkat akılla gezen keşler, mayışık sanatçılar, labalubacılar bir bedehşan yakutuyla karşılaştıklarında yok derler, çok derler, yere dikey olarak bir sürü laf döktürürler. Bunlar çırpıbacak sinidaşlardır. Burunları yere düşse eğilip almazlar.

Gelin görün, Malraux, Toulouse'da, bir kitapçı vitrininde, Roger Martin Du Gard'ın *Les Thibault* adlı yapıtına onun Nobel kazandığını bildiren bir kuşak geçirildiğini görünce sevinçten ıslık çalmıştır.

13 Ocak 1993

Malraux, *Karşıt-Anılar*'da (Antimémoires) Nehru'dan da açar. Bir gün Nehru'nun kucağına oturmaya gelen bir sincap Hintli Önder'in gözlerini görünce hemen kaçıp gitmiştir.

Bir başka gün de Nehru hapis damlarını dile getirir.

Bizimkisi, o gün, Malraux ile birlikte, Fransız Elçisi Kont Ostrorog'un yanındadır. Hapis damları da gündemde.

Nehru, Gandhi'yi de anlatır. Özel trenler hapisteki iki başbuğa Bağımsızlık Savaşı Başkanlarını taşıyordur boyuna.

Malraux da kendi anılarını anlatır. Ve de Fransız damlarını. Savaşları soyutlamak bakımından Fransa'dakiler, Hindistan'dakilerin aynısıdır. Ama aralarında yine de büyük ayrım vardır.

Peki Kont Ostrorog, o gün ne yapmıştır? Pek bir şey değil. İki konuğunun hapis damlarını ballandıra ballandıra öykülemesi karşısında, yaşantısında bir kez olsun bir karakola götürülmemiş olduğunu düşünmüş ve de utancından yerin dibine geçmiştir.

3 Şubat 1993

Şallak şullak bir gençlikten sonra bir gün hovardalık arkadaşlarıyla eğlenirken, birden onları yüzüstü bırakıp bahçesindeki korunun altında yalnızlığı ve sessizliği aramaya koşan, o günden sonra da tüm

yaptıklarına pişmanlık getirip zamanını artık şölenlerde, entermenter işlerde geçirmeyen, *İtiraflar* yazarı Rousseau, Avgustinus'un (İ.S. 354-430) yoluna kimsenin öykünemeyeceğini söyler.

Bir hırsız mı? Bir karaborsacı, bir politikacı, bir esrarkeş mi? Yo bunların hiçbiri böyle bir hoppalığa, böyle bir lükse kalkışmaz.

Çünkü kimse, Avgustinus gibi, içinde bulunduğu yaşamı bırakıp kendini bütün günahlardan, bütün hazlardan uzak tutamaz.

8 Şubat 1993

Cigarayı bırakalı 13 yıl oldu.

Şimdiye dek hiç cigara düşmedi akıl tasıma.

13 yıl ona hep gereksiz bir nesne, tavı kalmamış, culuzu düşmüş bir boğaz ığrığı gözüyle baktım.

Ne ki, yılbaşından beri zaman zaman, özellikle de yemeklerden sora onu arıyorum. Yine de canım başıma sıçramıyor.

Eskiden olsaydı, sabahları aç karnına 4 Birinci çekmeden kendime gelemezdim. Belli bir zehiri, belli bir nikotini kanıma karıştırmadan kafam işlemezdi.

Evet şimdilerde sadece bir cigara diyorum.

Ama yine de yanımda cigara içilmesine evetlik gösteremiyorum. Tiryakilerin yanından fellek fellek kaçıyorum. Eve gelen cigaracıları şıpınişi sepetlemeye bakıyorum.

18 Şubat 1993

Neş'e ile sevinç asık suratla, av tutmamış aslanla bağdaşmaz.

İçlerinde kötülük yeşertenler sevgiden yalınayaktırlar.

Yüzlerinde gülücük barındıramazlar. Çiftetelli oynatamazlar.

La Fontaine şiirlerinin, *Fables*'lerinin ahlak dışı öğelerle dolup taştığını söyleyen birine şu karşılığı yapıştırmıştır :

– Onlar ahlak dışı olamaz. Çünkü tümünden neşe fışkırmaktadır.

21 Şubat 1993

Profesör Fuat Bozkurt'tan (Rotterdam'dan) mektup :

– Dolu dizgin denemecinin doludizgin yalnızlığı ile dolu günlükleri Avrupa yalnızlığında bana eşlik ediyor. *Yalnızlığın Fırınlanmış Kokusu*'nu soluk soluğa okudum. Her satırda birlikteliği duyarak yalnızlığı kokladım. Birikimin ve duyarlığın yazıya dökülmüş özgün örnekleri bunlar.

1 Mart 1993

Tereyağ yok. Sana yok. Bitkisel yağ yok.

Sadece zeytinyağ.

Pilavı bile zeytinyağla pişiriyor Jale. Zeytinyağının çokça kaçmaması için de büyük bir dikkat gösteriyor.

Haşlanmış nohutu, üstüne az-biraz zeytinyağ ve bolca limon gezdirerek öğle yemeğini savdım. Yanına bir de soğan kırıp hatır hutur yedim.

Soğan, özellikle de kırmızı soğan, öteden beri canyoldaşımdır. Baklagillere eğildiğimde onu da savsaklamamaya bakarım.

Jean Anglade adında bir yazar, soğanın kan temizleyici bir niteliği olduğunu yazar. Kanı, soğan atıştırarak, iyisinden temizleyen kişilerin iyimserliğe, hoşgörüye ve dürüstlüğe tutundukları saptanmış.

Decameron yazarı Giovanni Boccaccio da bir soğan oburu imiş. Bu soğan rejimi sonunda o da, arkadaşlarınca, "Sessiz Giovanni" diye anılmaya başlanmış. Çünkü onun da çatırtısız, çıtırtısız ve de patırtısız bir yaşayış tutumu varmış.

7 Mart 1993

Berlin'den, Adnan Binyazar'dan yeni bir mektup :

– Bana göre filozof, yaşamı sanat ve düşünce açısından süzen insandır. Kuram üretenleri ben bilime daha yakın bulurum. Kanıtlayıcıları da filozof sayma eğiliminde değilim. Bana göre Montaigne, Voltaire gibi insanlar filozoftur. Sizin filozofluğunuzun ölçüsü daha başka. O soydan gelmekle birlikte, insanın "kafatası"ndaki cevheri her sözcüğünüzde dile getiriyor gibisiniz. Bir de aslolan'la olmayanı, dilin size verdiği o engin yetenekle biçimlendiriyorsunuz. Aktardığı-

nız her şey, potasını sizin hazırladığınız bir insanlık durumunun irdelenmesidir. Düşünce göğermesi yaratıyorsunuz kafada. Çok daha önemli bir yönünüz Kişiyi paralel durumlarla karşılaştırmıyorsunuz. Sizi okuyan, "Ben de böyle düşünüyordum..." diyemez; "Demek gerçek düşünce bu imiş..." der. Ben sizi hep bir bilgi kürsüsü saymışımdır. Anlatımınız ayrı bir kürsüdür. Okudukça, dünyanızın genişliğini daha çok ayrımsıyorum. Bir gece yarısı sizi okurken, Eflatun'un *Devlet*'inde rastladığım bir tümceyi sesli sesli söylemeye başladığımı çok iyi anımsıyorum "Söyle bakalım sözün mirasçısı!" Sizi ben, dilimizin, Türkçenin mirasçısı sayıyorum.

9 Mart 1993

74 yaş.

İşte şimdi yapyalnızım.

Alnımı camın soğukluğuna dayamış, bomboş ve anlamsız sokakları, evleri seyrediyorum.

Ben bu anı bütün yaşamım boyunca beklemiştim.

Nedir, şimdilerde kendimi ufalanmış, elekten geçirilmiş, fitili kalmamış, toplum dışına itelenmiş görüyorum.

Dışarda benim kafama uymayan apayrı bir toplum, bir alaca karga, bir karakuş soluk alıp veriyor.

İkinci bir toplum bu.

Bir vuravur toplumu. Kaba-saba, tort-mort ve de şişmanırak. Cevri çok, fendi bilinmez bir topluluk. Her yanı akla takla bir yaratık.

12 Mart 1993

V. B. Bayrıl son şiirlerini *Melek Geçti* adı altında toplamış.

"Tevekkül" hemen hemen en başta.

Sözcükleri kuşlara, kuşlara doğru fırlatıyor :

Rüzgâr deri değiştiriyor usulca
Mevsim kabardı. Tül inceliğinde
çırpınışlar duyuldu kalbe aşina
arzularda...

Göğe bakma, üzülürsün. Kırılır

içinde akşamın altın huyları
pişmanlıkla. Teyellidir zira
birbirine aşklar. Ve ne yapsan
şimdi : "Hüznü yeniden okumak için
bir kitap olur dünya"

Vakit geldi. Hurufat, işte yürüyor
kâğıda. Şairin elini sürdüğü çığlıklar,
o biçare cisimler. Kaplanacak az sonra
som altınla.
Çocuğum, ah güzel arkadaşım.
elveda .. elveda .. elveda.

V. B. Bayrıl güçlü sanatçı.

Gençlerin en önde gelen ozanlarından biri.

Ama neden "aşina" da "bildik" değil? Neden "zira" da "çünkü" değil? Neden "hüzün"? Neden "hurufat"?

Hoş, yalnız Bayrıl değil, daha önce de yazdım, gençlerin çoğu Osmanlıca'ya el ense çekiyor.

Ne bileyim, böyle davranmakla belki şiirlerine eskil (arkaik) bir tad katacaklarını düşünüyorlar? Belki de Divan şiirinden kopup gelmeyen sözcükler içlerini karartıyor?

17 Mart 1993

Bir insan kalgayına, bir yaşama veliahtına öğütler :

– Biraz kendini zorla oğlum.

Kendini sıkıya almadan hiçbir yere varamazsın.

Hadi biraz kendini toparla.

Göreceksin kötülük hiç de güç değil.

Hadi sonra bana dua edersin.

Kötülük un çuvalıdır. Vurdukça tozar, vurdukça azar. İnsana verse verse mutluluk verir.

Hadi hop atla, akarsu duvar olmaz.

Şunu da unutma ki, Puşkin, Ekaterinoslav kentine gidip de Petersburg'un gürültüsünden, gurultusundan kurtulduğu vakit sıkılmıştır.

Yunus Emre :

– Bir sinek, bir kartalı kaldırıp yere vurdu.

23 Mart 1993

Hilmi Ziya Ülken *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*'nde Ahmet Mithat Efendinin özgürlüğe, Meşrutiyet'e, Meclisli Hükümet'e karşı çıktığını yazar. Efendimiz, II. Abdülhamit'e yaranmak için Fransanın Meclisli Hükümet yönetimini de kötülermiş.

İkdam gazetesi başyazarı Ahmet Cevdet de onun yolunu izlermiş. O da, gazetesinde, Avusturya'nın meclisler yüzünden sıkıntılara düştüğünü yinelermiş.

Doğrusu, geçmiş yüzyıllarda, Türkiye'de dalkavukluk oldukça yaygındır. Bir zamanlar Osmanlı donanmasında görev alan ve adı "Müşavir Paşa"ya çıkan Adolphe Slade Paşa da "Türklerin dalkavukluk ve boyun eğmede üstlerine yoktur." diyecektir.

Nedir, ülkemizde dalkavukluğu isteyenler yurttaşlar değil, padişahlar, sadrazamlar, paşalardır. Bunlar çevrelerindeki kişileri ezelemek, onları dalkavukluğa sürüklemek için ellerinden geleni yapmışlardır.

Sultan Mahmut, Koca Hüsrev Paşa için şöyle dermiş :

– Koca topal, insan şeytanıdır.

Hoş, Hüsrev Paşa da şimşekleri üstüne çekmek yolunda her şeyi yaparmış "Tarabya Frenk başkentidir. Oranın ele geçirilmesi çok güçtür." sözünü sık sık gündeme getirirmiş.

Gerçi Osmanlı Devletinin son Kaptanıderyası Hacı Ahmet Vehim Paşa (1824-1910) II. Abdülhamit'in karşısında direnmiş, onun donanmayı silahsızlandırma önerisine "hayır" demiştir ama Kızıl Sultan da onu görevinden almıştır.

2 Nisan 1993

Henri Massis *Jugements* (Yargılar) adlı kitabında Péguy'nin, Claudel'in ve kimi arkadaşlarının yaşadıkları çağı atif ütüf bulduklarını, estek kerestek saydıklarını söyler.

Çevreleri onları mutlu kılmıyordur. İçlerinde gizli bir utanç taşıyor gibidirler. Ne var, duvar içine yerleştirilmiş kapaksız dolaptan, kör-takadan kurtulmak için ellerinden geleni yapıyorlar, özgünlük, orijinallik yolunda tepinen bireyciliğe kapanıyorlardır. Ya da sevecekleri şeyi çok gerilerde veya çok ileride arıyorlardır. Kısacası hep demir attıkları yerin ötesinde cibildemeye çalışmaktadırlar.

Gerçekte, yazarların çoğu kendi çağlarından yakınır boyuna.

Ne var, Henry Miller böyle değildir. O, hiçbir yazarın kendi yağında kızartılmış yapıtlar ürettiğine inanmaz. Ona göre sanatçı eskiden var olan şeyleri dile getiren bir kasettir.

Hemingway de aşağı yukarı aynı düşüncededir. O da kendinin dışındaki şeylere yönelir. Pes, bundan anlaşılmalıdır ki çalışırken kör bir domuza benzediğini açıklayacaktır.

Virginia Woolf da *Mrs Dalloway* adlı romanında, üç aşağı beş yukarı, aynı sözlere yer verir :

– Yaşam düzenli bir biçimde sıraya dizilmiş lambalar demek değildir. O, bol ışıklı bir ayevidir. Bilincimizin doğuşundan başlayarak bizi sarıp sarmalayan yarı saydam bir zarftır.

5 Nisan 1993

Yazarlar içinde sevgiye en yakın duran, gecenin üçüncü saatinde bile onu cirp cirp eşeleyen belki Halikarnas Balıkçısıdır. O, *Aganta Burina Burinata*'da Aliş'e şunları söyletecektir :

– Kuzular meleyerek, köpekler de kuyruk sallayarak o sevgiyi apaçık bir biçimde dilenirler. Bana öyle geliyor ki, dünyada var olan sonsuz sevgi, dile gelmek için can atar.

Yalnız Halikarnas Balıkçısı da geçmişteki yaratılara daha yakın durur. Çağımızın çeşitli deniz araçlarından çok, geçmişin tahtaya omuz veren gemilerine yüz verir. Yani "tahta denizcilik"e vurgundur.

Bu konuda Piyer Loti de onu izler. İkisi de "tahta denizcilik" çağını kucaklar.

11 Nisan 1993

Yazarlar çokluk birbirlerini cin atına bindirmeye, keskinliklerini körletmek için pahlamaya, bir yanlarını budamaya bakarlar.

Voltaire *Candide* romanında Rousseau'yu ilikten düşürmeye, el kuşu göstermeye çalışmıştır. Rousseau da *İtiraflar*'da Voltaire'i eleştirmekten, onu, tüyleri dökülmüş sıska tilkiye, hozan tilkisine, benzetmekten geri kalmaz :

– Voltaire gerçekte şeytandan başkasına inanmamıştır. Çünkü onun Tanrı diye inandığı, bir kötülük aracıdır ve ancak kötülük etmekten hoşlanır. Anlamsızlığı göze batacak denli meydanda olan bu

inancın, her türlü nimet içinde yüzen bir adamda bulunmasına, hele bu kimsenin kendi mutlu dünyasından seslenerek hiç başına gelmemiş çeşit çeşit belaların tüyler ürperten, acımasız hayali ile hemcinslerini ümitsizliğe düşürmeye çalışmasına insan isyan eder doğrusu.

Nedir, vahır vahır kaynayan her insanın yaptığı da bundan başkası değildir : çevresinin tiritini çıkarmak.

Durun, hiç değilse devleti yönetenlerin iyiliğe yapışmaları, onunla kontrato etmeleri gerekir. Ama bunların çoğu, özellikle zorbalar, azmantılar görevlerinin halkı ezmek olduğunu sanır.

Hilmi Ziya Ülken, her çağdaki kötülerin o çağ için Yecuc Mecuc olduğunu söyleyecektir. Bilirsiniz Frenkler bu Yecuc ve Mecuc'a "Gog ve Magog" derler. Bunların kaynağı da *Tevrat*'a değin uzanır. Dört büyük Yahudi yalvacından biri olan Ezechiel İ.Ö. altıncı yüzyılda Magog ülkesinin kralına Gog adını takmıştır. Nedir, Magog, Musevi peygamberin düşünde yarattığı bir memlekettir.

Lafın içinde kalmak gerekirse, kötülük ülkeleri olsun, kötülüğe tapan turşu suratlılar olsun, yeryüzünden hiç eksilmemişlerdir. Çünkü insanoğlu palamut balığı gibi türlü ağırlıktadır.

175-200 gram ağırlığındaki palamutlar kestane palamutu ise, 300-325 gram gelenler de çingene palamutu sayılır. Ama en hoppaları, en çelimsizleri de gaco'dur.

Pavuryaların küçüklerini sorarsanız, onlar da çingene pavuryasıdır. Hoş bu, bir tür yengeçtir. Daha büyükleri de ayı pavuryasıdır. Zorbalar, diktatörler arasındaki ayı pavuryalarının gerçek adı Neron mudur, yoksa Korkunç İvan mıdır, orasını bilemem.

Pekiy, kötülüğe saplanmadan, insanlar birbirleriyle gülmeşeker geçinemezler mi?

Doğrusu satranç oyununda taşlar ancak belli dörtgenler içinde oynanıyorsa, insanların yapacağı da satranç dörtgenleri içinde kalmak, kötülüğe paçasını kaptırmadan oyunlarını sürdürmektir.

Çünkü yaşam budur : Satranç Oyunu.

18 Nisan 1993

Osmanlı paşaları içinde güzel konuşmaya, yüreği oynatan laflar etmeye meraklı olanlar az değilmiş.

Ali Paşa ile Fuat Paşa'nın da ince ve de eşkin atlarla hızla ilerleyen sözler söylemekte üstlerine yokmuş.

Eski Dahiliye nazırlarından Sait Efendi de çakır pençe bir ko-

nuşmacı, bir cibelekmiş.

Türk-Rus yakınlaşmasını sağlamak üzere 1920 temmuzunda Moskova'ya giden, o zamanın İktisat Bakanı Yusuf Kemal Tengirşenk *Vatan Hizmetinde* adlı kitabında Lenin'in de tatlı tatlı lafladığını yazar.

Tengirşenk ve arkadaşları o gün Lenin'i, Talat Paşaya benzetirler. Çünkü Talat Paşa ile dalaşmaya gidenler onun gülmeşeker dili yüzü suyuna, yanından ayrılırlarken elini öpmek zorunda kalırlarmış.

Lenin de dinleyenlerini, eninde sonunda, kendine inandırırmış. Bunun için de hep ateşli söylevler çekermiş. Hem de Rus dilinde. Sonra da onları, en küçük virgülüne değin Fransızca'ya, İngilizce'ye ya da Almanca'ya çevirirmiş.

Tengirşenk, Lenin'le konuşmasını şöyle öyküler :

– O gün Bekir Sami Bey, Osman Bey, İbrahim Tali Bey ve Seyfi Beylerle birlikte Kremlin Sarayı'nın Kızıl Meydan'a bakan büyük kapısına vardık. Lenin, Sarayda oturmuyor. Sarayın dış duvarları içinde yapılmış Yüksek Mahkeme binasında kalıyordu. Saray kapıcısı bize o yapının yolunu gösterdi. Kendi başımıza gittik. Yüksek Mahkeme'nin önünde de nöbetçi, kapıcı hak getire. İçeri girdik. Kimseye raslamadan geniş bir merdivenden üst kata çıktık. Orada birisi aşağı yukarı geziniyordu. Bizi görünce :

– Siz Türk Kurulu musunuz?

Osman Bey bizim yerimize karşılık verdi. Adam "Sizi bekliyor." diyerek bir kapı açtı. Girdik. Büyükten büyük bir salon. Yüksek Mahkeme genel toplantılarını burada yaparmış. Ortada dikdörtgen bir masa. Çevresinde koltuklar.

Ortaboylu bir adam, güzel bir Fransızca'yla "Buyurun" dedi. Bunu söylerken bir yandan da masanın çevresindeki koltukları bir araya getiriyordu.

Meğer o adam Lenin'miş. Eski bir Tatar ailesinin çocuğu olduğu bakışlarından, gözlerinden belliydi. Pantolu ütüsüzdü. Pantol paçası ile çorapların arasından iç çamaşırı görünüyordu.

Türkiyemizde Hayal Olmuş Hakikatler adlı kitapta II. Abdülhamit'in de çok konuştuğu, çok şakladığı yazılıdır. Ne var, bunların niteliği üzerine bir açıklama yapılmamıştır.

181. sayfada şunlar okunabilir :

– Arabada, bayramlaşma törenlerinde, cuma selamlarında, odasında, bahçede, kısacası nerede bulunursa bulunsun, yemek yerken bile boyuna konuşurdu. Ama konuşanları da dikkatle dinlemesini bi-

lirdi.

Gelin görün, bu konuşmalara kimi zaman da tabancalar eşlik ediyordur. Bir gün Avlonyalı Ferit Paşa'ya, elinde rövelverle şöyle kükremiştir :

– Seni mahvederim. Mithat Paşa'yı da ben bitirdim.

28 Nisan 1993

Aralık, aralık Türkler yerine Osmanlılar diyorum.

Türk yerine Osmanlı sözcüğünü ilk, Namık Kemal kullanmıştır.

Ziya Gökalp de Diyarbakır'da yazdığı yazılarda onu izlemiştir :

– Çeşitli öğelerden, bireylerden oluşan ve gücünü Müslümanlıktan alan Osmanlı ulusu, tıpkı Amerikan ulusu gibi gerçek olabilir.

Gökalp'ın bu sözlerini Aptullah Cevdet, Süleyman Nazif, Faik Ali de desteklemiştir.

Ne var, Hilmi Ziya, 1911'de Ziya Gökalp'ın bu düşünceden döndüğünü, arkadaşlarının ise, sonuna dek aynı giysiyi giydiklerini söyleyecektir.

4 Mayıs 1993

Ve Çeliğe Su Verildi yazarı Ostrovski acılara, üzüntülere katlanma gücünün insanoğlunun en temel erdemlerinden biri olduğunu söyler. Bu gücün yanında direnme, lengerini ayakta tutma, başlanmış bir işi sonuna dek götürme de vardır.

İmdi bilmiş ol ki ey okur, uyduruk, yüzü ıstampalı ve de kendi çıkarından başka bir şeye kürek çekmeyen kişilerde de bu katlanma gücüne, bu direnme eğilimine raslanır.

Devrimcilere, ihtilalcilere bir göz atacak olursanız onların içinde de hem siyah, hem beyaz zeytinlerin tüfek serptiğini saptarsınız.

Roy Medyev, 8 şubat 1974'te,.*Le Monde* gazetesine yazdığı bir yazıda şöyle diyecektir :

– Ne yazık ki, ihtilalciler yalnızca insanların en dürüstü, en gözüpek olanı değildir. İhtilal, özellikle çarkı dönmeye başlasın, çevresine birtakım katı yürekli, birtakım zıypak, birtakım löpçü ve cebellezineci kişileri toplar. Ama bu tüm ihtilallerin ve tüm ihtilalcilerin böyle olduğu anlamına gelmez.

5 Mayıs 1993

Beyoğlu'ndan, Kadıköy'den değil.
Ankara'dan, İzmir'den, Ören'den de değil.
Mersin'den telefon.
Mersin'de, 1955'te bir gün, bir gece kalmıştım.
Birden irkildim.

Telefonun öbür ucunda Mühendis Celal Soycan varmış. 15 genç adına konuştuğunu belirtti İki haftadır hep benim kitaplarımı okuyorlar, hep benim yazılarımı tartışıyorlarmış.

– Bir kez de Salâh Birsel'in sesini duyalım,
demişler.

Yazarlar, yazar olduklarını, içlerinin vık vık öttüğünü ancak okurlarının varlığından çakabilir.

Gerisi hiçten hiçtir.

22 Mayıs 1993

Nabali adındaki bir filozof 990 yıllarında Buhara'ya geldiğinde İbni Sina onunla birlikte *İsagoci* denilen, bilimlere giriş niteliğindeki bir bilim kitabını okumaya başlar. *Gensa* yani cins, tür maddesine gelip dayandıklarında İbni Sina'yı bir düşüncedir alır. "Öz" değişik olduğu için türlerin ayrılmasından söz eden bu konu üzerine İbni Sina filozofa, yani öğretmenine şu soruyu sorar :

– Türlerin ayrılması öz (cevher) yüzünden midir?

– Evet.

– Ben bunu kabul etmiyorum. Çünkü ussal bir varlığın, hayvan olduğunu söylemek tam ve doğru bir karşılık değildir. Belki yanıtı yarım bırakır.

O andan başlayarak İbni Sina, Nabali'nin yanından ayrılmış, bir daha da semtine uğramamıştır.

Bana kalırsa, bilginler, felsefeciler, yazarlar, şairler gerçeği arıyorlarsa bunu şu ya da bu kitaplardan değil, kendi çalışmalarından, kendi görüşlerinden çıkarmalıdırlar.

6 Haziran 1993

Oktay Akbal :

– İnsanı değiştirmeden, nasıl olur da yaşamı, dünyayı değiştirebiliriz? (*Milliyet,* 3 haziran 1993)

Bana kalırsa bu iş için düşünce kitaplarına, hadi hadi edebiyat kitaplarına yönelmek gerekir.

Evet her şeyden önce yazın ürünlerine marş marş.

Çünkü edebiyat yapıtları insanların düşüncelerini törpüledikten başka, okurlara sevgiyi, okurlara insan, hayvan ve doğa sevgisini aşılar.

Bir heykel, bir müzik parçası da bunu yapar. O da insanların yüreklerini yufkalandırır. Amenna. Ne var, bir romanın, bir denemenin, bir şiirin rozası daha uzun ömürlüdür. Etkisi avara kasnaktır. Döner gelir. Gelir döner. Kendi üzerine eğileni zıp diye uçurur.

9 Haziran 1993

Yaşar Aksoy İzmir'in, Karşıyaka'nın gerçek çocuğudur.

Tüm yaşamını İzmir'i ünlendirmeye, çevreye yaymaya adamıştır.

Bir Kent Bir İnsan'da (1986) İzmir'in son yüz yılını dile getirir. Ama o, yalnız İzmir'i değil İzmirlileri de sever. Aynı kitapta bir de Süleyman Ferit Eczacıbaşı'nın yaşam ve öykülerine yönelmiştir.

Halikarnas Kadırgası'nda (1984) ise Halikarnas Balıkçısı'na (Cevat Şakir) yanaşır. Ne var, yine İzmir'e, Eski İzmir'e değinmeden yapamaz.

1988'de ise gözlerini iyisinden Karşıyaka'ya çevirir. *Karşıyaka ve Kaf Sin Kaf Tarihi*'dir bu kez karşımızda. Yapıtta Karşıyaka'da yetişmiş ya da sonradan Karşıyaka'da yerleşmiş yazarlara (Salâh Birsel, Attilâ İlhan, Tarık Dursun K., Samim Kocagöz [Söke'li]) el uzatır. İçinde benim Soğukkuyu Tramvay Caddesi (Zübeyde Hanım Caddesi) 118 No.'lu evimin bir resmi bile vardır.

Aksoy sadece bu da değildir. Gazetecidir. 25 yıl İzmir gazetelerinde dersek çürütmüştür.

Aksoy yine sadece bu değildir.

O bir de doğanın şairidir. Doğa şiirini fotoğrafilere çiviler. Şimdiye dek, çoğu İzmir'de yedi fotografi sergisi açmıştır. Bu kez onun resimlerini seyretmek mutluluğu İstanbul'lulara düşmüştür. Dünkü salı günü, Çemberlitaş'ta, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Basın Mü-

zesinde bir sergi açmıştır.

Börklüce İnsanları adını taşıyan sergide 35 fotografi sergilenmiştir. Çok şükür, onlardan biri de, Yaşar'ın deyişiyle söyleyeyim, bir "doğa kırpıntısı" da bizim Salâh Birsel'e nasibolmuştur.

Resimler, Şeyh Bedrettin zamanından günümüze ulaşmış Karaburun köylülerini canlandırıyor.

O, çok uzun yıllar öncesinden beri bu yörede fotografi çekmiştir. Çok özel bir dostuyla birlikte Karaburun köylerinde, dağda ya da balıkçı barınaklarında insansal güzelliklerle burun buruna gelirken, çevredeki insanların da Şeyh Bedrettin'in torunları olduğunu sezmiştir. Çünkü bunlar Börklüce Mustafa'nın soyundan geliyorlardır. Böylece Yaşar ilkin şiire sarılmış, sonra da deklanşörüne basmaya başlamıştır. Sonunda (14 yıl sürmüştür bu serüven) 2.000 slayt'tan oluşan bir belgesel, bir alınteri çıkar ortaya.

Aralıkta, Rus yazarı Rady Fish de Karaburun'da Yaşar'ın çalışmalarına katılmış ve o da boş durmayarak yörenin öyküsünü araştırmıştır. Daha sonra da, Sovyetler'de 300 bin satmış olan *Şeyh Bedrettin Romanı*'nı yazmıştır.

Fotografiler "dingin bir süreci sürükleyen" köylülerin anlık şiirlerini yansıtmaktadır.

– Anlar sizin için nedir?

sorusuna dostum şu karşılığı vermiştir

– Tarihin bir anlık başkaldırısı olan "anlar" geleceğe bırakılabilecek biricik öykülerdir. Çünkü geçmişin tüm anıları, "anların" içinde coşkuyla dışarı vurmuştur. Yörenin tarihselliğini, kişinin ya da doğanın bir anlık kükreyişinde titreştiğini keşfettim. Ve onu objektifimle yakalamak istedim. Yakalayabildiğim zamanlar, büyük sevince ve mutluluğa ulaştım. Tarih, zaman zaman "anların" içinde parlar. *Börklüce İnsanları*'nı böylece sevdim.

11 Haziran 1993

Ben kötü şiir yazanlardan hep korkmuşumdur.

Bunlar sadece ağır ruhlu şiir yazmakla kalmazlar, ayrıca, nerde el-ayak vuran şiir varsa, nerde demirini sürüyen, demir üstünde duramayan hıytırık şiir (bunlara şiir denir mi?) varsa, onları beğenirler, onları göklere çıkarırlar. Her gittikleri yerde onlara mehterhane çalarlar.

Labalubacı eleştirmenlerle, çoğu köşe yazarları da onlardan pek

aşağı kalmaz. İkide birde kestenkülah, kirloş ve vıcık ozanlara (taze mevtalara) türlü peşkeşlerle kulluklarını sunarlar. Şiir bilir şairleri ise, hiç değilse gölgede bırakmak için, adlarını yazılarına zinhar yaklaştırmazlar.

Pazartesi 14 Haziran 1993

Jale 11 Haziran cuma günü Ankara'ya gitti.

Benim yerime. Edebiyatçılar Derneği'nin konuğu olarak. İkimiz de çağrılıydık. Ben gidemedim, o gitti.

Bugün de döndü. Bir altın madalya ile "Salâh Birsel" adına düzenlenmiş bir *Edebiyatçılar Derneği Onur Ödülü Belgesi* getirdi.

Ben artık öyle uzak yerlere, uzak memleketlere gidemiyorum. Sanırım daha önce de yazdım. Geçen yıl Almanya'dan iki çağrı almıştım. Onlar da hem benim, hem Jale'nin tüm giderlerini karşılayacaklardı. Uçakla gidip, uçakla gelecektik.

Ne diyorum, şehir içindeki toplantılara da katılamıyorum ben. Bostancı-Taksim dolmuşunda geçecek 1-1,5 saat bile beni bunaltıyor, yoruyor.

Edebiyatçılar Derneği, Onur Ödülü Altın Madalyası vermeye geçen yıl başladı. İlk mutlular şunlardan oluşuyor : Sabahattin Kudret Aksal, Melih Cevdet Anday, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Yaşar Kemal, Samim Kocagöz, Cevdet Kudret, Cahit Külebi, Aziz Nesin.

Bu yıl da (12 Haziran 1993 günü) sekiz sanatçı ve bilim adamı altın madalya ile ödüllendirildi Ömer Asım Aksoy, Orhan Asena, İlhan Berk, Salâh Birsel, Pertev Naili Boratav, Orhan Şaik Gökyay, Vedat Günyol, Rıfat Ilgaz.

Ömer Asım Aksoy da törene gelememiş. Onun ödülünü de bir yakını almış.

Edebiyatçılar Derneği, yazarlara yakın duran tek dernek. Baştakiler kendilerinin ününü artırmaya değil, derneğin üyelerini önde tutmaya, onlara yararlı olmaya bakıyorlar.

Doğrusu buraya derneğin yönetim kurulu üyelerinin adlarını da geçireceğim. Bu ödülü bizden önce onlar hak etmişlerdir Ahmet Say, Mustafa Şerif Onaran, Ali Cengizkan, Şükrü Erbaş, Hüseyin Atabaş.

15 Haziran 1993

Yazarları, ozanları halk düşmanı göstermeye bayılanlar var.

Bencesi "halk düşmanı" bu yakıştırmayı yapanlar, başını saat sarkacı gibi sallayanlardır.

Gerçek karşısında susmak, ya da gerçekleri ters yüz etmek neden sanatçıların işi olsun? Ona yeltense yeltense faşocular, beyin nezlesine uğramış olanlar yeltenir.

Doğrusu şu ki, bu kötü renkli kâfirler bir şey yaratamıyor, bir şey döktüremiyorlar. Bu yüzden, başkaları da yaratmasın, başkaları da merkezkaç gücünü hesaplayamasın istiyorlar.

Bu gibilerin bir özelliği de sıcaktan helvaya dönmeleridir.

17 Haziran 1993

Dün yine bir dostla kendi kendimizin merakına düştük :

– Yazarlıkta, ilk adım okuduğunu anlamaksa, ikinci adım kavramları birbirine karıştırmamaktır. Üçüncü adım... üçüncü adım evet üçüncü adım da yüreğini yalınayak bırakmaktır.

25 Haziran 1993

Bağdat'lı Halife Mansur (sekizinci yüzyıl) çağının ünlü doktoru Corc'u Elam'dan kendi memleketine getirince sormuştur :

– Ne yiyorsun?

– Tanrımızı hoşnut eden her iyi şeyi atıştırıyorum.

Doğrusu yemek-içmek, yaşam sıcaklığını, yaşam tadını artıran şeylerdir. İnsanların çoğu bu mutluluğu, bu ustalığı elden kaçırınca yaşamlarının söndüğüne inanır.

Tarihçi Abu'l Farac'ın anlatmasına göre Bağdat'ta Tilmizoğlu adında bir başka doktor da yaşarmış. O da yemeye içmeye büyük değer gösterirmiş. 1165 yılında 90 yaşında iken ölmüş. Son dakikalarında oğlu yanma yaklaşmış :

– Neden dolayı acı çekmektesiniz?

– 90 yıllık ömrün ağırlığından.

– Bir istediğiniz, iştahını duyduğunuz bir şey var mı?

– Var var. İştahlı olmayı istiyorum.

Buna karşılık Roma'lı filozof ve politikacı Cicero'nun bir deme-

si vardır : "Konuşma hevesini artırıp, yeme içme hevesini artıran yaşlılığa bin teşekkür."

Cicero sofraların baş köşesine kurulmaktan pek hoşlanırmış. Ne ki, bunu tıkınmayı kolayca sağlamak için değil, tam tersi, laklaka ile yemeye-içmeye vakit bırakmamak için yaparmış.

Bir yazısında şöyle der :

– Komşularımı her gün soframa toplarım. Çeşitli konular üzerinde konuşarak şöleni gecenin geç vakitlerine değin uzatırım.

8 Temmuz 1993

Simenon : *Maigret ve İhtiyarlar.*

İsabelle yıllar öncesinin, evlilik öncesinin sevgilisi Armand'a Opera'da rasladığının ertesi günü ona şöyle yazar :

– Sizi dün akşam uzaktan da olsa, Opera'da görebilmek bana anlatılmaz bir mutluluk verdi. Kır düşmüş şakaklarınızı ve size ağırbaşlılık veren o hafif toplu halinizi pek sevdim. Bütün gece sizinle övündüm. Ama eve dönüp aynaya baktığımda korkuya kapıldım. Acaba sizi düş kırıklığına mı uğrattım? Kadınlar çabuk soluyor, ben de şimdiden yaşlı bir kadın oldum.

İsabelle bunları yazarken o bir türlü unutamadığı sevgilisine değilse de kendisine, yaşlılığın vakitsiz geldiğini düşünmüştür.

Cicero da : "Yaşlılığın tasarlandığından erken sinsice geldiği söylenir." der.

Nedir o, dingin, sessiz, lekesiz ve de tadı damağı yerinde bir yaşamdan sonra kapımızı tıklatan yaşlılığın insanın kalbini sıcak tutacağına da inanır.

Ona göre, 81 yaşına çengel atan ve yazı yazarken ölen Eflatun'un ömrü böyle bir ömürdür. İsokrates'inki de öyle. *Panathenaikos* adlı kitabını 94 yaşında iken yazmış, ondan sonra beş yıl daha ortalarda görünmüştür.

Leontinoi'li Gorgias'a gelince, o da tam 107 yaş yaşamıştır. Hiçmihiç de çabayı, çalışmayı elden bırakmamıştır.

Cicero belleğin yaşlılıkta kara içli, kara yüzlü olduğuna da kulak asmaz. Bellek yaratılıştan ağır işliyorsa ya da hiç kullanılmıyorsa elbet "handadır handa" olacaktır.

Sophokles'i sorarsanız, en pinpirik çağında bile tragedyalar döktürmüştür. Dahası, bu çalışmaları yüzünden oğulları onu mahkemeye vermiştir. Malını gözetleyemiyor, ev işlerini savsaklıyor diye. O

da en son yazdığı *Oidipus Kolona'da*'yı yargıçlara okuyup onun deli işine, bunak işine benzeyip benzemediğini sormuştur.

En eski Latin şairlerinden Ennius (doğumu İ.Ö. 240) de 70 yaşına değin ömür defterini açık tutmuştur. Cicero onun, dünyada en ağır sayılan iki şeye yani yoksullukla yaşlılığa pervasızca katlandığını belirtir.

Ama ne var, Ennius yaşlılığı kucağına alıp kedi sever gibi sevmişse, ona katlanmışsa başkaları da onun "Ennius'un Çöplüğü" diye anılan yazılarına katlanmıştır.

Latin şairinin yapıtlarına "Çöplük" denilmesinin nedeni, üsluplarının çok barbar, çok kılçıklı ve çok gözü bağlı şehbaz oluşundandır.

Yalnız ondan 170 yıl sonra yaşam beşiğini süsleyen Virgilius bu çöplüğe vurulacaktır. Ondan sık sık alıntılar yapmaktan çekinmeyecektir. Çokluk da bu süprüntü yığınlarının altından gerçek inciler çıkacaktır.

11 Temmuz 1993

Voltaire "Ben kendim için okurum. İşime yarayacak şeyden başkasına da yüz vermem." demiştir.

Yazarlar, üç aşağı, beş yukarı aynı düşüncededir.

Eckermann da "İnsan, yalnız hayran kalacağı yapıtları okumalıdır" sözüne yapışır.

Emile Faguet ise, yarar sağlayan, sevinç uyandıran okumaların övgüsünü yapar. Ona göre, iyi okumayı engelleyen meraklar, alışkanlıklar, eğilimler, okumanın düşmanlarıdır.

Faguet bu noktadan yola çıkarak özsaygıyı, sıkılganlığı, tutkuyu ve eleştirici usu da belli başlı düşmanlar arasında sayacaktır.

Buraya belki, Mallarmé'nin *Divagations* (Sayıklamalar) adlı kitabındaki bir sözünü de aktarmak gerekebilir :

– Benim sevmediğim kitaplar, savruk ve mimariden yoksun olanlardır.

17 Temmuz 1993

Gazeteler, dergiler kızgın yazarlarla dolu.

Bunların çoğu da kendi küçük çıkarlarını yürütmeye bakıyorlar.

Ya kendilerini büyükten büyük şairlerle bir çizgi üzerinde tutuyorlar, ya da gerçek şairlerin, plağı bozuk olmayanların yüzüne kara çalıyorlar.

Eli kalem tutan birini övmek gerektiğinde de ilk tuvalet şairlerini, boğazı büyükleri, magandaları ve adı curnalciye çıkmış olanları, profesörleri aba-kebe- ile sarmalıyorlar. Pardon yani.

23 Temmuz 1993

Stendhal 1842 yılında Paris kaldırımlarına cansız olarak yığıldığı vakit 59 yaşındadır.

Ne var, 1830'da, *Kızıl ile Kara*'yı yazarken, neşeler içinde yüzmüştür. Ama bir süre sonra, *Temmuz Monarşisi* kurulacak, o da tüm gelir kaynaklarını ve gülücüklerini tüketecektir.

Hoş, Temmuz Hükümeti onu, yine de (Trieste Konsolosluğunu istediği halde) İtalya'nın Civitavecchia'sına atar.

Bizimkisi, elli yaşında Roma'da, San Pietro Kilisesi'nin merdivenlerine oturduğunda (İtalya'daki görevi hâlâ sürmektedir), iki saat boyunca şunu düşünür :

– Ellime basmak üzereyim. Tam da kendimi çözümlemenin zamanı. Neydim? Neyim? Doğrusu, bunu saptamak canımı sıkacak.

Yazarımız, o günden sonra zeki ya da ebleh, neşeli ya da üzüngülü olup olmadığını çakmak için kendi yaşamının öyküsünü döktürmeye başlar. Böylece *Benbenlik Anıları* (1838) (Les Souvenir d'Egotisme) ile *Henri Brulard'ın Yaşamı* yayımlanır.

Batıda kendi yaşamlarını yazan sanatçılara çokça raslanır. Ülkemizde ise yazarların, ozanların özyaşamöyküleri düzenledikleri pek görülmüyor. Bunu yapsa yapsa politikacılar, bilim adamları, serüvenciler ya da üçkâğıtçılar yapıyor.

Oysa özyaşam öyküleri, Stendhal'de, Goldoni'de, Julien Green'de, Francis Carco'da, Benjamin Franklin'de olduğu gibi insanların hem kendilerini anlamasına, hem de okurlara kendi gizli odalarının kapısını aralamasına yol açar.

Şu da var ki, kimi yazarlar, anılarını halkın önüne çıkarılamayacak kadar içten ve çırılçıplak bulurlar.

İngiliz şairi Byron da bunlardan biridir.

Julien Green *Le Bel Aujourd'hui* adlı günlüğünde (s. 308) Byron'nun karısının da kocasının anılarını çok yüz kızartıcı bulduğunu, eşinin ölümünden sonra da onları yaktığını, ya da yaktırdığını söyler.

Zarflar, zarflar, zarflar...

Sultan Abdülmecit, Sultan Aziz, Sultan Abdülhamit ve daha niceleri...

Şehzadeler, Hanım Sultanlar, düğünler ve de bayramlaşmalar.

Tarabya Kasrı.

Kalender Kasrı.

Ve daha bir sürü, palamarını koparmış bilgi.

Salâh Bey Tarihi'nden, *1001 Gece Denemeleri*'nden arda kalmış notlar, derlemeler.

Zarflardan birini, Çengelköy dosyasını açıyorum :

Norveç evi (Norskahuset), Norveç elçiliğinin yazlık yuvası Çengel'deymiş. Sadullah Paşa yalısı da orada.

Armatör Dabkoviç ise dalgasını Kandilli'de yürütürmüş. Ama Galatasaray'lı bir basketçi ile evli olan kızı Çengel'de.

Sadullah Paşa'nın babası Esat Muhlis Paşa da Çengel'li. Adının yanında ayraç içinde bir açıklama : Kaptan Paşa Bardağı.

Açıklama beni *Bilinmeyen Tarihimiz*'in üçüncü cildine götürdü. Paşaya, Sayda Valisi iken, Kaptan-ı Derya Halil Paşa bir bardak armağan etmiş. O da onu yıllarca, özenle saklamış. Sonra da oğlu Sadullah Paşa'ya vererek onun bir anı olduğunu, iyice korumasını tembihlemiş.

Şunu da yazmadan geçemeyeceğim. Bardağı almadan önce Paşa da Halil Paşa'ya valilik konağının tüm eşyalarını armağan etmiş.

Bilinmeyen Tarihimiz yazarı Cemal Kutay bu terimi şöyle aydınlatıyor :

– *Kaptan Paşanın Bardağı,* sözü, bu olayın yinelenen anısı olarak dilimize yerleşti.

Dosyayı yine eşeliyorum Sadullah Paşa yalısının eski sahibi de Seyit Ali Reis'in oğlu Hamdi Paşa'ymış. Ama onun adına kapılmamak gerekmiş. Çünkü XIX. yüzyılda biri Başmabeyinci, öbürü de Bahriye Nazırı iki Hamdi Paşa daha varmış.

Sadullah Paşa üzerine *Örtülü Tarihimiz*'de de (I. Cilt ss. 374, 383, 395) bilgiye rastlanılıyor.

Reşat Ekrem Koçu'nun *Osmanlı Padişahları*'nda yazdığına göre, IV. Sultan Murat 27 Temmuz 1612'de (bir cuma günü) Çengelköy'de Kule Bahçesi Kasrı'nda dünyaya gelmiştir. Anası Kösem Mahpeyker Sultan I. Ahmet'in baştacı sevgili karısıdır. Doğumun gerçekleştiği kasır bir bülbül yuvasıdır.

Şair Nigâr Hanım da Çengelköy'de evlenmiş. *Hayatımın Hikâyesi* adı altında yayımlanan günlüğünün 14. sayfasında bununla ilgili bilgi bulunuyor.

Çengel'de Ressam Halil Paşa'nın yalısı da varmış.

IV. Sultan Mehmet'i sorarsanız, o vaktinin çoğunu Edirne'de ve Balkanlar'da av avlamakla geçirirmiş ama Boğaz'ın doğa güzelliğini hiç unutamadığı için, yazları İstanbul'a damlarmış. Hele pek sevdiği İstavroz Bahçesi (Beylerbeyi'nde) ile Çengelköy'ün kiraz bahçeleri yüzü suyuna kimi zaman yılda iki kez İstanbul'a geldiği olurmuş.

30 Ağustos 1798'den 24 Nisan 1805'e değin koltuğundan kalkmayan Sadrazam Kör-Yusuf Ziyaüttin Paşa'nın da (Yusuf Ziya Paşa) Çengel'de Hamam İskelesi yanında bir yalısı varmış. Onun bir yanında da Mimar Tahir Ağa'nın, öbür yanında da Çil Emin Ağa kızının yalısı yükseliyormuş.

Yusuf Ziya Paşa çok aydın ve güçlü bir devlet adamıymış ama karısı Ayşe Hanım'ın sözünden hiçmihiç çıkmazmış.

Dosyada bir de şu notu buldum :

IV. Mehmet'in en sevgili kadınlarından Gülnüş Sultan bir gün Harem'in öbür yıldızlarından ve Avcı Mehmet'in gözdelerinden Gülbeyazı Kandilli Bahçesi rıhtımında dolaşırken denize itmiş. Gülbeyaz da akıntıda kaynayıp yitmiş.

Evet dosyalar, dosyalar...

Sarıyer, Kandilli, Enver Paşa ve Kuruçeşme yalıları.

Boğaz'da ayışığı çeşitlemeleri...

Bu dosyalardaki notlardan kimilerini yazılarımda kullanmış olabilirim. Kimilerine ise el sürmedim.

Bu dosyaları, bu notları ne yapacağım?

Artık onlardan yararlanacak, onları dile getirecek yaşta, durumda değilim. Eskidim, faydım. Tanıdıklarım arasında güvendiğim biri olsaydı, dosyaları ona aktaracaktım. Ne ki, aklıma kimse düşmedi. Kimseye de güvenemiyorum. Birine versem, hiç kuşkusuz, benim yazdıklarımı kendine mal edecektir.

Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu dolayısıyla öyle olmadı mı?

Ondan filmler yaptılar, senaryolar çıkardılar. Senaryocu olarak kendilerini gösterdiler. Sonunda mahkemeye başvurdum. Bir tanesi için küçük bir karşılık aldım ya da alacağım.

Kimse ses çıkarmadı bu işlere.

Evet ne yapmalıyım? Belki Mallarmé'nin yolunu izlemem gerekecek. O, öldükten sonra tüm notlarının ve de o büyük tamamlanmamış yapıtının gizlerinin yok edilmesini vasiyet etmiş.

Ama bilmiyorum, o istek de yerine getirildi mi, getirilmedi mi? Bilmiyorum, bilmiyorum.

Belki de benim dosyalarımda pek bir şey yok.

Ben kendi kendime düşler kuruyor olabilirim.

29 Temmuz 1993

1837'de ölen Gaziantep'li şair Ayni Efendi, bir yangın dolayısıyla, Çengelköy'deki meyhaneleri anlatmıştır :

Kariye-i Çengel'de yandı ah kim meyhaneler
Nare atsun kendin ol sude olan mestaneler

O vakitler Çengelköy, İstanbul'un meyhaneleriyle ünlü bir semtiymiş. XIX. yüzyıl sonlarında yaşamış Üsküdarlı Âşık Razi de onlara uzak durmaz :

Meyhanede lali lebi rayegan
Akçeyi uzaktan sen göster hemen

Âşık Razi onlara bir şarkısında da el atacaktır :

Bir peri suret civan gördüm aman
Kariye-i Çengel'de meyhanede
Bıçkın haylaz İstefom gayet yaman
Kariye-i Çengel'de meyhanede

Geçen gün karıştırdığım Çengelköy dosyasında Kaptan-ı Derya Çengeloğlu Tahir Paşa üzerine de bir bilgi var. Paşa, İzmir'de Vali iken, redif erlerinin ayaklandığını ve de Hükümet Konağı'na yürüdüklerini haber alır. Şıpınişi kılıcını kuşanıp, birkaç kavasla olay yerine varır ve "Siz Çengeloğlu'nu öldü mü sanıyorsunuz? Urun bire!" diye bağırınca, ayaklananlar silahlarını atıp kaçarlar. Tahir Paşa, daha sonra sakıntısız davrandığını söyleyenlere şu karşılığı yapıştırmıştır :

– Çengeloğlu'nu vuracak tüfeğin tetiğini çekmek için on iki manda gerekir.

Haa, IV. Sultan Mehmet'in kiraz düşkünlüğü üzerine Tarihçi Ahmet Refik de *Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa* adlı yapıtında şu

deyişe (s. 82) yer vermiş :

– IV. Mehmet kirazı pek seviyor, kiraz ağaçlarına çocuklar gibi atılıyordu. Kirazın en iyisi Büyükdere'de yetiştiği için, çokluk buralara değin geliyordu. Kimi zaman, dönüşünde, yanı başına bir sepet kiraz koyuyor, kayıkta yiye yiye dönüyordu.

12 Ağustos 1993

Bugünkü *Cumhuriyet*'te iri puntolarla bir başlık :

– Cezayir'de aydın olmanın bedeli ölüm.

Sağa bak, sola bak, yukarıya, aşağıya, her köşeden ölüm fışkırmıyorsa ne fışkırıyor?

Her yerde haksızlık, üç kâğıtçılık, pisboğazlık (yani sülümsüklük), tırıverilik, paragözlülük şıp şıp el vuruyor.

Çünkü boş inanlara dört elle sarılanlar, kaşkarikoculardan, kakulecilerden, yüreği soğuklardan daha baskın.

Boş inanlar, insanları tıkır mıkır ediyor. Onları çokça gıcıklıyor, çokça felfelliyor ama kimse üstünde durmuyor.

Cevdet Paşa tarihinde, 1800 yılında, cemaziyülevvel'in birinci günü Kâbe Kapısı'nın sol yanındaki çukurdan, Ma'cin'den kırmızı taş çalınınca, hemen o gün, Mekke'de hastalık başgösterdiği yazılıdır. Ramazan ayının sonlarında da ölümlerin sayısı günde kırka yükselir.

Bir süre sonra, söz konusu taş bir mecnunun, bir zittiriğin evinde bulunup yerine konuluncaya değin, bu bela ortadan kalkmaz.

Gelin görün, daha ertesi yıllarda, mermerle kaplı Ma'cin'in ortalık yerindeki kırmızı taşı dilleriyle yalayanlar sarılık hastalığına yakalanmışlardır.

Ama topunun boş inanı yerindedir. Ciğerköşelerinde, sadece, doğma-kopma hamam tokmağı vardır. Bu nedenle, sarılıktan şıpınişi kurtulacaklarını sanmışlardır.

Mercimek Ahmet :

– İnsanın dışındaki ayıbından, içindeki ayıbı çok olur.

14 Ağustos 1993

Proust her işe koşan, her nazına katlanan ortalık yardımcısı Céleste'e bir gün şöyle sızlanır :

– Sevgili Céleste, çok yorgunum. Ama yorulmam gerek, yorulmam gerek.

Diyeceğim, kimileri yaşamlarını kendileri ayarlar. Kendileri seçerler. Bunlar yüce bildikleri işleri, hayırlı olayların en büyüğünü yaşamlarından üstün tutanlardır. Onları dünyanın ilk ve son koşusu sayanlardır.

Proust, daha önce de yazdım, yüreğine kızgın kurşun akıtanlardan biridir. *Geçmiş Zaman Ardında*'yı bitirmek için yaşamda felfellemeye boyun eğmiş ve yapıtına son noktayı koyduğu vakit de "Artık ölebilirim." demiştir.

Proust'un kardeşi Robert onun ölümünden sonra şunu fısıamıştır :

– Ağabeyim herkesin sürdürdüğü yaşamı kabul etseydi daha uzun yıllar yaşardı. Ne ki o, kendi yaşamını yeğledi. Yapıtını yaratmak istedi.

16 Ağustos 1993

– Ben niçin ozan değilim?
Bu, bir sorudur.
Böyle sorulmuştur.
Şairler sık sık yöneltirler bunu kendilerine.
Ama her sanatçı böyle değildir.
En daltakkeleri bile çıngıraklı külah giydiğini sanır.
İspanyol Ressamı Salvador Dali olsa, o şöyle sorar :
– Ben niçin dâhiyim?

18 Ağustos 1993

Hasan Pulur'un bugünkü *Milliyet*'teki yazısının adı şu "Bu Düzen Hırsızdan Yanadır."

İlhan Selçuk da her günkü penceresinden "Raşi olmadan Mürteşi olmaz" diye bağırıyor. Yani rüşvet veren olacak ki rüşvet alan ortaya çıksın.

Balzac'm *Altın Gözlü Kız* romanında hem davacı hem yargıç olan (*être juge et partie*) De Marsay hiçbir gönül acısı çekmeden kendini aşağılayan erkekleri ya da kadınları büyük bir soğukkanlılıkla ölüm cezasına çarptırıyordur.

Hangi gerçek, hangi yandım şeker yazarı okursanız okuyun onun, dünyanın tam bir batak içinde yüzdüğüne inandığını görürsünüz.

Yine açıklayalım mı? Puşkin'in *Çingeneler* adlı şiirinde yalnız tek bir namuslu kişi vardır Ayı. Aleko'nun kazkafalı meraklılara sahneleyerek yaşamını kazandığı evcil ayıdır bu.

Dostoyevski'nin *Ölü Bir Evden Anılar* kitabının önsözünde de şu tümcelere raslanılır :

– Petersburg'ta, o sıralarda, Petraşevski'nin evinde yapılan toplantıları duymayan kalmamıştır. Ne ki, bu toplantılara siyasal bir değer vermek kimsenin aklından geçmez. Sorumlu devlet adamlarından Bakunin gibi gerçek ihtilalcilere varıncaya değin, herkes bu toplantılarda, çene çalmak, vakit öldürmekten başka bir şey yapılmadığı kanısındadır.

Fransa'nın özgür düşünceli aydınlarından Konstantin Volney (1757-1820) de dünyanın neresine baksa her yerde yıkıntı görür. Ama yıkıntılardan ders alınabileceğine de inanır.

Yıkıntılar (Les Ruines) adlı kitabında şöyle konuşacaktır :

– Siz yıkıntılara danışmasını bilenlere yararlı dersler, acıklı ya da derin düşünceler veriyorsunuz. Tüm dünya, baştanbaşa köleleşmiş bir durumda. Acımasızların, kıyıcıların önünde ağız açılamazken, onların iğrendiği gerçekleri haykıran sizlerdiniz. Kralların ölüsünü, son kölenin ölüsünden ayrı tutmayarak, Eşitliğin kutlu dogma'sına hak veren sizlerdiniz. (...) Ruha öyle bir güç ve duygululuk denkliği veriyorsunuz ki bu denklik, yaşamın bilimi olan bilgeliği yaratıyor.

21 Ağustos 1993

19 Ağustos perşembe günü Turhan Selçuk *Milliyet*'teki karikatürüne iş arayan bir adamı çıkarır.

Karikatürün ikinci kişisi de bir işverendir.

Adam kendisine okuma ve de yazma durumunu sormuş olmalı ki beli bükük işsizlik vurgunu şu karşılığı verir :

– Okumam yazmam yoktur. Ama üniversite mezunuyum.

1 Eylül 1993

Memet Fuat *Cumhuriyet*'teki yazısında söz, düşünce, inanç birliğine değiniyor.

Yasalardaki, konuşmayı, görüş bildirmeyi engelleyen maddelerin kaldırılmasıyla söz özgürlüğünün, dolayısıyla da düşünce özgürlüğünün bir çözüme bağlanabileceğini belirtiyor.

Ama inanç özgürlüğünün öyle kolay kolay elde edilemeyeceğine işaret ederek, bu baskıların devletten geldiği gibi, daha ağırlıklı olarak, yakın çevremizden, analarımızdan, babalarımızdan da gelebileceğini söylüyor.

Ne var, Memet Fuat, insanların, düşünce ve yetenekleri geliştikçe, bilgileri, görgüleri arttıkça, seçimlerini kendileri yapabilecek duruma geldikçe bu inanç özgürlüğüne de varabileceği inancındadır.

Güzel şeyler, sağlam sözler bunlar.

Peki ama, anadan doğma hebennekaları, abullavutları, eblehleri, Düttürü Leylaları, zemheri zürafalarını, labalubacıları, Of aman be'cileri, turşu beyinlileri, sonradan görme edebiyat eleştirmenlerini ne yapacağız? Onlara doğru düşünmeyi, değerli olanla olmayanı birbirinden ayırmayı nasıl belleteceğiz? Aklı evinden uğratan bir şiir karşısında kaldıklarında sevinçle dalgalanmayı nasıl pompalayacağız?

Memet Fuat bunlara, hiçmihiç, kürek çekmiyor.

Bunlarsa, toplumun oh kekâ köşelerine kurulmuşlar, gelenin, geçenin bamburuklarını söküyorlar.

5 Eylül 1993

Kimi yetenekli kişiler gençliklerinde, iyi-kötü birtakım öyküler, birtakım şiirler yazdıktan sonra bir kenara çekilip suspus oluyorlar.

Kemal Bekir Manav da bunlardan biridir.

Ben onu yakından tanırım. 1938-1939 öğretim yılında Alsancak Ortaokulu'nda (İzmir) ona, tam bir yıl, tarih öğretmenliği yapmıştım. Daha sonraki yıllarda (1950'lerde) onunla birlikte bir yerli film senaryosu da yazmıştık. Senaryo üzerinde çalışırken de onun becerisini daha yakından izlemiştim.

O zamanlar İstanbul Şehir Tiyatrosu'ndaydı. Sonradan Devlet Tiyatrosu'na geçti. Şimdilerde de ordan emekliye ayrılmıştır herhal.

Yaşamla dembeste olduğu ilk yıllarda, gençliğinde, çok yaldır

yıldır öyküler döşenirdi. Topu da umut doluydu. Sanırım Babıâli'deki bir kitapçı bir kitabını da basmıştı.

Ne var yazarlığını sürdürmek için ayak sürümedi.

Buna karşılık, çok küçük bir yeteneği olan ya da olmayan birtakım pıtıpıtıcılar da yıllarca yazarlıkta direnmişlerdir.

Ama onlar da hiçbir zaman önde kösemen olamamışlardır.

Dahası, arkadaki kınalı kuzuya bile yetişememişlerdir.

7 Eylül 1993

Bir dostu (Louis Dumur) sevgili günlükçümüz Paul Léautaud'nun *In Memoriam* adlı yapıtını daha önce yayımladığı *Aşklar*'dan (*Amours*) daha gülbeşeker, daha kıpırdak bulmuştur. Ama kitapta yeralan ironilerin (alaysamaların, ince alayların) kitabı az çok soldurduğunu söyler. Çünkü ona göre bu ironiler coşkunun ipini kesiyordur.

– Anlıyorsun değil mi? der. Çok güzel bir konu enselemişsin. Onunla çok büyük bir etki, bir coşku yaratabilirdin. Ama insan, ancak zaman zaman, ironiler ortadan elini ayağını çekince, dinlendirici bir soluk alabiliyor. İnsanın içi ancak o zaman şenleniyor.

Bizimkisi dostundan ayrıldıktan sonra şöyle düşünür :

– İroniden tad alan, onu beğenen ne kadar az insan var. Dumur'ün sözleri bunun yeni bir örneği. Oysa o, zeki bir adamdır. Yazınsal bilgisi de köklüdür, betonarmedir.

Léautaud günlüğüne ironilerinin, alaysamalarının, şakalarının, takılmalarının, hiçmihiç, önceden hazır edilmediğini de yazmıştır. Onun ironileri kendi karakterinden, kendi huyundan geliyordur.

Evet onlar, masa başına oturduğu, yazı yazmaya başladığı vakit akıl taşına düşüyordur.

Yine Léautaud :

– Başkalarına benzeyeceğim diye, onları yazımdan çıkarıp atamam. Bu yanlış bir iş olur. Buna hakkım da yoktur.

Fransız filozoflarından Vladimir Jankelevitch (1903-1985) *L'İronie* adlı yapıtında ironiyi, alaysamayı iyisinden öğrenmek için, insanı kamçı gibi çarpan, kıran, yaralayan alaycı düşünce ile ciddi ve ağırbaşlı düşünceyi birbirinden ayırmak gerektiğini öne sürer. Çünkü ona göre, nesnesini alaya almayı aklından geçirmeyen asık suratlı ciddi bir düşünce de vardır.

Alaysama, insanın düşüncesini daha iyi anlatmak için yarattığı yollardan biridir. Yazar, tersine bir anlatıma başvurursa, düşündüğünü daha ustaca anlatabileceğine inanır. Buna tersine alay, tersinleme de denir.

Jankelevitch, ironinin bir yazın türü mü, yoksa retoriğin, sözbilimin bir görünüşü olup olmadığını da sormuştur kendisine. Sonunda da onun bir eğretileme (bir istiare) olduğu üzerinde durmuştur. Evet, buna karşı çıkılamaz, çünkü eğretilemenin işi de budur. Bir sözcüğü alışılmış anlamı dışında kalan anlamla işler o da.

Alaysama şimdiki zamanı kavrayan durumlara el attığı gibi eski zamandaki durumları da tavada kızartır. Dahası, ilerde meydana gelecek durumlara doğru da uzanır.

Filozofa göre ilksel, kolay anlaşılır bir ironi de vardır. Bu, ayırdetme yetisiyle bilgiyi birbirine karıştırır. Çünkü bilgi de sanat gibi, boş zamanın, özgür zamanın çocuğudur.

Bir de şunu göz önünde tutmalı İroni yazarı gülen adamdan daha özgürdür. Neden derseniz, gülen adam gülmek için pek telaşlanmaz da ondan.

Filozof, ironinin sürprizlere kulak asmadığını, tehlikelerle oynaşmayı sevdiğini de belirtir. Tehlike bir kafes içinde olsa da yazar onu bulmaya gidecektir. Onun yapmacık korkusunu alaya alacaktır. Ne ki, onu yenmeye de pek önem vermez.

Daha, daha?

Dahası şu ki, ironi arabeskin ta kendisidir. Hep aynı aynılıkta yüzen şey, ironi sayesinde aynılığını yitirir. Başka bir şey olur. Bilince de, kendi öz alışkanlıklarına da sırt çevirir. Buna karşılık, ironiye, alaysamaya, karşıtlarla yalan üreten bir varlık gözüyle bakılmamalıdır.

Yazarımız, alaysamanın doğal biçiminin arıksılık (*litote)* olduğunu da fısılar. Arıksılık, cılız ve entipüften bir sözcüğü, güçlü bir anlam vererek kullanmaktır. Yani arıksılık bir savaş oyunudur. Savaş kurnazlığıdır. Yalnız, barışçı bir silahtır. Ama silah olduğunu da unut-

mamak gerekir.

Alaysamanın bir özelliği de yanılgıya yukardan bakmasıdır. Bunu da onu anlamak için değil, yok etmek için yapar.

Jankelevitch bir de şunu söyler :

– İroni birbirine karşıt olan şeyleri gerçekten birleştirir.

Birbirine yaklaştırır. Ne var, bir yandan duygunun ve sözlerin bütününü parçalarsa, öbür yandan da sorunları darmadağın eder. Sorunların uçup gitmesine yol açar. Alaysama, gücünü saçmalardan, yergilerden ve de iğnelemelerden aldığı gibi, eşyaları herhangi bir genel görünüm altında düşünmekten de geri kalmaz. Ayrıntılar üzerinde durur. Çünkü ayrıntılar bütüne elado çeker. Ayrıca yapmacık yüceliğin balonunu da söndürür. Mitolojilerin, söylencelerin sayıklamalarını, gülünç abartılarını da hiçe indirir.

Filozofumuz, en sonu, alaysamanın ciddiliğini de benimser. Kezzap gibi yıpratıcı, bozucu ironi, bir yerde, oldukça büyük bir ciddilik saklıyordur. O, sivrilikleri giderir, eşyalar düzeninin ortasına kendini yerleştirir.

Daha, daha?

Kurtarılabilecek şeyleri de kurtarır.

Tragedya ile hoppalık arasında bir köprüdür o.

Humour (gülmece) yolunu sevgisiz yürütemediği gibi, ironi de neşesiz takla atamaz.

Evet alaysama yoksa saf bir insan, saf bir kafa, esinlenmiş bir yürek de yoktur.

Durun durun. Jankelevitch sözlerine gerçek ve kesin bir ironinin bulunmadığını da ekleyecektir.

16 Eylül 1993

Adam, deneme yazıyor, eleştiri yapıyor, her girdiği yere "büyük şair" olduğunu ilan ediyor.

İlan ediyor ama, evet ama, iyi şiirle kötüsünü birbirinden ayıramıyor.

Siz bu davulculardan, bu, akılları incir çekirdeğini bile doldurama yanlardan birine burun kıvırdığınız vakit ise kimse sizi desteklemiyor. Kimse, sizin kötü şiiri değil de, dünyanızı genişleten şiiri pohpohlamanıza, savunmanıza bir anlam vermiyor.

Doğrusu, bu kalabalığın belleğine sağlam bir şiirin, dört dörtlük bir şiirin, bir an yanılıp da, antresini yaptığı söylenemez.

Çat kapı. Bir Fransız dost. Dostum Paris'te oturur. Büyük satışlı ve büyük atışlı gazetelerden birinde de dış siyasa yazıları harmanlar. Bu yüzden, yazılarında torba gibi silkelediği ülkeleri yakından tanımak için, sık sık Avrupa'da, Asya'da, Amerika'da fink atar, trink tutar. Yolu İstanbul'dan, yani Çatalçeşme'den geçtikçe de bana uğramayı savsaklamaz.

Bu kez de öyle yapmış. Nasıl olsa Salâh Birsel'i, birilerini boğazlar ya da suyunu çıkarırken kıstırırım diyerek kalkmış, bizim sokağa (Tarihçi Ahmet Cevdet Paşa Sokağı) yumuşak iniş yapmış. Raslantıya bakın ki, bir iki gün önce ben de Fransa'daki gazetelerin sanatçılara nasıl kucak açtığını anlatan bir deneme döşenmiştim. Dostum, masanın üstünde yazıyı görünce, izne filan gerek duymadan, alıp şıpınişi okumaya başladı.

Denemenin sonuna yaklaşmıştı ki dostumda acaip hınk-hınklar belirdi. İlkin morardı, sarardı, sonra havai mavi ve gök mavisi kesilerek karaşine atladı ve safran sarısıyla Veronez yeşilinde dolaştıktan sonra Pompei kırmızısında karar kıldı.

Aralıkta, elleri, ayakları Bahriye çiftetellisine takılmış, üstüne de boğucu börtü bir sıcak çökmüşçesine aşırı cenk kılmaya başlamıştı. Boğazından ise harıltılar, garıltılar, hırıltılar, mırıltılar ve de şırıltılar akıyordu. Sonunda zangıldamalar, vikviklemeler eski yuvalarına çekilince, dostum da, hüzzam curcuna işkence makamından bir oturtma çekti ki, gecenin zifiri kaç para :

Sen Fransız gazetelerinin edebiyata ve edebiyatçılara kucak açtığını mı sanıyorsun? *Mon Ami,* sen uyuyorsun. Fransa'da ne edebiyata yönelik gazete, ne de edebiyatsever gazeteci vardır. Patronlar, oldum bittim, edebiyatçılara sırtlarını dönmüşlerdir. Köşe yazarları da şairlere, romancılara sevgilerinden zırnık koklatmazlar. Daha doğrusu, köşe yazarları, edebiyatçıların gelip işlerini ellerinden alacaklarından korkarlar. Bu yüzden, onların gazeteden içeri sokulmamasına, hele yazılarının gazetede yer almamasına pek dikkat ederler.

– İyi ama, gazetelerin çoğunda edebiyatçıların yazılarına raslanmıyor mu? Onlara ne diyorsun?

– Doğru, raslanıyor. Ama bu, sırf okurları şaşırtmak, gazetecilerin gerçek yüzlerini okurların gözünden kaçırmak içindir. O yazarların hem yazılarını basarlar (bu da bir iki yazıyı geçmez) hem de bir punduna getirip kendi sütunlarında başlarını eğik düşürürler.

– Çok şey... Bir yazara durduğu yerde nasıl çamur atılır?

– Eğer dürüst yollardan gidilirse atılamaz. Ama oyuna hile karıştırılmaması için hiçbir yasa yok ki... Monşer Salâh kendine gel, bizim Fransa'daki köşe yazarları, edebiyatçıları tapdüştü taşa çevirmek için gerektiğinde yalana da, dolana da bol bol etek açarlar.

– Peki, edebiyatçıları gazetelere uğratmazlarsa gazeteler neyle dolar?

– Gazetelere göre bu, bir sorun değildir. *No problem.* İyi yazı yoksa, kötüsü vardır. Hem de ibadullah. Açıkları onlarla kapatırlar. Kaldı ki, bu gibi yazılar köşe yazarlarının da işine gelir. O zırvaları okuyanlar, köşe yazarlarının daha az zırva yazılarına dört elle sarılırlar.

– Ama bu dümenleri, daha çok, gazetedeki okuması-yazması olmayan, ya da dişe dokunan bir şeyler döktüremeyen kişiler yapıyordur.

– Tam tersine. Bu işlere özenenler en kodamanlar, en sallılardır.

– Anladım, anladım. Yalnız bir şey daha sorayım. Patronlar bu yakasızları atıp yerlerine aklı başında ya da utanma perdesini yıkmamış yazarlar alamaz mı?

– Alabilirler ama almazlar. Çünkü yakasızlar patronların içlerine girmişlerdir. Onları boyuna yağlamaktan bir an bile geri kalmazlar. Edebiyatçıları kötüleyen bir yazı çiziştirirlerse, ardından iki yazıyla da patronlarını pohpoha bindirirler. Çünkü, kulağını yaklaştır : Patronlar da uyuntudan başka bir şey değildir.

Dostum, Batılı gazeteciler üzerine daha bir sürü şey anlattı. Gazetelerin canlarını yarıp karaltılarını çıkardıktan sonra topunun işini bir piyade ile bitirdi. Sonra da sokak kapısını açarak zıp diye uçtu gitti.

Buraya kadar yazdıklarım, geçen gece, ayın rüzgâr burcuna girip de dünyamıza çok esirgin yeller üfürdüğü bir sıra gördüğüm düşün yülük bir öyküye dönüştürülmüş biçimidir.

Diyeceğim, ben o düşten kurtulduğum vakit yatak odasındaki döşeğimde bulmuştum kendimi.

Uzun süre gecenin yanağını fiskeledim.

Sağı sola, solu sağa vurdum.

Vay canına dilim tutulmuştu. Belim de körkütüktü.

Kendimi, sallasırt ederek, salondaki koltuğa taşıdım.

Yumuşak minderin üstüne düşerken akıl tasıma şu sözler dökülüyordu :

– Çok şükür, bizde ne böyle gazeteler, ne de böyle tızmantırıllar var.

Dostoyevski sürgün yıllarında özgürlük yokluğundan, zorunlu çalışmadan başka, zorunlu ortak yaşam kadar korkunç bir acı olmadığına varmıştır.

İnsanlar sevgiyle birbirine koşuyor, ama yan yana geldiklerinde sevgiden, gönül patpatından, ince hüzzamdan bir şey kalmıyordur. Doğuda da, Batıda da, Kuzeyde de, Güneyde de hep bu. Hep bu köşe vuruşu :

Gül güle dedi ki bitik işimiz
Artık sokaklarda durulmaz
Kaç çığlık yükselir aramızdan
Kaç canlı çıkar daraltsak sıralarımızı

Fransız Devrimi bile insanlara yeni bir sevgi görüşü getirmek için yola çıktığı halde, daha ihtilal yıllarında, Fransızı Fransıza vurdurmaktan geri kalmamıştır.

Kralcı Bretagne, kralcı Normandiya, kralcı Maine, kralcı Anjou 1793'ten başlayarak Cumhuriyet güçlerinin karşısına dikilmişlerdir.

Bu kralcılar *Chouan* (Şuan) diye çağrılıyordur. Bu adla anılmaları ilk başkanlarından biri olan Jean Cottereau'un Şuan (Baykuş) diye bellenmesindendir. Bu takma ad ona, daha çok geceleri sokağa çıkmasından ve adamlarını baykuş sesine öykünerek toplamasından gelmiştir.

Kralcılar 1793'te, 1795'te iki kez bozguna uğrarsa da 1798-99'da yeniden güçlenirler ve ancak 1801 yılında etkisiz duruma düşerler.

Köylüler, yani kralcılar daha çok çete savaşı yapıyorlardır. Yine kralcı olan Vendée'liler ise, düzenli ordularla Hükümete kafa tuttukları halde 1793 ile 1796 arasında yaklaşık 500.000 yurttaşın ölmesine yol açan savaşlar vermişlerdir.

Bu fil tufanı olayların etkisinde kalan Balzac da yıllarca sonra, 1827'de *Les Chouans* adında tarihsel bir roman yazmıştır.

14 Ekim 1993

Musiki ustası İlhan Mimaroğlu yeni çıkacak kitabının toplatılmasını istiyor.

Çünkü kimi kitapçıların sadece toplatılmış kitap sattığını söylü-

yor. O biçim ıvır zıvırlar satılan bir yerde kendi kitaplarını aramış ama bulamamış. Daha başka kitaplar da alacakmış, toplatılmış olmadıkları için onları da bulamamış.

Doğrusu, özellikle kaldırımlardaki kitap sergilerinde istediğiniz kitaplarla şap-şup olamazsınız. Satıcı size kendi istediği kitabı sürmeye çalışır. Bunlar da kitapçının tik-tikloz meşrebine, turşucu beğenisine göre ayarlanmış solcu, sağcı, sol-sağcı, sağ-solcu gelinciklerdir.

Dahası : bu sevdim alamadım kitapçılar, insanların kendi kafalarına uymayan yapıtları okumalarını da engellemeye bakarlar. Geçenlerde bir dostum, böyle bir sergide ünlü ve değerli bir yazarın kitaplarını aramış. Yok da yok. Sonunda kitapçıya sormuş. O da ne yanıt vermiş dersiniz :

– ... mi? O da kim? Öyle bir yazar var mı ki?

18 Ekim 1993

Şiirin, romanın, oyunun, günlüğün, denemenin altınını bakırından ayırt edemeyen kişi, tecim alanında olsun, politikada olsun, kapalı oda işlerinde olsun başarı sağlayamaz.

Hay bunlar, ne kadar yaman ve korkusuz olsa da, evin içinde ya da dışında, kulak tutmayıp savında dirense de, bir kapıya köpek olmadan taş yastanıp toprak döşenmekten kurtulamaz.

Hele ömürleri boyunca bir kez iyi şiir'e sürünmemiş politikacılar boyuna solu sağa, sağı sola çekirdeklik ederler ve de cam gibi kırılmakla övünmekten öteye geçemezler.

Bunlara karşılık, doruğa yerleşmiş, ustalığı madalya gibi göğsüne takmış sanatçılar, şairler, musikiciler, şiirin, resmin, heykelin, musikinin iyisini kötüsünden uzak tutmasını bilen can gözüdürler.

Ressamlar birbirlerinin tablolarını, şairler birbirlerinin şiirlerini yerden yere vursalar da, bir yerde, "Seni sevdim ben, aman efendim" demesini de savsaklamazlar.

22 Ekim 1993

Türkiye'nin sanırım en büyük celavruğu, en büyük romatizması, iş başında bulunan büyüklerimizin sorumluluk nedir bilmemesi.

Tevfik Fikret "Sorumluluk duygusu taşımayan bir adam, tam bir insan değildir." demiştir.

Ruşen Eşref'e göre Fikret'in kendisi sorumluluk yüklenmeyi çokça severmiş. Ayrıca, işlerin tıkırında gitmemesini herkesin sorumluluğu başkasına ciro etmesinde görürmüş.

Doğrusu, bu gibilere yurt sevgisi yoksulu gözüyle de bakılabilir. Çoğu, gözü bağlı iri doğandır. Boğazları da dokuz boğumdur. Bahçelerden geçerken kenarından değil, ortasından yürürler.

Ama, çok kobaylıklarda bulunmuş, kendilerinden daha büyüğü geldikte, üç adım karşı varırlar.

24 Ekim 1993

1913 yılında André Gide, Roger Martin du Gard'ın *Jean Barois* adlı kitabını Gallimard Yayınevine, basılması için salık verir.

Bunu yaparken de "Belki büyük bir sanatçı değil ama yiğit bir yazar." demeyi savsaklamaz.

Yıllar sonrasında Roger Martin du Gard, Gide'in bu patavatsızlığını yüzüne vurunca bizimkisi de gülerek şu karşılığı kondurur :

– Bir sanatçı olmadığına üzülme. Gerçekte biz yeterinden çok sanatçıyız. Charles-Louis Phillipe'in yolundan gitmeye de kalkışma. Benim yakından tanıdığım ilginç bir kişiydi o Hastalıklı bir olgu. Onda yaratıcı güç vardı ama bizimle ilişki kurması kendisine yaramadı. Gradosu daha yüksek bir sanatçı olmak için kendini sürekli zorluyor, taklitlere el atıyor ve bir yerlerini ezeliyordu. Böylece tüm sanatçılığını yok etti. Sen büyük sanatçıların önceden düşünülüp hazırlanmış bir ilkeden hiçmihiç yola çıkmadıkları halde yarattıklarıyla başarıya ulaştıklarını bilmez misin? Bu ustalar bu kata istemeden, bilmeden çengel atmışlardır. Bu yüzden de sanatları kişisel ve yepyeni olmuştur.

Gide, daha sonra sözlerini şöyle bütünler :

– Kırk yaşıma değin, çevremde olup bitenleri gözlemlemek gibi bir kaygım olmadı. Sadece dinsel ve cinsel sorunlarla ilgilendim. Yaşam üzerine, yaratıklar üzerine gözlerimi ben yeni yeni açıyorum.

Tahir Nadi'nin bir dörtlüğü :

Alçağa ekinin cevherini verme sakın
Öğrenip bilmediği şeyi sana düşman kesilir
Yaratıcı güçten çünkü nasibi o kadar
Bilimi artınca hemen fırsat bilir yol keser

İbnülemin Mahmut Kemal bu dörtlüğü okuduğu vakit Tahir Nadi'ye bir "Aferin Şair" çekmiştir. Çünkü şiirde anlatılan tam da İbnülemin'in durumuna uymaktadır. Çünkü, aralık aralık, kimi alçaklar bilmedikleri ve bilemeyecekleri şeyleri, öğrenmedikleri yolları kendisinden, kendi yapıtlarından yürütmektedirler.

Bir kez amaçlarına ulaştıktan sonra da uğruluğa kalkışmakta, Üstadın yolunu çevirmektedirler. Kısacası, Hazretten öğrendikleri önemli bilgileri öz mallarıymış gibi satmaktadırlar.

İbnülemin bu durumun İzzet Molla'nın başına da geldiğini ve onun bu yüzden şu ikiliği döktürdüğünü açıklar :

Bana yaptırıp şiiri süslü eda
Benim diye gösterirdi bana

İbnülemin, bütün bunlardan sonra şu kanıya varır :

– "Alçağa kültürünün cevherini verme sakın" yollu öğüde göre iş görmek, dahası, yalnız alçaklara değil, herhangi bir kimseye bir şey öğretmemek gerekir.

Buraya sanırım Tahir Nadi'nin bir başka dörtlüğünü de kondurmak yerinde olacaktır :

Yergi yazmakta gerçi çizgiyi aşkın ünüm vardır
Yok yere ağzımı açmam ciddiliğim vardır
Dilim varmaz saygılı kişiyi küçümsemeye, alaysamaya
Ulusun kıvılcımını eğitmeye çabam ve emeğim vardır

Yaşlanıyorum, yaşlanıyorum.

Bugün yetmiş beşime bastım.

Pinpirikleşmeyi, yüzümün boya içinde kalmasını, soluğumun teklemesini engellemek için elimden bir şey gelmiyor.

Cicero gençlerde insanı ölüme götüren nedenlerin yaşlılardakinden çok olduğunu söyleyerek pinponları yine de avutmaya çalışır.

Daha birçok kişi ve politikacı yaşlılığı ferikliğin, paşalığın üstünde tutmuştur. Atina'lı tiran Peisistratos (İ.Ö. VI. yy.) Solon'a : "Niye güvenerek bana bunca pervasızlıkla karşı koyuyorsun?" dediği vakit, Solon şu yanıtı yapıştırır :

– Yaşlılığa.

Cicero'nun bu konuda bir reçetesi daha vardır Felsefe. Ona göre felsefeye uyan insan, ömrünün her çağını sıkıntısız geçirir.

Bir başka deyişle, yaşlılığa karşı en güçlü silah bilgili ve erdemli olmaktır.

Ne var, kimileri, kendilerini, yaşamın tadını veren işlerden yoksun bıraktığı için, yaşlılığı kötülerler.

İ.S. 193'te "Septimus Severus sezarı" unvanını alan Romalı General Clodius Albinus ile Roma Konsüllerinden Livius Salinator (İ.Ö. 219) bunlardandır.

Yaşlılığı yerden yere vuranlardan biri de şöyle demiştir :

– Yaşlılığın yükünü taşımak Atina Kralı Aigeus'un eşi Aethra'yı taşımaktan daha ağırdır.

Haa, Eflatun'un dostu, Tarentum'lu Arkhytas (İ.Ö. V. yy.) da yaşamın gereksinmelerine bağlı hoş duyumları (maddesel zevkleri), doğanın insanlara verdiği en uğursuz belalar arasında sayar.

Elbet bu belalardan kurtulmanın da birçok yolu vardır.

Sophokles'e yaşlılığında yöneltilen : "Aşkla aran nasıl?" sorusuna tragedya şairimizin verdiği karşılık belki bu çözümlerden biri sayılabilir :

– Ben aşktan elimi eteğimi seve seve çektim. Kaba ve çılgın bir Efendinin elinden kurtulmuş gibiyim.

24 Kasım 1993

Tramvay Döşeriz/Ay Döşeriz.

İnci Asena'nın şiir kitabı Adam Yayınları.

Şair, defterine çizgiler çiziyor, çemberler döşeniyor, sonra da deliklerinden geçiyor. Ve de sayfa yanboşluğuna çiçek gibi konuyor.

Ona cennetin ortasında yeşil saplı, kırmızı bir lale gözüyle de bakabiliriz.

Asena'da her şey doğadır. Gökyüzüdür. O, doğanın tüm seslerini tanır. Her an doğanın musikisine de kulak kabartır.

Alabahar polenleri kanını kaynatmıştır. Topraktan potasyumu, lityumu, kalsiyumu alıp, güneşle, havayla tatlı lokum olmak ister.

Bunlar yetmiyormuş gibi, doğanın ışığını da giysisinin sol üst gözünde taşır. Çünkü o ışık kendi ışığıdır. Umududur. Düşünceleridir. O düşünceler ki, çirkin insanların, hep güzel insanları öldürmesine şaşbaş olur.

Kısacası, İnci Asena'nın her dizesi fıkır fıkırdır :

Hırsım olmayacak hiçbir şeye sevgiden başka
– bu da kusurum benim.
Kaldırımda oturup balık avlayacağım caddeye karşı
Karatahtaya karşı bir avare sevdalı.
Fıkır fıkır, fıkır fıkır, içim fıkır fıkır.

26 Kasım 1993

Oğlu mühendis olan bir arkadaş dün Bostancı'da yolumu kesti. Bir iki feriklik tümceden sonra da oğlundan yakındı.

Kot pantol ve gömlekle gidiyormuş iş yerine.

Geçen sabah önüne dikilmiş

– Bu kılıkla çıkılır mı sokağa? Bir bildiğe raslarsan utanmayacak mısın?

– Ne var bunda? Şimdilerde herkes, küçük-büyük, böyle giyiniyor. Sokağa böyle çıkıyor. Kokteyllere bile böyle gidiyor.

Mühendis oğlumuza ben de hak verdim. Ama bunu arkadaşıma kabul ettiremedim.

Doğrusu, giyim-kuşam yıldan yıla değişiyor.

Geçen yüzyıl, sanırım kimse, günün birinde insanların kot pantol, anorak, parka, mond, kaban, blucin giyeceğini usundan geçirmemiştir. Biz de, elbet yirmi birinci yüzyıldaki giyim-kuşamı şimdiden

kestiremeyiz.

Öte yandan, geçmiş yüzyılların üstbaşlarını da çoğumuz yadırgar. Hemen hemen topumuz ağır üstufe kaftan'ın ne olduğunu bilmeyiz. II. Mustafa'nın Cafer Paşa'ya serasere samur kürk armağan ettiğini tarih kitaplarında okumuşuzdur ama onu, o kürkü bir kez olsun görmemişizdir.

Kadın ve erkeklerin giyindiği dolama da yabancımızdır. Oysa kürklüsü ve çatma kemhadan yapılmış olanları geçen yüzyılın sevgilisiymiş:

Taştan taşa vursan beni
Çok severim hınzır seni

Osmanlı Sarayı ve Kıyafetleri adlı kitapta dolamanın 13 türlüsü sayılmıştır. Çoğu çuhadanmış. Biri "Sade yezit kemha dolama" ise öbürü "Asumanî dolama" olurmuş. Üçüncüsü "Bursa Kemhası" imiş. Peki dördüncüsü? Evet 13 dolamadan biri de "Sade firengi atlası" adını taşıyormuş.

Notlarımın, fişlerimin arasında dolama için iki tanım var. Birinde dolamanın cübbemsi bir yaratık olduğu, önünün açık tutulduğu belirtiliyor. Belden bir kuşakla bağlanırmış.

Öbür tanım ise şöyle :

– Bir tür kaftan. Kaftandan şöyle ayırdedilir : Dolamanın kolları kaftanınkinden daha uzundur. Kol ağızları da kıvrıktır. Sıvanmıştır.

Kaftan! Sahi o da var. Ne ki, II. Mahmut, ordunun, erlerin, görevlilerin kaftan giymelerini yasaklamıştır.

Durun, II. Mahmut cepkeni, camedanı, saltayı, şalvarı, poturu, çakşırı da yasaklamıştır. Onun yerine subaylarına, erlerine setrepantol giydirmiştir.

29 Kasım 1993

Adalet işlerine insanın usu her zaman ermez.

Doğrusu şu ki, tarih adaletsizliklerle vıcır vıcır kaynamaktadır. Uluslar, nedense, yasaların dışına çıkmak konusunda birbirleriyle yarışırlar.

Yaşamının serüven dolu olaylarını *La Vita* adını verdiği özyaşamöyküsünde anlatan İtalyan Heykelcisi Benvenuto Cellini (1500-

1571) kodamanların, türlü fisk ile yoğrulmuş ölçülere dayanılarak yargılandıklarını yazmıştır.

Onun çağında şeref için işlenmiş cinayetler suç sayılmazmış. Din adamları bile ünlerini kurtarmak için çocuklarını öldüren gençkızlara günahsız gözüyle bakarlarmış.

Dahası var : Cellini çağında General Orazio Baglioni birçok kuzenini öldürdükten sonra Pérouse Düklüğüne getirilmiş. Ama o yıllar, cezalar da şimdilerdekine uymuyormuş. Cellini bir defasında Murate Manastırı'na 120 litre un vermeye hüküm giymiş.

Yıkıntılar ya da İmparatorluk İhtilalleri Üzerine Düşünceler adlı yapıtın yazarı, Fransız Filozofu Volney (1757-1820), adaletten ayrılanların barışa, mutluluğa kavuşmamış insanlar olduğunu belirtecektir.

Kısacası, bunların içine Riyasız ve Yoksul Evliya Çelebi gibi ateş düşmemiş, gönül aynaları da parlamamıştır.

1 Aralık 1993

Charles Péguy (1873-1914), Paul Claudel (1868-1955) ve arkadaşları dünyaya geldikleri, içinde soluk alıp soluk verdikleri çağa burun kıvırırlarmış. Ona öyle bir kılıç üşürürlermiş ki anlatılamaz.

Bu yüzden, yaşamları boyunca hiçmihiç mutlu olamamışlar.

Bir başka deyişle, dünyadan gizli bir utanç duyarlarmış. Ondan kurtulmak için de bireyciliğe kapanırlarmış. Çünkü bireycilik, ne de olsa orijinalliğin, özgünlüğün çevresinde tepinip dururmuş.

Kimi zaman da inançlarını, yanlışlarını yalanlamaya heves ederlermiş. Ne ki bu, patırtısız, gürültüsüz olmazmış.

İşin tuhafı Bizimkiler sevmek zorunda oldukları şeyi ya çok ilerde, ya da çok gerilerde ararlarmış.

Her zaman da ulaşmak istedikleri noktanın çok berisine düşerlermiş.

Henri Massis *Jugements* (Düşünceler) adlı kitabında onların yapıtlarına bakarak şöyle diyecektir :

– Evet onlar yüzünden bugünkü günde elimizde güçlü, sağlam oturaklı bir yaratı yok.

5 Aralık 1993

La Fontaine, başarıya giden yollar çok olduğu zaman insanın hiçbir şey yapamayacağını söyler, sonra da uyarısını şöyle sürdürür:

– Yol bir olsun ama, sağlam olsun.

Ne ki, Fransız şairinin bu düşüncesi *Le Renard Anglais* (İngiliz Tilki) şiiriyle çelişkiye düşer. Çünkü La Fontaine orada da, "İnsanın yolu boyunca düzen değiştirmesi, savaş oyunu tazelemesi o kadar gereklidir ki..." diyecektir.

13 Aralık 1993

Fransız romancı ve günlükçülerinden Jules Romain'in (1864-1910) yazıları nükteden, "gıcıkla beni"den geçilmez. Hele 1887'den 1910 yılına değin sürgit olan günlüğü sadece "şakalı söz" savurmak için yazılmıştır denilebilir.

3 Şubat 1902'de Paris'e kar mı yağmıştır, o günlüğüne şu tümceyi geçirir :

– Kar. Tüm Paris öldü.

Daha sonraki günlerde ise şu açmazlara yer verir :

– Ben uyaklardan iğrenirim. Özellikle düzyazılardakilerden.

– Bilirim edebiyat, edebiyatçıların karnını doyurmaz. Çok şükür ben o kadar acıkmış değilim.

– Tanınmamış bir kişi olmak şerefini kıskanırım.

– Adalet para ödenmeden uygulanan bir şeydir. Bereket zorunlu değil.

– Victor Hugo şaşkınlığın efendisidir.

– Marcel Schwob'un (1867-1905) becerisi şarap üzerine değil, şarap karışımı üzerinedir. Ben bu gibi zeki kişileri maytaba alırım. O, tüm öykülerini şurdan burdan yürütmüştür.

Bizde gülmece-güldürmece yazarları dışında nükteye, *humour*'a, ironi'ye yüz veren yazar azdır.

Belki Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na özel bir yer ayırabiliriz.

Yazarımız *Kiralık Konak*'ta şöyle bir diyalog kuracaktır :

– Sen hiçbir zaman hayat adamı olamayacaksın.

– Öyleyse ölüm adamı olurum.

Ya *Yaban*'ın 94. sayfasında romanın, bir kolu kesik, başkişisine :

– Şimdi başım iki ellerim arasında düşünüyorum, dedirtmesine ne demeli?

Yalnız o mu? 227. sayfada da başkişinin yeni bir başarısını okuruz :

– Ben eğilip Hasan'ı kucağıma aldım.

14 Aralık 1993

Dün Yakup Kadri'nin kitaplarını karıştırırken onun halk ağzına yakın durduğunu bir kez daha gördüm.

O "Ne işe yarar?" demez, "Neye iyi?" der.

Kırpık bıyıkları anlatmak için de "kır kırpık" demeyi yeğler. (*Kiralık Konak* s. 112)

Şu tümce de onundur :

– Arkadaşına karşı azılı değildi. (*Yaban* s. 152)

17 Aralık 1993

Gönüllü Denizci diye ünlenmiş olan ve Kanarya Adalarından Antilles Adaları için yola çıkarken kendisini büyüklü, küçüklü bir sürü yelkenlinin uğurladığı Bombard gerçek bir kitap oburudur.

Karga ve kuzgun gibi sinerek ve topal köpek gibi topallayıp sekerek, gelir gider kitap okur. Hava çok sıcak olsa da, yürek ve ciğerlerini yaksa da başını kitaptan kaldırmaz.

Molière'i, Rabelais'yi (tüm yapıtlarını), Cervantès'i, Nietzsche'yi, Aiskhylos'u (tüm oyunlarını hem de iki dilde), Spinoza'yı, Montaigne'in *Seçmeler*'ini başucundan eksik etmez.

Nietzsche. Evet o da geçen yüzyılın en sevilen yazarıdır.

Henry Miller'in ustam diye göklerde gezdirdiği İngiliz romancısı John Cowper Powys, belleğinde kalan tek kitabın Nietzsche'nin *Ecce Homo*'su (İşte Adam) olduğunu söyler.

Gelin görün, Nietzsche'nin *Böyle Buyurdu Zerdüşt* yapıtı, 1883 yılında yayımlandığı vakit sadece 40 adet satmıştır.

Diyeceğim, kitap şıngırı dünyanın her yerinde birdir.

Memet Fuat çağımızın bir döneklik, bir işkence, bir yalancılık, bir çıkarcılık, bir tembellik, bir sanatsızlık çağı olduğu inancında.

O, konu edindiği şeylerin ilkin sınırını çizer. Sözgelişi, denemenin temelini "saldırganlık" oluşturuyorsa ilkin onun tanımına yönelir :

– Saldırganlığın insanlarda doğuştan gelen içgüdüsel bir nitelik olup olmadığını, insan doğasının bir özelliği olup olmadığını irdelemeden önce, bu sözcüğün sınırları içinde yeralan davranışların ayrımları üzerinde duralım.

Yazarımız konunun tüm façetalarına ışık tuttuktan sonra da lafı ne diyeceğine getirir.

Ona göre, kötülük yeryüzünde anamalcı düzen kurulmadan önce de vardır. Ne ki, o düzen sömürenlerle, sömürülenler arasında uçurumlar açmıştır. Bu da, Memet Fuat'ın dediği gibi, insan estepetası üzerinde, hiçbir zaman yeterince durulmamış olmasından gelmektedir.

Sanatın insana bilimden daha gerekli olduğunu kimse usundan geçirmemiştir.

Şiir de, insana en yakın duran bir edebiyat türüdür.

Memet Fuat'ın şiir anlayışı da bir hayli ilginç.

O, şiirdeki önceliği, içerikteki şiirselliğe verir. Biçimsel şiirleştirme teknikleriyle sağlanacak başarılar, içerikte şiirsellikten yoksunsa, onun gözünde, eksik başarılardır.

Burada duralım biraz.

Bence, içerikteki şiirsellik ancak biçimsel şiirleştirme tekniğinden sonra ortaya çıkabilir. Şiirin başarıya ulaşmış yapısı yoksa, şiirin dört dörtlük yapısı ortalarda görünmüyorsa, içerik de, sevgi de, yaşam da yoktur. İçeriği, sevgiyi, çıngır çıngır duyguları veremeyen şiirlerin ise, biçimsel şiirleştirme tekniğinden söz edilemez.

Yalnız, durup dururken, Memet Fuat'ın önünü de hemen kesmeyelim. O da aynı düşüncede olduğunu şu tümcesiyle ortaya koymuyor mu? :

– Başarılı şair, yaşamdaki şiiri görebilen, şiir düşünen, şiir duyan, iç-dış biçimsel şiirleştirme teknikleriyle, okura şiirsel bir içeriği aktaran kişidir.

Bunları Memet Fuat'ın *Çağdaşımız Makyavel*'ini okuduktan sonra yazdım. Evet Memet Fuat usta, usta olduğu kadar da alçakgönüllü, yani yüzü yerde bir denemecidir. Bir eleştirmendir.

Hüseyin Ferhad şiir sanatı, şiirin ilkeleri üzerinde düşünmeyi seviyor.

Ne ki, bunu ayrı bir poetikada değil, şiirlerinin içinde yapıyor.

Ona "Şiir nedir?" diye soracak olursanız size son şiir kitabı *Söyle Gölgen de Gitsin*'deki "Yârim Bir Step Kurdudur" şiiriyle şu karşılığı yapıştırır :

– Şiir bir çimen yaprağıdır, karanlığın neferidir, yarasanın sesidir, lacivert bir gökyüzüdür.

Kendisi ise, aynı şiirin haber verdiğine göre, kimi zaman sığırtmaç, kimi zaman da iri bir kekliktir.

Ferhad güçlü bir şair. Şiirin bir yapı işi olduğunu da savsaklamıyor :

Sözcük ne renktir bilemem
dilim ne renktir

Yârim bir kuğudur
göl kıyısınca
kuğurur
hasetten eririm o kuğurunca

Çavdarın çiçeklenmesidir Şiir
karıncanın ayaklanması

Yüzüm ne renktir bilemem
dilim ne renktir

Yârim bir step kurdudur
ben bir karaca
sıradağlar ardım sıra gelir
o uluyunca

Dirimin fısıltısıdır Şiir
ölümün yası

Şairimiz, "Anka" adlı düzşiirinde de şiirin nasıl doğduğuna işaret basıyor :

– Vakt irişir. Söner yeryüzünün tüm ışıkları. Steplerin ıslak uğul-

tusu şehirlerin iç çekişlerine bulanır. Tramvaylar kaybolur sokaklarda. Ahşap evlerin kapıları uçuk maviye boyanır. Kâğıt kuşlar havalanır bulvarlardan. Bakıra çalar yağmur damlaları, küflenir. Tanklar geçer avuçlarımdan. Cemseler geçer alnımdaki derin kırışıklıklardan. Panzerler geçer imgelem taklarının altından. Asfalt yollar bozulur. Kırılır yalnızlığımın beton kaldırımları. Cırcırböceği cesetleriyle dolar asker kışlaları. Karalır nesnel hayat, ağarır puslu hayal. Vakt irişir yine kendi küllerinden doğar şiir.

1994

1 Ocak 1994

İki değerli yazara, iki gerçek dosta *Varduman*'ı göndermiştim.

Talat Sait Halman, 6 Aralık 1993'te, düşüncelerini bir mektupla iletmiş :

– *Bütün Şiirleri*'ne girmeyen ilkler ve en yeniler, dipdiri şiirler, dopdolu şiirler. Leyla'lar, laleler, yadeller hepsi, hepsi beynimizi, yüreğimizi canlandırıyor. Birsel olmak enfes bir talih. Birsel'in okuyucusu olmak da öyle. *Varduman* var olsun.

Öteki dost Adnan Binyazar da şöyle yazmış (aralık sonunda) :

– *Varduman*'ı iyi ki yayımladınız. Şiirlerin ilkleriyle anladım ki, bir yazar ya da şair, daha ilk sözcükleriyle bile yazardır ya da şairdir. "Aşama" falan lafına inanmıyorum ben. Yazarın yaptıklarını sonradan bir "aşama" sayıyorlarsa, o, fark edemeyenlerin yanlışıdır. *Varduman* bu düşünceler boylamında düşündürdü durdu beni.

3 Ocak 1994

Ali Balkız'ın dördüncü öykü kitabı : *Karın Altı Kardelen.*

Balkız gerçek bir doğa dostu.

Anadolu'da yetişen tüm bitkileri, tüm dağları, tüm köy yaşamını belleğine yerleştirmiş.

Akarsular da sırada.

Ulus Çayı eğri büğrü, dereli tepeli koşup durmakta. Köy çocukları Çayın yanındalarsa dereye taşlarını seyirtiyorlar. Yüzdürüyorlar. Ne ki, köy çocuklarının tüm işi bu değil. Aralarında ödünç kitap ağı da kurmuşlar. Birinin kitabı bir başkasında ise onunki de daha bir başkasında. Yani kitaplar boyuna dolaşıp durmakta.

Balkız, bir kış günü bir tepeye yaptığı tırmanışı şöyle dile getiriyor :

– Sonbahardan kalma sarı otlar kurumuş, toprak kabarmıştı. Çalı diplerinden buğu çıkıyordu. Kabanımı çıkarıp, yüzümü güneşe verip, upuzun yattım Güneş kokusu, kar kokusu, ot kokusu, toprak kokusu birbirine karışıyordu. Gökte, en gökte, çok yükseklerde bir küş uçuyor, nanik yapıyordu. Onu dağı aşıncaya dek izledim. Kaybolup gitti. Yan döndüm, bu kez sırtımı güneşe verip, kuru otları koklayarak yattım. Gözümü açtığımda otların arasından, başını uzatmış bir kardelenin bana baktığını gördüm. Dünyada bundan daha büyük müjde olamazdı.

Balkız kırda, bayırda kentlilerle (yabancılarla) köy çocuklarının paylaşamadıkları şeyler bulunduğunu da yazar : alıç, süysülük, ahlat, kanamıh (çalı, kara muh), yaban elması, yer elması, kuzu kulağı, eşkın, kenger (eşek dikeni), kangal (devedikeni, ceviz), göbelek (ökse oku), yemlik, navruz (çiğdem).

Öykücümüz bir gün çayırda bir yabancının kırmızı, sarı, mor, mavi navruzlara saldırdığını da görüntülemiştir. Yabancı ilkin navruzlardan birini koparıp yer. Sonra bir daha. Bir daha, bir bir daha. Doyunca, navruzun tatlı suyuyla ağzının bir hoş olduğunu iyisinden çakar.

Balkız'a göre Orta Anadolu tam bir bozkırdır. Bozkırın ortalık yerinde durduğunuzda, bir dağın yukarılarını süzdüğünüzde, aşağıya, yamacın eteklerine bir göz fırlattığınızda né bir yaşam belirtisi bulurmuşsunuz, ne de bir soluk sesi işitirmişsiniz.

Ne var, bu bozkırın umulmadık bir yerinde, 10-20 metre çapında bir yeşillik belirirmiş. Adı "göze" imiş.

Harman yeri büyüklüğündeki "göze" çevredeki dikenlere, sert, sıkı, kuru, kırmızı toprağa inat, yeşilliğini bir bayrak gibi dalgalandırırmış.

Yakın tarlanın sahipleri göze'nin yaşamını uzatmak için ellerinden geleni yaparlarmış. Ekin ekerken, ekin biçerken gölgesinde dinleniriz diye göze'yle bozkırın tam sınırına kavak dikerlermiş. Kavaklar büyüdükçe göze'deki yaşam da zenginleşirmiş. Kuşlar, tırtıllar çeşitlenir, çoğalırmış.

Balkız, "göze" olmasaydı, bozkırın daha kötü günler yaşayacağına da inanır.

Ona göre edebiyatı bozkır düzeyindeki ülkelerde "göze" görevini üstlenecek birkaç yazar çıkarmış.

Bizim Türkiye'de de böylesi yazarlar varmış.

Bunların başını da Nâzım Hikmet çekiyormuş.

8 Ocak 1994

Dün Bostancı'da Müslim Çelik'le buluşmuştuk.

Uzun uzun Ali Balkız'ı konuştuk.

Ustamızın güzel bir dili var. Öykü tekniğini, öykü kurgusunu iyi biliyor. Yerel sözcükleri ya da deyimleri de savsaklamıyor. "Dinlendi" yerine "soluğunu dindirdi" diyor. "Belleğime geçirdim" yerine "aklıma aldım"ı, "çekinmek, eylem yapmaya davranmak" yerine

"yekinmek"i kullanıyor.

"Elinin körü" için de "ölünün körü" demeyi yeğliyor. Ben bu sonuncusunu hiç duymamıştım. Müslim, Sıvas'ta, Erzurum'da hep "ölünün körü" denildiğini söyledi.

Eve gelince, Ömer Asım Aksoy'un, hemen, *Deyimler Sözlüğü*'ne el attım. "Ölünün körü" orada da varmış. Yani kimi yerde elinin körü" denilirken, kimi yerde de "ölünün körü" şanoya çıkıyormuş.

Aksoy, deyim için şu karşılığı veriyor :

– Kes şu soruları artık, kötü bir şey söyleyeceğim şimdi.

Müslim, Balkız'ın sanatına büyük değer gösteriyor.

– Bence, diyor, son yıllarda, öykücülerimiz arasında Balkız, Osman Şahin'le birlikte, en ön sırayı tutuyor.

Doğrusu, Müslim'in yargısına ben de hayır diyemezdim.

Demedim de.

11 Ocak 1994

Memet Fuat, geçen gün *Cumhuriyet*'teki *Özenme-Özenti* adlı yazısında (8 Ocak cumartesi) "Özenti, öykünmeyi (taklit etmeyi), heveskâr'lığı çağrıştıran olumsuz bir sözcüktür." diyor.

Ardından, yazarlığı benimsemekle, yazarlığa heves etmek arasında bir ayrım olduğuna değinerek yazısını şöyle sürdürüyor :

– Bütün diyebilirim ki beni en çok rahatsız eden şey, bir yazarda özenti davranışlar görmek oluyor. Yalnız gençler değil, yerini bulmuş, durmuş oturmuş kişiler diye bakılan kimi yaşlı yazarlar da, oradan oraya savrulup duruyorlar. Batıda yeni bir yazar ünleniyor, değişik bir üslup kullanan, kendine özgü terimleri olan bir yazar, hemen yeni moda bir yazış tarzı doğuyor ülkemizde. Girişi, çıkışı, konuları, terimleri, hepsi dilimize taşınıyor. Üstelik de ortak bir tarz olarak. Aslında, okurlara bir kötülüğü yok bu durumun, onlar yerli yazıları, çeviri yazı okur gibi okuyup bilgileniyorlar. Kötülüğü yazanlara. Batılı bir ustaya öykünme hevesiyle kendi gelişmelerini önlüyor, özgünlüklerinin ortaya çıkmasını engelliyorlar. Nurullah Ataç'ın, Sabahattin Eyuboğlu'nun, Melih Cevdet Anday'ın, Salâh Birsel'in, Attilâ İlhan'ın yazılarını okurken Batılı yazarlar gelir mi aklınıza? Demek ki onların, başkalarını çağrıştırmayan, kendilerine özgü bir yazış tarzları, başkalarının özelliklerine yaslanmayan bir terim anlayışları var. Ortak dilin dışına taşarken bunu kendi buluşlarıyla yapıyorlar.

Memet Fuat, özenti'nin çok daha kötüsünün biçimsel uygulamalarda görüldüğü üzerinde de durduktan sonra yazısını, yıllar önce, Nâzım Hikmet'in kendisine yazdığı bir mektupta yer alan bir sözüyle kapatıyor :

– Heveskârlık rezil bir iştir.

Ne var, ondan önce, yazarlığı benimsemekle, yazarlığa heves etme arasındaki ayrıma da dokunuyor.

15 Ocak 1994

Muzaffer Buyrukçu *Cumhuriyet / Kitap*'ın 13 Ocak sayısında kimi eleştirmenlerin yan tuttuğuna, kimi edebiyatçıları sanatçı saymadığına değinerek diyor ki:

–Eleştirmenlerin içinde de haksızlık yapanlar, amaçlı davrananlar bulunur. Kimi yazar topluluklarına (ağızlarıyla kuş tutsalar da, dünya ölçüsünde yapıt yaratsalar da) yüz vermezler, başka yazar topluluklarını ise bağırlarına basarlar, boyuna onlardan söz ederler, onları överler ve gündemden inmemeleri için uğraşıp didinirler. (...) Bu, açıkça yan tutmaktır, haksızlıktır. Bölücülüktür.

Ali Balkız da *Karın Altı Kardelen*'de yanlış değerlendirmeler yapan, felek-oturaklı bir öykü kitabı yerine enti püften bir yaratıya ödül veren bir Seçiciler Kurulundan söz ediyor.

Anlatım ikili konuşma biçiminde :

– Şaşırmış bu seçici kurul.

– Hayır şaşırmamış. Bence son derece bilinçli ve isabetli.

– Ay söylemeyin... Onların neresi öykü?

– Ödüllendirilen öykü değil ki. Ödüllendirilen, bir ülküden, felsefeden, dünya görüşünden, gelecek düşünden vazgeçmenin, onca emeği, çabayı, birikimi yok saymanın, vefasızlığın, inkârcılığın, dönekliğin, yorgunluğun, durgunluğun, tersine akmaya başlamanın ödüllendirilmesidir. Yeni Dünya Düzenine ayak uydurmanın ödüllendirilmesidir. Yoksa elbette öykünün, öykü sanatının değil. Ödüllendirilen, "kişilik ve kimliğinizle vedalaşın" düşüncesidir.

Bu haksızlık uzmanı benzi-kaçıklar, dünya urbacığını ahret urbacığı ile değiştirmek isteyen bu labalubacılar, bu tiktiklozlar, bu koftiler üzerine çok şeyler söylenebilir. Ama ne yazık ki, bu yemezzadelerin, bu yemezoğullarının sayısı pek kabarıktır.

Gerçek bir yazarın önünü 10 pavuryacı eleştirmen kesiyorsa, 20 Düttürü Leyla Seçiciler Kurulu üyesi de boğazına sarılıyordur.

24 Ocak 1994

Melon şapka, buruş buruş pantolon, kocaman oğlu kocaman pabuçlar, burnu kıvrık baston.

Şarlo'nun (Charlie Chaplin) adı geçince gözlerin önünde böyle bir tip belirir. Bir kutu pasta da suratına geçirilmiş olacaktır.

Şarlo bu kılığa daha ilk filmlerinde sığınmıştır. 1918'deki *Bir İt Yaşamı* ise onun kupürünü en iyi çizen kurdeladır. Çoklarına göre bu yapıt Şarlo'nun "ölümsüz serseri" görünümünü iyisinden canlandırmıştır.

Şarlo, XX. yüzyılın yüz okka çeken güldürü ustasıdır. Şimdilerde sinema yönetmeni Richard Attenborough onu *Şarlo* adlı bir filmde yeniden kendisine vurgun seyircilerin karşısına çıkarıyor. Birkaç günden beri film Beyoğlu sinemalarında gösterilmeye başlandı.

Filmde Şarlo'nun büyük kızı Geraldine Chaplin de rol almış. Seyirciler onu ilk Şarlo'nun *Sahne Işıkları* (1951) filminde tanımıştı.

Şarlo sinemaya 1912 yılında adımını atar. Kısa zamanda da hem üne, hem paraya kavuşur. Yani daha 1918 temmuzunda Holivut'un en cafcaflı firmalarından *First National* ile milyonluk bir sözleşme imzalamıştır. Bu yüzden hemen kendine özgü bir stüdyo kurar. Ne var, bu gibi destek işleri hep kardeşi Sidney'e yüklüyordur. Sidney onun toplumsal yaşamını düzenleme işini de üstlenmiştir. Onu mobilyalı evinden çıkarmış, çok alımlı ve lüks bir kulübün bir katına yerleştirmiştir. Bu elbet, Şarlo'nun ününe uygun bir ev yapılmasını beklerken olmuştur. Sidney kardeşine bir otomobil de almış ve Carl Robinson adında bir basın ataşesi tutmuştur. Bir süre sonra Şarlo'nun, gelen mektuplara karşılık verecek bir sekreteri de olur. Hadi onun adını da şuracığa kıstırayım : Tom Harrington.

Kıstırayım ki kanlı, canlı ve de şanlı bir günlük yazdığım gizlide durmasın.

30 Ocak 1994

Ben bir denizim.

Bunu ben söylemiyorum M. Güner Demiray söylüyor. *Karşı* dergisinin aralık sayısında.

Demiray yazısına "Salâh Birsel'in kıyılarındayım. tümcesiyle başlamış. Sonrasını şöyle sürdürüyor

– Salâh Birsel, yazınımızda kendine özgü bir denizdir. Yunus

Emre, Fuzuli, Nedim, Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nâzım Hikmet, Oktay Rifat, Yaşar Kemal, Melih Cevdet Anday gibi. Bunlar yazınımızın sonsuz düzleminde ve kendi zaman dilimleri içinde, çağlarının tanığı olarak kendi denizlerini oluşturdular. Sularının (sanatlarının) yarattığı iklimlerinde akıp duruyorlar geleceklere. Bir kişiliktir bu denizler. Kıvılcım kıvılcım öz nitelikleri olan birer şiir, düşün ve serüven denizleri. Bu ölümsüzler, okuyucularının belleğinde bir mit evreni kurmuşlardır.

Bunlardan birisi de Salâh Birsel. O, çağdaş nitelikler içeren yapıtıyla bir ekoldür. Onun betiklerinin satırlarında dolaşmaya başladığımızda, sözcükleriyle dostluk kurarız ilkin, dilinin tadına varırız; sonra dalarız dünyasına, benzersiz yolculuklara çıkarız. Ekin tarihinin yakın, uzak bucaklarında dolaşırız hayranlıkla. Zekâsının ve duyarlıklarının ince ürperişlerinde yüzeriz uzun uzun.

Kuşkusuz yazılarının damarlarında *humor* dolaşır. Bu gülmece öğeleri, bu alaysı çiçekler, çorbasının tuzu, biberidir. Bilindiği üzere, şiirlerinde de gülmece ekilidir. Çünkü bu şiirler birer yaşama sevincidir.

"Salâh Birsel Denizi" adını taşıyan yazının bu noktasına gelince soluğum iyisinden kesildi. Koltuğuma çöküp sızacaktım ki yazının gerisi bu hovardalığı yapmama engel oldu. Çünkü Demiray sözcüklerime yürek taktığımı, onları, kan vererek, canlandırdığımı belirttikten sonra da benim *Şiirin İlkeleri* adlı yapıtıma ve de şiir anlayışıma değiniyor. Benim "Yeni bir şiire erişmek isteyen her şair işe, sanattan kuşkulanmakla başlamalıdır" tümcemden yola çıkarak :

– Usun süzgecinden geçmemiş bir duygu, deli saçmasından öteye geçemez.

– Şiir bir matematik problemi çözümündeki zekâya eş bir çabayla dokunur.

– Şiir heyecanla yazılamaz.

– Şiirde sözcük sayısı kadar konu vardır.

–Şiirin güzelliği kendi dışında bıraktığı sözcüklerin sayısıyla doğru orantılıdır.

ilkelerimi de art arda sıralıyor ve daha bir sürü övücü sözlerle beni baştan aşağı yıkadıktan sonra yazısını şöyle bağlıyor :

– Evet Salâh Birsel, şiirleriyle, *Salâh Bey Tarihi*'yle, günlükleri ve *1001 Gece Denemeleri*'yle bir bütündür. Bir dil ustasıdır, bir biçemdir. Her yazısında uzun deneyimlerin, tutarlı düşüncelerin, us pırıltılarının izlerini görürüz. Ekin evrenimizi genişletmek, düşünmeyi öğrenmek, iyi yazmak için okumalıyız Salâh Birsel'i.

Artık kendimi tutamadım.

Hayda be, deminden beri gösterdiğim katlanma gücünü geriye çekerek salondaki koltuğa iyisinden yıkıldım.

Saatlerce kendime gelmemek için de kimseye haber salmadım.

M. Güner Demiray, sen de bir denizsin.

Yo, yo denizsin.

31 Ocak 1994

İngiliz romancısı Lawrence Durrell "Venüs ve Deniz" adlı yazısında şöyle der :

– Bir gün Gideon'un not defterlerinde bir hastalıklar listesine rasladım. Bunlar Tıp Biliminin hiç bilmediği, hiç duymadığı hastalıklardı. Bunların arasında Ada Hastalığı (İslomanie) dikkatimi çekti.

Gideon, Kutsal Kitap kişisidir. İ.O. XII. ya da XI. yüzyılda yaşamıştır. İsrail başbuğlarındandır. Ülkenin topraklarını yağmalayan Madyanlılarla savaşmıştır. İsrail'in güvenliğini sağladıktan sonra da bir köşeye çekilmiş, dünya işlerine arka dönmüştür. Ve hemen hemen unutulmuş olarak ölmüştür. Oysa, karıları çok olduğu için, 70 de oğlu olmuştur. Ne ki, oğulları bile adını ayakta tutamamıştır.

L. Durrell, Gideon'un Ada Hastalığı üzerine söylediklerini de yazısına aktarır.

Gideon, adaların kimi insanları etkilediği, onları karşı konulmaz bir gönül akmasına uğrattığı görüşündeymiş. "İnsanın, sadece bir adada olduğunu aklından geçirmesi, denizle çevrili küçük bir evren üstünde bulunduğunu düşünmesi onu anlatılmaz bir sarhoşluğa iteler." dermiş.

Durrell'i ve Gideon'u bana geçen ay yayımlanan Nejat Gülen'in *Heybeliada Öyküleri* adlı kitabı anımsattı.

Yazarımız gerçek bir Heybeliada'lıdır. Ve de vurgunudur. Bu konuda, daha önce 4-5 kitap yazmıştır. Şimdi de onlardan bir seçme yapıyordur.

Evi, Çiçeklidağ Sokağındadır. Sokak yer yer asfalt, yer yer topraktır. Sonra merdiven merdiven, sonra yine toprak ve de keçi yolu.

Gülen buna "Adanın en güzel sokağı" diyecektir. Denize koşut birçok sokakla kesilen, *şehevi* bir diklikle ana caddeden en yüksek tepeye, Değirmen Tepesine tırmanan bir yokuştur.

Sokağın aşağısı Kuyu Mahallesine dayanmaktadır. İsmet Paşa Caddesi de ortasından geçer.

Bilindiği gibi Paşa da Adaya vurgundur. Oraya ilk 1924 yılında gelmiştir. Ada daha köy iken. Onun evi de İsmet Paşa Caddesindedir.

Ünlü bir Ada'lı da Hüseyin Rahmi Gürpınar'dır. Ben, onu ilk ve son kez 1938 yılında Ada'da görüntülemişimdir. Bir pazar günüydü. Arkadaşlarla Ada'ya gezmeye gitmiştik. Tepeye ulaştıktan sonra dönüşte ünlü romancımızla karşılaştık. Tepeyi, aheste beste aşağı doğru çekiyordur. Ama yürüyüşü büyüklüğüne hiçbir biçimde ters düşmüyordur. Gülen, onun evinin de tepedeki değirmenin altında olduğunu yazar. *Heybeliada Öyküleri*'ni okursanız Ada Hastalığına yakalanmış daha nice nice inanlarla burun buruna gelirsiniz.

12 Şubat 1994

Televizyonun yiğit show'cularından Cem Özer, dün akşam, saat 23:40'ta, Show TV'de, laflara lafları açtırırken ekrana, biri kız, biri erkek iki şarkıcı çıkardı.

Kız, madonna gibi giyinmemişti ama sesi insanın yüreğine kızgın kurşun akıtacak türdendi. Delikanlınınki de onunkinden aşağı kalmıyordu.

Dünya büyüdü, büyüdü... Sanatçıların öğrencileri gerideki bir ekranda belirip öğretmenlerini, ustalarını göklere çıkardılar.

Onlara dostlar, tanıdıklar da katıldı.

Ne ki, sanatçı kız, övgülere pek alışkın değildi. Pala sürten sözler karşısında utancından al çuha kesiliyordu.

Show'un sonunda Cem Özer öne doğru ilerledi ve son zamanlarda piyasayı "kalp şarkıcıların" doldurduğu üzerinde acıklı ve göz yaşartıcı bir konuşma yaptı.

İki üç hafta önce, yine TV'de, ünlü halk türkücüsü Selda Bağcan da aşağı yukarı aynı görüşü savunmuştu. Dahası, o Cem Özer'den de ileri gitmişti. Gözünü bile kırpmadan "Son 15 yıl içinde sadece Sezen Aksu yetişti." demişti.

Doğrusu "Temiz Toplum" isteyenler bu konu üzerinde de durmalıdırlar. Çünkü bugünkü günde, yazarlar da, şairler de okurların iştahını gerileten işlere soyunmaktadırlar.

Siz de iyi bir yazıya, dört dörtlük bir şiire raslamak için bir sürü kitap karıştırmak zorunda kalıyorsunuz.

Sonunda da kanınızın kuruduğunu, yüreğinizin Karadeniz gibi çalkanıp dalga vurduğunu seziyorsunuz.

14 Şubat 1994

İnsanlar kendi kafalarıyla değil, başkalarının kafalarıyla iş görmeyi yeğlerler.

Bu yüzden bir şeyler okumaya, kendi kirloş ve vıcık kafalarını geliştirmeye önem vermezler. Onlara göre, kitap okumak kendi ayağıyla dama girmektir.

Yazarların hemen hemen topu da insanların okumayı sevmedikleri, yani helhop, yani helhela, yani evecen, yani aceleci olmadıkları, bir kerevetin altına sığınıp ya da açık havada kitapların külünü havaya uçurmadıkları inancındadır.

Goethe der ki :

– Okumayan insanlar, okumanın ne kadar çabaya, ne kadar zamana mal olduğunu bilmiyorlar. Ben bunu öğrenmek için seksen yılımı verdim. Yine de öğrendim diyemem.

Ondan, aşağı yukarı yüz yıl sonra dünyayı ünlendirmiş olan Oswald Spengler (1880-1936), bir büyük sanat olarak, okumanın, Goethe çağında yine de ayakta durduğunu ileri sürer. Ne ki bu büyük sanat yirminci yüzyılla ortadan silinecektir. Basılı şeyler topluca ve üstünkörü olarak okunacaktır. Spengler, okurların genellikle kitabın içgücünü yerlere yıktığını da savunacaktır.

Fransız romancısı ve eleştirmeni Henry Bordeaux da okumayı sadece yazı yazanların yüklendiğini söylemek yürekliliğini gösterir.

17 Şubat 1994

Ahmet Haşim, dünyamızı süslediği yıllarda, hemen hemen her yazarın, özellikle de şairlerin saldırısına uğramıştır. Bunların çoğu, onun şiirlerini yerden yere vurur ve ancak düzyazılarına soluk alma hakkı tanırsa tanır.

Biri şöyle demiştir :

– Haşim, Yahya Kemal gibi bir yöntem ve çığır kişisi olmak şöyle dursun, vezin nedir, ölçü nedir, uyak nedir, onları da bilmez.

Bununla da yetinmezler. Haşim'in şiirlerinde yüzlerce yanlış, yüzlerce düşük yer bulunduğunu da öne sürerler.

"Piyale" şiiri yayımlandığı vakit Yahya Kemal de, her zamanki tutumunu sürdürerek, Koca Şairi çevrenin topuna, tüfeğine itelemiştir.

Kimilerine göre Yahya Kemal o şiirdeki :

Zannetme ki güldür ne de lale

dizesinin Türkçe kurallarına uymadığını da ileri sürmüştür.

Nedir, Abdülhak Şinasi Hisar gibi, Haşim'in gerçek çavuşları, gerçek dostları da vardır.

Yakup Kadri bu dağdağa karşısında şöyle diyecektir :

– Gerçek şair, işte bu ilkel adam değil mi?

Bencesi, Yahya Kemal bu dizenin ve de daha başkalarının dört dörtlük bir şiir olduğunu biliyordur. Ne var, onun niyeti, Ustamızı kötülemek, ona feleğini şaşırtmaktır.

Her şiirin elbet, düzyazı gibi, bir konusu vardır.

Yüzde yüz vardır.

Ama şiir, konunun bittiği yerde başlar.

Hiç kuşkusuz :

Zannetme ki güldür ne de lale

dizesinde de konu vardır. Ama insanı şiirin yapısı, şiirin kendisi büyüler ilkin.

Şu da unutulmamalı ki, şiirin yapısı okuyanları sarmadığında, başka hiçbir şeyi de sarmıyor demektir.

İşte o zaman da, evet o zaman da şiirin konusundan söz edilemez.

Kesinlikle edilemez.

21 Şubat 1994

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bir şiiri : *Ne İçindeyim Zamanın.*

İŞ dergisinin ocak sayısında şiirin tümü var.

Bilirsiniz ilk iki dizesi şöyledir :

Ne içindeyim zamanın
Ne de büsbütün dışında

Bu beni, geçen gün Haşim'in *Piyale* şiiri üzerine yazdıklarıma götürdü.

Zannetme ki güldür ne de lale dizesinin önüne dikilenler şimdi gelip Ahmet Hamdi'nin ikinci dizesindeki *de* bağlacının gerekli olup olmadığını söylemelidirler.

Bencesi, burada *de* bağlacı dizenin ayağını süründürüyor, yapısını ağırlaştırıyordur.

Gerçi Tanpınar, bunu dizenin hece sayısına, sekiz hecesine uymak için yaptırmış ama şiirin bütün inceliğini, bütün zekâsını gidermiştir.

1940'tan, ya da 1930'dan sonra gelişen özgür şiirin başarısı, zenginliği işte burdadır.

O, sözcüklerin sayısına tutsak değildir.

Hece sayısına uyacağım diye sözlerine gereksiz sözcükler katmaz. Şiirin iç musikisini bozmaz.

23 Şubat 1994

Şiirler, şiirler, şiirler...

Bir haftadır onlardan yakamı sıyıramıyorum.

Topunu kendi kronometreme vurdum.

Hulki Aktunç : *İnsan Aşklarının Külüdür.*

Müslim Çelik: *Erzincan'da Yağmurun Şarkısı.*

Ataol Behramoğlu : *Sevgilimsin.*

Seyyit Nezir : *Bana Bir Senaryo Yaz Dediydin : Mesela Papalina.*

Nurer Uğurlu : *Rüzgârdan Rüzgâra.*

Daha niceleri Alaeddin Emre, Yunus Koray, İbrahim Tığı, Ahmet Özer, Oruç Aruoba, M. Mazhar Alpman, Emre Çağatay...

Ve daha daha daha...

Bütün bu şiirler beni 1966 yılına götürdü. Ben o vakitler Ankara'da Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu üyesiydim. Yedi Yıldan beri de Yayın Kolu Başkanlığını yürütüyordum. Ankara Üniversitesi'nde de Basımevi Müdürüydüm.

Fransa'dan iki genç ozan gelip beni Kurum'da enseledi. Onlara, daha önce uğradıkları Stockholm'da Lütfü Özkök dostumuz vermiş adımı.

İki ozanla bir gece uzun boylu söyleştik.

Yeni şiirin üzerinde durduk. Sevdiğimiz şairleri bir bir andık.

Sırası geldi (belki de gelmedi) bana ne iş yaptığımı sordular. Ben devlet memuru olduğumu söyledim.

Memur mu, o da ne demek?

Açıkladım. Aval aval yüzüme baktılar. İkisi de yaşamları boyunca paralı bir işte çalışmamışlardı. Memurun, görevlinin ne anlama

geldiğini bir türlü çıkaramadılar.

Doğrusu şu ki, bir şairin, şiir yazmaktan başka bir işi olabileceğini usları almıyordu.

Ayrılırken ben önüme bakıyordum. Çok utanmıştım. Yoksa ben şair değil miydim?

28 Şubat 1994

23 Aralık 1844 cuma günü Léautaud da, benim gibi, içi parlak bir ayna örneği, bir düş görmüştür.

Bir dağ yamacı... Eteğinde küçük küçük evler. Léautaud onları geçip de düzlüğe çıkınca tuhaf bir cenaze arabasıyla karşılaşır. İngiliz modeli. Bir yanında, içinde çelenklerin bulunduğu üstü açık bir sandık. Arabanın çevresinde de iki üç adam. Kendisine yamaçtan aşağı inen birini gösterirler. Adam, yavaş yavaş küçük evlerin arkasında gözden yiter.

Tam o sıra, nerden geldiği bilinmeyen bir tümce işitilir :

– Paul Valéry seni orda bekliyor.

Léautaud cenazecilere sorar :

– Tabutun içinde kim var?

– Marie Dormoy.

Marie mi? Olamaz bu. Marie, bizimkinin öteden beri dostu, belki de sevgilisi. Bunu işitince hüngür hüngür ağlamaya başlar.

Yüreğine odlar düşünce de uykusundan uyanır.

Evlerin arkasında yitip giden adam, Léautaud'ya *Altına Hücum* filmini anımsatmıştır. Çünkü o filmde Şarlo da yavaş yavaş uzaklaşan birini canlandırıyordur.

Derken, *Altına Hücum* Paris'te oynandığında, sinemaya, Marie ile birlikte gittikleri de akıl tasma düşer.

Ya Valéry? O da nerden girdi düşüne?

Hayır bunda da şaşılacak bir şey yok. Valéry üzerine sık sık yazı yazan, onu herkese anlatan kendisi değil mi? Sonra, Valéry'nin yüzü de az biraz Şarlo'nun yüzünü andırmıyor mu?

Daha, daha? Dahasını da ben söyleyeyim Valéry o günlerde ölüm yatağına uzanmış olmalıdır. Çünkü birkaç ay sonra boşluk dünyasına göç edecektir.

Peki, o peyzaj, o doğa parçası neyin nesi? Evet ona da Marie'yle, Paris dolaylarında yaptığı o küçük gezilerden birinde raslamış olmalı. Bakın hele, o zamandan beri de kafasından dışarı çık-

mamış.

Yalnız, Léautaud, cenaze arabasının İngiliz modeli olmasına bir anlam veremez. Bir İngiliz arkadaşı vardı, sevdiği bir arkadaş... yoksa yoksa arabanın İngilizliği de ondan mı geliyordur.

2 Mart 1994

Geçtiğimiz haftalarda, bir pazartesi günü, Tünel'de, *Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi*'nde, bir söyleşi yapılmıştır.

Oruç Aruoba ile Hulki Aktunç, "şiir ve felsefe" üzerine konuşmuşlardır. Aruoba, felsefe ile şiirin yakınlığını, Aktunç ise uzaklığını söz konusu eder.

Aktunç'a göre, temel ayrılık, felsefenin dizgeli, sistemli olma zorunluğu ile şiirin bu anlamdaki zorunsuzluğudur. Aktunç, düşüncesini pekiştirmek için, biri Alman filozofu Kant, öbürü de Arjantin'li yazar Borges'le ilgili iki öykü anlatır. İkisinin dekoru da sokaktır.

Aldı Aktunç bakalım ne söyledi :

– Kant sokaktan geçerken, tüm dükkân sahipleri saatlerini ayarlarmış : "Oooo, Bay Kant geçiyor. Demek saat 10 oldu." Bir de Borges'e göz atalım... Bir gazeteci, sokakta aheste, beste yürümekte olan Arjantin'liye coşkuyla koşar ve "Yanılmıyorsam siz, Jorge Luis Borges'siniz değil mi?" der. Borges'in yanıtı tek sözcüktür "Kimi zaman öyle." İşte filozofla şairin, felsefeyle şiirin ayrılığı burdadır.

7 Mart 1994

Valéry de *Variété*'lerin ikinci cildinde (s. 193) Mallarmé'nin şiirlerini kısık bir sesle okuduğunu yazar.

Hiçbir etki yapmayan bir seslendirmeymiş bu. Hemen hemen kendi için okuduğu düşünülebilirmiş.

Hoş, Valéry de şiir okurken oyuna başvuranları hiç sevmez. O, insan sesinin içe bağlı bir şey olduğuna inanır. Kaynağına yakın durmasını ister.

Bu işi meslek edinmiş şiir ırgatlarına da hiçmihiç katlanamaz. Onların şiiri değerlendirdikleri, canlandırdıkları savına gayda sesiyle (uangnaan nailnail nail) karşılık verir.

Bu gibiler, şiirin armonisini bozmaktan başka bir şey yapmazlar.

Bir araya gelmiş sözcüklerden oluşan ezgi yerine, ne olduğu bellisiz kendi hamgamhemlerini yerleştirirler.

Mallarmé'ye göre bir şiir, basıldığı kitaptaki sayfa düzenine çok bağlıymış. Anlamı bile değişebilirmiş.

Bu konuda bir uyarıda da bulunuyor :

– İri puntolarla dizilmiş bir şiiri, bembeyaz bir sayfanın izlemesi gerekir.

11 Mart 1994

1899-1906 yılları arasında, Fransa'da Cumhurbaşkanlığı koltuğunu dolduran Emile Loubet (1838-1929) üzerine bir yazı okudum.

Onun yaşadığı günler, bizim şimdilerde hokkabazların at koşturduğu günlerimize, uzaktan yakından, benzerlik gösterdiğinden, Hazret'in dağdağalı günlerini şu boynu bükük günlüğe de aktarayım dedim.

Doğrusu, Loubet işi harap, yüreği kebap bir kişidir.

Kulak tutmayıp savlarında direnen bir sürü andavallıdan çok çekmiştir.

Loubet herkesle iyi geçinmek, herkesi barış içinde görmek ister. İlerdeki yıllarda İngilizlerle *Entente Cordiale*'i de o imzalayacaktır. Clémenceau onun portresini şöyle çizmiştir :

– Loubet ılımlıdır. Ve de her türlü düşünceye açıktır. Hem de çok açık. Üstelik de gerçek bir cumhuriyetçidir. Hele hele güneylilerin çarıklı kurnazlığını elinde tutar. İyi niyetlidir. Afur tafur nedir bilmez. Kimseye de kötülük yapmaya kalkışmaz.

Loubet taşrada avukatlık ve belediye başkanlığı işlerini yürüttükten sonra 1887'de, 49 yaşında, milletvekili seçilir. 1896'da Senato Başkanı olmadan önce de Başbakanlığı, İçişleri Bakanlığı vardır.

17 Şubat 1899 günü Cumhurbaşkanı Félix Faure ölünce Cumhurbaşkanı seçilir. Ama dışarda ve içerde düşmanları vardır. Elysées Sarayı'na geldiği vakit içeriye ancak, domates ve çürük yumurta yağmuruna göğüs gererek girebilmiştir.

Bunlar nasıl oldu eşeleyelim mi?

Daha 18 Şubat günü, yani seçimin yapılacağı gün gazetelerde iki yazı çıkmıştır. Bunlardan biri Boulanger ve Panama duruşmaları başsavcısı Quesnay'in, öbürü de edebiyat öğretmeni Jules Lemaître'indir. Quesnay, Loubet'ye, Panama ve General Boulanger işlerinde, suçlu milletvekillerini korumakla çamur atıyordur. Lemaître ise

(o günlerde *Patrie Française* gazetesini yönetiyordur) ona Dreyfüscülerin ve Panamacıların bir adayı gözüyle bakıyor ve yeterli bir zekâsı olmadığını ileri sürüyordur.

Gerçek şu ki, Loubet 1892 yılında başbakan iken rejim düşmanlarına silah yetiştiren Panama Hükümetinin alçaklık ve rezilliklerini ortaya çıkarmaya çalışmamıştır. Ama o çağın bütün başbakanları da bunu yapmıştır. Dreyfüs sorununa gelince, Hazret'in suçluluğunda hiçbir vakit açık bir düşünceye varılamamıştır.

Quesnay ile Lemaître'in saldırıları Paris halkını etkilerse de milletvekilleri ve Senato üyeleri buna, bana mısın demez. Ve Loubet o gün 273'e karşı 483 oyla cumhurbaşkanı seçilir. Ne var, Elysées Sarayı'na giderken yolda yine kralcıların ve milliyetçilerin saldırısına uğrar. Sövüp saymanın bini bir parayadır. Kimileri arabasını sarsmaktan bile geri kalmıyordur. Kimileri de "Şimdiki Cumhuriyet kahrolsun. Yaşasın daha iyi bir cumhuriyet." diye bağırıyordur. Bunları yöneten Déroulède adında bir milletvekilidir. Félix Faure'un toprağa verildiği 23 Şubat perşembe günü Nation Meydanında General Roget'nin atını tutmuş ve onu Cumhurbaşkanı Sarayı'na sürüklemek istemiştir. Ama General buna yanaşmayınca Déroulède, arkasındaki kalabalığı Reuilly Kışlası'na götürür. Orada kendisini tutan başka bir general vardır. Gel gelelim, o da hasta olduğunu söyleyerek Déroulède'a arka çıkmaz. Tutuklanmasına da ses çıkarmamıştır. Sonunda yargıçlar da ters düşünceli milletvekilini 6 yıl sürgün cezasına çarptırır.

Nedir, Loubet'ye saldırıların arkası kesilmiyordur. Ona "Birinci Panama Hazretleri" adını takmışlardır. Jules Lemaître gazetesinde yine Hazrete veryansın ediyordur :

– Bu, seçim kamuoyuna meydan okumaktan başka bir şey değildir. Sekiz güne varmadan onu Elysées Sarayı'ndan kovacağız. Namussuz ve yeteneksiz bir adamdır Loubet.

Drumont adındaki milletvekili de onu öküz ve ödlek olmakla suçlar. Ama yasal kovuşturmaya uğramamak için sözlerini Cumhurbaşkanı kişiliği dışında söylediğini belirtir.

4 Haziran 1899 günü işler bütün bütüne karışır. Loubet, Auteuil at yarışlarına geldiğinde ıslıklarla karşılanır. Çokları şöyle haykırıyordur :

– Panama, Panama. Kahrolsun Loubet.

Göstericiler milliyetçi, Yahudi düşmanı ve kralcı olmak üzere 100 kişi kadardır. Topunun da yakalarının iliklerinde beyaz bir karanfil vardır.

Bu sırada Baron Christiani tribüne fırlayarak sopasıyla Cumhurbaşkanının silindir şapkasına (şapka ipektendir) vurmak ister. Bereket Başbakanla İçişleri Bakanı saldırganı zamanında durdururlar. Bu, Baron'a dört yıl hapis cezasına mal olursa da o, sonuçtan yine memnundur. Bir süre sonra da genel bağışlamadan yararlanarak hapisten kurtulur.

Gelin görün, bütün bunlar Loubet'yi görevine dört elle sarılmaya itelemekten başka işe yaramaz. O akşam Elysées Sarayı'na döndüğünde başyazmanına şu sözleri yuvarlayacaktır :

– Bu saldırı bana görevimi daha iyi anlattı. Kralcılar biliyor ki, ben istemediğim halde Cumhurbaşkanı seçildim. Şunu da biliyorlar ki, benim ve sevgili eşimin biricik dileği politikayı bırakmaktır. Ama ben bu saldırılara, bu sövüp saymalara boyun eğersem utanılacak bir iş yapmış olurum. Bundan böyle Cumhurbaşkanlığı görevimden beni kimse uzaklaştıramaz.

Loubet'nin bir özelliği de herkesin nabzına göre şerbet vermesidir. Bir kez, hiç sevmediği bir elçiyle (14 Nisan 1900 günü) bir serginin açılış töreninde dakikalarca fıskos çalçeneye girişmiştir. Başyazman açılışın yapılması için herkesin sabırsızlandığını anlatmak için kendisine yaklaştığında Cumhurbaşkanının, o günahı kadar sevmediği elçiyle Vichy Suyunun erdemleri ve kötülükleri üzerinde konuştuğunu şaşırarak görmüştür.

Akşam Loubet, başyazmanına durumu yeniden değerlendirir :

– Bu bayağı ve sözüne inanılmaz elçiyle, böyle havadan sudan şeylerden başka bir şey konuşulamaz.

24 Mart 1994

Bostancı Köprüsünün sol kaldırım köşesinde, orta yaşlı bir kadın, tasmasını elinde sıkıca tuttuğu bir köpekle cilveleşiyordu. Onu göbeğine, omuzlarına sıçratıyor, bacak aralarında titretiyordu.

Kaldırım köşesi ancak bir kişinin geçmesine elverdiğinden gapgaplı, çifte gerdanlı kadının yolu açmasını, yani köpeğiyle oynaşmasına bir son vermesini boşu boşuna bekledim. Yaldır-yıldır haspa oralı değildi. Bereket köşeyi ondan önce dönmüş olan kızı "Anne yolu kapatıyorsun." diye bağırdı da bizimkisi ister istemez önümü açtı.

Son yıllarda köpekli hatunlara, köpekli çocuklara çokça raslanıyor. Topu da hayvanın tasmasına sıkı sıkıya yapışıyor ama onların

size saldırmasından, size sürünmesinden tedirgin olmuyorlar.

Benim bildiğim, geçen yıllarda caddeler, sokak köpeği dediğimiz başıboş hayvanlarla doluydu. Bunlar güvenlik görevlileri gibi sokak sokak, mahalle mahalle dolaşıyorlar, size Çatalçeşme'de bir eyvallah sarkıtıyorlarsa Suadiye'de ya da yan sokaklardan birinde (bu Hatboyu Sokak olabilir) karşınıza yeniden çıkıyorlardı.

Bu yıl, nedense bu köpeklerin sayısı azaldı. Daha doğrusu, cevelanlarım gündüzden geceye taşıdılar. Gecenin ileri saatlerinde bu kez, üçü, dördü bir arada mahalleyi denetlemeye geliyorlar ve sizi yatağınızdan kaldırıyorlar.

Geçen akşam televizyonda biri köpeklerden iyiden iyiye yakındı. Adamcağız, köpek belasından, Taksim'den iki adım ötedeki evine çokluk taksi ile gitmek zorunda kalıyormuş.

Şu var ki, bu sokak köpekleri konusu hiç kapanmaz.

Hagop Mintzuri de *İstanbul Anıları (1897-1940)* adlı kitabında aynı konuya, aynı derde değinir. Ona göre, eskiden İstanbul'un hem Avrupa, hem Asya yakasında, Kavaklar'a değin, tüm çarşı ve semt sokakları sayısız köpekle dolu imiş. Çoğu kaldırımsız olan sokaklarda, boydan boya, fink atarlarmış. Tümünün, yavrularıyla yan yana ya da yavrusuz, kendilerine seçtikleri bir yer varmış. Onlara dükkânların, ya da evlerin önlerinde topluca raslanırmış. Oralarda gözleri açık ya da yarı açık olarak pineklerlermiş. Isırmak nedir bilmezlermiş. Ama dükkâna ya da eve, giriş-çıkışta, biri kuyruklarına bastı mı hemen ayağa fırlar ulumaya başlarlarmış. Sonra da yine eski yerlerine çökerlermiş. Bir nokta daha : Kendi mahallelerinden başka hiçbir mahalleye antrelerini yapamazlarmış. Çevrelerinden bile geçemezlermiş. Kılıçali mahallesinden bir köpek, Paşa mahallesinde göründü mü, görünmedi mi mahallenin tüm köpekleri ayaklanıp havlamaya dururlarmış. Yavruları, küçük enikleri bile, bir şeyler çakmışçasına, senfoniye katılırlarmış. Ne var, bunlar gelen köpeğe saldırmazlarmış. Yabancı köpek de sesini kısar, koşar, şıpınişi, oradan uzaklaşırmış.

H. Mintzuri, köpeklerin, yaz-kış yağmurda, karda, çamurda açıkta yaşadıklarını da yazar. Dükkânlardan, evlerden verilen kemik, ekmek ve yemek artıklarıyla geçinirlermiş. Ama insanlar da onları çok severmiş, onlara çok acırmış. Yaşlı bayanlar, fırınlardan beş on ekmek alıp, büyük parçalar halinde, çarşının ya da sokağın tüm hayvanlarına dağıtırlarmış. Eğer bir köpek hastalanırsa, kazaya uğrarsa ya da yavrularsa ona süt, yemek, yoğurt kaymağı taşımayı da savsaklamazlarmış. Yoldan geçen bir serseri, bir köpeğe vurduğunda da, ordakilerin tümü onu ayıplarlarmış. Bu gibilerden kimisine

dayak atıldığı bile olurmuş.

Gelin görün, 1908 Meşrutiyeti tüm köpekleri toplamış. İnsiz Adaya, yani Hayırsız Adaya, yani Sivri Adaya sürmüşler. Orda da öldürmüşler.

Uyyyy, be.

1 Nisan 1994

Bugün nisanın ilk günü.

Nisan balığı (*poisson d'avril*) gündemdedir.

Herkes küçüklü, büyüklü birbirini aldatmaya çalışacak. Aldattıktan sonra da "Nisan Bir" diyerek kaynak kaynak sırıtacaklar.

Doğrusu, insanlar bu zingirdek görevi her gün yapıyorlar ama yaptıktan sonra 1 Nisanda olduğu gibi "Nisan Bir" demiyorlar.

Bu işin elbet bir temeli de vardır : İnsanlar kıskançlığı, zina içinde yıpranan kadınlardan ya da beyin nezlesine uğramışlardan sızdırmışlardır.

Evet çekemezlik insanların cildini sabun gibi kurutur.

Bu pinlik ve pislikten yazarların, aydınların kendilerini uzak tutacağını da sanmayın. Pardon yani... kıskançlık, çekemezlik onların arasında daha yaygındır.

Fransız tiyatro sanatçısı Jean-Louis Barrault, Gide ile Claudel'in düşman kardeş olduklarını yazar. Claudel, Gide'e muşmula suratlı bir kocakarı gözüyle bakarmış. Onu her görüşünde istavroz çıkarma durumlarına gelirmiş. Gide de onunla karşılaştığı zaman çokluk şıpınişi oradan uzaklaşırmış.

Ne var, Marcel Proust, Claudel'den ileri papazdır. O dostluktan da anlamaz. Dostlukların kendisine zaman yitirteceği inancını taşır.

Ziya Osman Saba :

Eller, hepsi de beşer tane parmaktan,
Eller türlü türlü... Yaşamaktan.

Madam Mitterrand, Güney Doğu Anadolu'yu karıştırmak için birkaç kez Türkiye'ye gelip gittikten sonra, bu kez de Amerika'da Türklere karşı kimi olaylar pişirmeye başladı.

Fransız Cumhurbaşkanı Madamasının Türk politikasına burnunu sokmasına, Türkleri yalanlarla dolanlarla levarike pembesine boyamak istemesine Fransızlardan ya da Avrupalılardan kimsenin "Sus be karı, sen utanmıyor musun?" diye bağırmamasına şaşmamalı.

Batılıların en önemli yanlarından biri kendilerini çokça beğenmeleridir.

La Fontaine bile Fransızların bu daltakkeliğine karşı çıkmış ve "Budalaca gurur biz Fransızlara özgüdür." demiştir.

Sonra durmamış İspanyolları da şanoya çıkararak sözlerini şöyle sürdürmüştür :

– İspanyolların gururu bizimkinden daha deli doludur. Ama bizimki kadar budalaca değildir.

Goethe de kendi ulusunun ters damarını sergilemeye büyük önem verir :

– Arasıra Alman halkını düşündüğümde içim burkulur. Almanlar birey olarak çok saygıya değerdir. Ama bir araya geldiklerinde birden kötüleşiverirler. Alman halkını başka ülkelerin halklarıyla karşılaştırdığımda bende acı bir duygu uyanır.

Nietzsche de, işe başka açıdan bakmakla birlikte, Alman filozoflarından çoğunun bilinçsiz sahteciler olduğunu söyler. Bunların arasına Fichte ile Hegel'i de katar. Pimpirik Kant'ın tartüflüğünü, ikiyüzlülüğünü ise maytaba almaktan çekinmez.

Öte yandan, William L. Shirer de, sırası gelince, Nietzsche'yi yerden yere vurur. "Onun kitapları çocukca küfürlerle doludur." der. Sonra da bir arasöz açarak :

– Nedir, Nazi yazıcıları bu kitapları öve öve bitirememişlerdir. Hitler de Weimar'daki Nietzsche müzesine sık sık gider, bu büyük adamın büstüne, kendinden geçmiş bir halde bakarken fotografiler çektirirdi. Sonra da bunları bastırır, filozofa olan saygısını halkına göstermeye çalışırdı.

Gel gelelim, daha önceleri, Nietzsche de Hitler'i kendisine bağlayacak tümceleri kitaplarının arasına sıkıştırmaktan geri kalmamıştır :

– Gözüpek ve egemen bir ırk kendi kendini yaratmaktadır...

Amaç, özellikle insanların güçlüleri, us ve istenç bakımından en yeteneklileri için değerlerin yeniden gözden geçirilmesidir. O adamla çevresindekiler *dünyanın efendileri* olacaklardır.

Ne var, Hitler de *Dünyanın Efendileri* sözünü kullanmakla Nietzsche'ye bağlılığını bir daha gösterecektir.

6 Nisan 1994

PAPAĞANNAME

Tüm yazarlar bir papağandır.

Ne çiziştirirler, ne konuşurlarsa onları doğadan, çiçeklerden, hayvanlardan, gökyüzünden, çevrelerindeki kıpır kıpır insanlardan çıkarırlar. Papağanname, tutiname onların vara yoğa kızması, vara yoğa gülmesidir.

Dün gecenin dördünde yatmıştım. Biraz önce, sabahın altısında da uyandım.

Benim nezleli kargalarım ötmeye başlamıştı.

Vip, vip, vip.

Belki karganameye de bir papağanname gözüyle bakabiliriz.

Yataktan fırlayıp çalışma odamdaki pencerenin önüne geldim.

Çırçıplak ağaçlar... Hola hola hup dallar...

Arkada 14-16 katlı apartmanlar. Daha geride bulutlar, bulutlar. Aralıkta da güleryüzlü, aklı çatlatan bir gökyüzü parçası.

Apartmanların birinde üç ışık, bir başkasında iki.

Haydi hop papağannameler başlıyor.

Tüm ayaklanmış insanlar papağanname yazmak ya da bipbiplemek için telaşta.

Durun, vipvipname de, iklde bir : "Ben burdayım, beni unutmayın." diyor.

Bunu doğal karşılamalı. Çünkü insanoğlunun kimisi bipbipçi ise, kimisi de vipvipçidir.

Ya da günün birkaç saatinde bipbipçi iseler, birkaç saatinde de vipvipçidirler.

8 Nisan 1994

Jean Rostand *Bir Biyoloji Bilgininin Yeni Düşünceleri* (Nouvelles Pensées d'un Biologiste) adlı kitabında "İnsan aynı dili ko-

nuşmayanlarla anlaşabilir ama, sözcüklere aynı anlamı vermeyenlerle uzlaşamaz." der.

Ne var, sağlam düşünceli insanların, ölüp ölüp dirilen kabadayıların sayısı pek kabarık değildir. İnsanoğlu çokluk, ha-ha-ha, hi-hi-hi oturumundadır. Sözcüklere aykırı ve yanlış bir anlam verdiklerini bile bilmezler. Kendileri sözcüğü nasıl giydiriyorlarsa, gerçek anlamın da o olduğuna inanırlar.

Bu yüzden de Jean Rostand, beğenisi dört dörtlük kişilerin az çok çileci, az çok bayrağı yıkık olduklarına varacaktır.

İngiliz şair ve ressamı William Blake ise her yüzde bir yara izi görecektir.

9 Nisan 1994

Sevgili okurlar.

Salâh Birsel'in mayası iyi laftan anlayan dışişleri bakanları.

Bunlardan ikisi bu kış, ocak ayı günlerinden birinde, Bostancı İstasyonunun arkasından çıkarak P.T.T. karşısındaki "Salih'in Yeri"ne doğru ilerledi. İkisi de 45-50 yaşlarında.

Aralarında benim günlüklerimi konuşuyorlardı. Sırtındaki çul çaputa bürünmüş olan dışişleri görevlisi *Nezleli Karga*'yı gündemde tutuyordu :

– Biz karga der geçeriz. Sesine ise doygunluk gösteririz. Ne ki, ustamızın günlüğünü okuduktan sonra o kaknem kargalara karşı tastıs bir ut depreşti içimde.

– Evet, o, hangi konuya selamın aleyküm çekerse, ona can verip baş almayı bilir.

Doğrusu beni, bu bilmediğim okurlar, bu gizlideki yayı kıvrak kemancılar çok düşündürmüştür. Onlar ya bir mektupla, ya bir telefonla, ya da yolda tetik düşüren görünüşleriyle, hiç ummadığım bir anda karşıma çıkıverir, beni bir şandelle havaya uçururlar. Yani sevgi ve saygılarını suratıma yapıştırırlar.

Az önce sözünü ettiğim iki bakanın konuşmalarına tanık olan kişi ben değilim. Onları bir dost suçüstü yakalamış. Her ayrıntıyı belleğine çekerek bana getirdi.

Ama ben de geçen gün Bostancı'ya giderken, Bağdat Caddesi'nde, köprüye yakın bir yerde, yine içi taşkın ve gizli dostlardan birine rasladım. Benim kadar yaşlıydı diyebilirim.

Manavdan bir şeyler almış, kaldırımın kenarındaki arabasına

doğru ilerliyordu. Beni görünce, nerdeyse yeri öpercesine :

– Arzı hürmet ederim, Beyefendi, dedi.

Ben de yerlere eğilerek sunulan saygıyı başıma götürdüm. Sonra da, onun, arabasına atlayıp Kadıköy'e doğru uzaklaşmasını uzun uzun seyrettim.

Caddelerden yelpir yelpir geçen okurlarım, meydanlarda ve toplu yerlerde afyon ve tiryak yutmuşcasına benden kaçan dışişleri bakanlarım, yaşayın, varolun.

Topunuzun ellerini iki elimle öperim.

11 Nisan 1994

Dünyada her şey görelidir.

Her şey oynaktır.

Her şey dakikadan dakikaya habbe iken kubbe, deniz iken damla olur.

Kanı bol kafalar, dolu, dopdolu kafalar bu durum karşısında "Al cahili de otur aşağı." derler.

Voltaire'in o ünlü yapıtındaki Candide, yabanların, yamyamların eline tutsak düşünce bir cezvit sanıldığı için şişe dizilip kebap edilmek istenir. Gelin görün, bir cezvit öldürdüğü için kaçtığı anlaşılınca da bin türlü armağanla övülür, gülüdeği çalınır.

Her şeyin göreli olduğunu bize Tharaud Kardeşler de kanıtlamıştır. İki kardeş, Fransız yazarı Charles Péguy'nin (1873-1914) ölümünden sonra onu çok pohpohlamışlar, kucaklarına almışlardır. Oysa bu efendiler, Péguy'nin sağlığında, ona kaçık gözüyle bakıyorlar, onu bir kâğıt satıcısından başka bir şey saymıyorlardır.

12 Nisan 1994

Dün burada "Her şey görelidir." demiştim.

Albert Malet *Yeni Zamanlar* adlı kitabında "Yakışıklı Philippe" çağında, 1292'de, Paris'te 26 hamam bulunurken XIV. Louis döneminde, kentin kalabalığı üç katına çıktığı halde, hamam sayısının ikiye indiğini yazar.

Oysa ortaçağda, XVI. yy. ortalarına değin, herkes, haftada bir kez yıkanmak alışkanlığındaymış.

O vakitlerin kibarlık ve sağlık üzerine düzenlenmiş kitaplarında

şu sözlere raslanırmış :

– Arada bir, bedenini iyisinden temizlemek için banyo yapabilirsiniz. Her gün de ellerinizi sabunla yıkama yorgunluğuna katlanmalısınız. Yüzünüzü de sık sık yıkayabilirsiniz.

Bu öğütler sanırım daha çok XIV. Louis'yi (1638-1715) haber veren kitaplardır. Çünkü XIV. Louis için "Bütün yaşamı boyunca sadece bir kez yıkanmıştır." sözü pek yaygındır.

Albert Malet "XVII. yüzyılın soğuk sudan korktuğunu söyleyenler hiçbir biçimde abartıya kaçmamışlardır." da diyecektir.

14 Nisan 1994

Turhan Selçuk, bugünkü *Milliyet*'te Abdülcanbaz'ın serüvenlerini çizerken "Hanım sütüyle kaymak" sunuyor.

Bol kalçalı ve bol salçalı Madama, Abdülcanbaz'a "Keşke erkekler de kadınlar kadar cesur olsalardı" deyince Bizimkisi onun ağzını şipşak şu tümceyle kapatıyor :

– Cesur olmaya itirazım yok ama bir budalanın cesur görünmesi, çoğu kez felaketlere yol açar.

Aferin Turhan Selçuk.

Ama insanları bunaltan, hamurlaştıran, lapalaştıran sadece budalalar mı?

Nanemollaları, keligörünmeyenleri, ceberutları, fart-furtçuları, koskoscuları, şaşkalozları, trabzan babalarını, cennet öküzlerini, çağanozları, at analarını, ahfeşin keçilerini, daltabanları, dokuz anayı emen yavaş kuzuları ne yapacağız?

Onları nerelere oturtacağız.

Onları nasıl dingalopiştolardan, tahtarevallilerden indireceğiz?

16 Nisan 1994

Saat 18:00.

Galatasaray'daki Yapı-Kredi Kültür Merkezi.

Birinci kat Sermet Çifter Kitaplığı.

Necatigil Şiir Ödülü için bir tören.

Rauf Mutluay'ın başkanlığını yaptığı Adalet Ağaoğlu, Fethi Naci, Tahsin Yücel, Doğan Hızlan, Cevat Çapan ve Hilmi Yavuz'dan oluşan Seçici Kurul, bu yıl ödülü bana verdi.

Beni en çok mutlu eden ödülün oy birliği ile verilmesi oldu.

İlkin Rauf Mutluay güzel ve gönül alıcı bir konuşma yaptı. "Sen benim ağabeyim sayılırsın." sözü üzerinde uzun uzun durdu.

Vara varası söz bana düştü.

Behçet'le geçirdiğim kimi unutulmaz günleri anlattım. Hilmi Yavuz bugünkü *Cumhuriyet*'te onun için "Odası Dünyadan Büyük" adıyla duygu dolu bir yazı yayımlamıştı. Ona da değindikten sonra şimdiye dek üç deneme ödülü, bir kez de günlük ödülü (bu, Türkiye'de bir günlüğe verilen ilk ödüldür) aldığımı, ama şiir ödülü hiç almadığımı belirttim.

Son söz olarak da şunu söyledim :

– Anlaşılan Necatigil Ödülünü beklemiş olmalıyım.

Daha sonra da Behçet'in eşi Huriye Necatigil'den başlayarak beni kutlamaya gelen tüm dostlara birer birer teşekkür ettim.

18 Nisan 1994

Kamuoyu, başkasına ya da topluma yapılan haksızlığa hayır demekle, toplu gösteri gövermekle oluşmaya başlar.

Abdülhamit'in Mithat Paşayı Tayf'ta boğdurması, memlekette kamuoyu bulunmamasındandır. O, daha Tayf'a gönderilmeden, kalabalıklar homurdanmaya geçseydi Abdülhamit onu Tayf'a bile gönderemezdi.

Ama nedense, bizde herkes, çuvaldız kendisine batırılmamışsa, bir köşeye sığınıp sesini çıkarmamayı bir yaşam biçimi olarak seçiyor.

Bu gerçeği Abdülhamit de zamanla öğrenecek ve yıllarca sonra bir yakınına "Eğer halk istemiş olsaydı Meşrutiyet onun elinden alınamazdı. "diyecektir.

Halkın istemesi, halkın istememesi. Kamuoyu budur.

Gelin görün, toplumun en önde, en ileri üyeleri bile çokluk haksızlıkların karşısında gıklarını çıkarmamaktadır.

Namık Kemal'in başına gelenler de varolmayan bir kamuoyuna kapılmasındandır. Güllü Agop'un Gedikpaşa'daki tiyatrosunda *Vatan* adlı oyunu ikinci kez oynandığında, arkadaşlarıyla tutuklandığı vakit bile işin anhasını, minhasını çakamamıştır.

O gece, onunla birlikte tutuklananların bir süre sonra İstanbul'dan uzaklaştırılması da aynı nedendendir.

Evet, Namık Kemal Gazi Magusa'ya, Ebüzziya Tevfik'le Ahmet

Mithat Rodos'a, sonradan Reji Komseri olacak Nuri Beyle, o vakitler dört eliyle öğrenciliğe yapışan Temyiz Mahkemesi Reisi Bereketzade İsmail Hakkı da Akka'ya sürülmüşlerdir.

Bu işi de Hıdiviye posta vapuru üstlenir.

O gün tutuklular vapura bindirilmek üzere Sultanahmet'teki hapis damından alınırlar, Ayasofya Camii önünden, Sirkeci Tramvay caddesinden geçirilerek Sirkeci İskelesine getirilirler. O hengameyi Reji Komseri Nuri Bey sonradan şöyle anlatacaktır :

– Kemal hapishaneden Sirkeci İskelesine kadar yollara dizilen halkın ayaklanıp bizi hükümetin elinden alacağını ümit eder, bunu her adımda beklerdi. Dahası, yolda kimi kafasızların saçma sapan laflarını işittiği halde bile, vapurun hareketine kadar yine bu ümit ve bekleyiş içindeydi. Kimsede öyle bir niyet ve davranış görmeyince de iyisinden üzüldü.

21 Nisan 1994

Ahmet Cemal "Sanatı Güncel Kılmak" adlı yazısında (*Cumhuriyet,* 14 Nisan) sanat yapıtını yaşamın günlük akışı dışında tutmanın, onu izleme, ondan tat alma işine, insanı günlük yaşamdan kaçırdığı gözüyle bakmanın, sanatı, yapay bir tutumla, yaşamın bütünlüğünden koparmaktan başkaca bir sonuç doğurmayacağını belirtiyor.

Doğrusu, kültür nedir, ne mene şeydir? Bunu sanat ve düşünce kitaplarının çevresinde dolaşmış olanlar bile doğru dürüst bilmiyor. Hele ekine yönelik işlerin başında bulunan politikacılar edebiyat yapıtlarına adamakıllı kapalı. Bunlar, uyduruk birtakım tiyatro oyunlarını, uyduruk biçimde sahneleyen çıkarcılara tiyatro salonu yaratmanın başlıca ve tek kültür işi olduğuna inanıyorlar.

Dikkat ederseniz, burnunu siyasa salçası içine sokmuş olanlar, edebiyatçılardan, düşünürlerden, özellikle de şairlerden fersah fersah kaçmak için ellerinden geleni yapmaktadırlar.

Doğan Hızlan, geçenlerde yazdığı bir yazıda (*Hürriyet,* 20 Mart) aynı derde el attı :

– Politikacıların sanattan ve edebiyattan anlamalarının şart olduğunu bilmelerini istiyorum. Dünyaya ve insana bakışları renklenir ve insanileşir. (...) Cicero'yu, Seneca'yı, dahası Shakespeare'i okumadan politik konuşma yapmak nasıl da yaya ve yavan kalıyor.

Hızlan, Atatürk döneminde Meclis'teki milletvekilleri arasında edebiyatçıların da bulunduğuna, onların politikaya bir estetik getir-

diğine, "dar hendeseyi" kırıp yeni ufuklar açtığına da parmak basıyor ve şimdilerde bu önemli geleneğin bozulduğunu, sanatçıların Meclise sokulmadığını yana yakıla anlatıyor.

22 Nisan 1994

Kimi yazarlar çağdaşlarını, ya da geçmiş yılların ustalarını kötüler ama kimisi de, tam tersi, onlara övgüyü, pohpohu değirmen deresiyle püskürtür.

Bu hayırlı evlatlardan biri de *Moby Dick* romanının yazarı Amerikalı Herman Melville'dir. (1819-1891)

Melville, sanatçıların yapıtları önünde kendini düşlere kaptırdığı vakit ermişlerle, peygamberlerle karşı karşıya bulunduğuna varır. Ve der ki :

– Eflatun, Dante ve benzerleri iki çemberli düşüncelere daldıkları zaman başlarından belli belirsiz bir buğu yükselir.

26 Nisan 1994

Gericilik, ilkellik, ırkçılık gün geçtikçe azıyor, gün geçtikçe herkesin yüzünü ıstampalıyor.

Azdıkça, demir çiğnedikçe de konuşmalar, söyleşiler yerlerini saldırganlığa, kaltabanlığa bırakıyor.

Saldırganlık ve Zorbalık adlı yapıtın yazarı Alman düşünürü ve ruh çözümcüsü Friedrich Hacker'in bu konuda ilginç bir düşüncesi vardır. O, saldırganlığın olumlu bir işlevi olduğuna inanır. Zorbalığa karşı en verimli yolun saldırganlığa başvurmak olduğunu söyler. (Hacker'le Bir Konuşma / Vedat Günyol çevirisi *Yeni Ufuklar* dergisi, 1972)

28 Nisan 1994

Fransa'da 1960 yıllarında ortaya çıkan "Yeni Roman" akımının önderlerinden Robert Pinget : "Bir romanda en güç iş birinci tümceyi kurmaktır." der.

Yazarımız 1959'da yazdığı *Le Fiston* (Oğul, Evlat) kitabına baş-

lamadan önce biriyle ilk tümcenin "Bahçıvanın kızı öldü" olacağı üzerine bahse tutuşmuştur.

Sonunda öyle olur. Roman "Bahçıvanın kızı öldü" sözleriyle başlar.

Vayvay kabı, vayvay çanağı! Pinget'ye göre roman başka bir tümceyle başlasaymış bambaşka bir yapıt elde edecekmiş.

30 Nisan 1994

Yazarların çoğu aykırı gözlem yapmayı pek sever.

Ne ki, kimi zaman aykırı gözlemciler arasında gerçeği söyleyenler, gerçeği yakalayanlar da vardır.

Maurice Maeterlinck anıların, biçimlerine göre, yaşamın bize mutlu ya da mutsuz, güzel ya da çirkin görüneceğini söylemiştir.

Ona göre anılar, dilediğimiz gibi seçemediğimiz, iyilerini, güzellerini, hoşa gidenlerini canlandırıp yeniden yaşatamadığımız şeylerdendir.

Neden derseniz, bu bir eğitim işidir. Anıların sevinç yaratmasına olanak sağlamak için ağırbaşlı ve uygulamaya dönük bir bellek eğitimi gerekmektedir.

Pazar, 1 Mayıs 1994

"Necatigil Şiir Ödülü"nün bu yıl bana verilmesi, sessiz sessiz yürüttüğüm yaşamımı iyisinden sarstı.

Tüm gazeteler, tüm dostlar ilgilerini esirgemedi.

Milliyet'te Hasan Pulur, *Hürriyet*'te Doğan Hızlan yazınseverliklerini bir kez daha gösterdi. İhsan Yılmaz, yine *Hürriyet*'te, benim için bir övgü döşendi. Ne var, ondan önce, taa Çatalçeşme'ye değin gelip beni yakaladı.

Çatalçeşme'ye yüz verenlerden biri de Cenk Koyuncu'ydu.

Almanya'da yaşayan şairlerden Yücel Sivri de, ta Berlin'den sıçradı, geldi.

Doğan Hızlan başka bir şey daha yaptı. 15 günde bir, pazarları, saat 17.10'da, TRT II. Kanal'da yayımladığı *Karalama Defteri* için kameracıları, elektrikçileri bizim eve gönderdi. Gerçi ben, bu gibi girişimlere çoktandır kapalıydım ama Doğan'ı kıramadım.

Bu yüzden bugün, II. Kanal, 15 dakika süreyle benim suratımı

seyircilere peşkeş çekti. Aralıkta ben de şiirlerim, günlüklerim, denemelerim, poetikam (*Şiir'in İlkeleri*), romanım (*Dört Köşeli Üçgen*) üzerine aklıma geleni sıraladım.

2 Mayıs 1994

Dün televizyon (TRT II. Kanal) *Karalama Defteri*'nde bana ayrılan 15 dakikadan sonra 15 dakika da Hilmi Yavuz'a açtı kollarını. Hilmi de İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanı olduğu yıllarda yayımladığı bir sürü sanat kitabını bir bir ekrana çıkardı.

Doğrusu, bu eşlerine güç raslanan kitaplardan biri de, geçmişte, benim elime geçmiştir. *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Resim Koleksiyonu* adını taşıyan bu kitapta 150 kadar renkli röprodüksiyon var. Şevket Dağ'dan, Feyhaman Duran'dan, İbrahim Çallı'dan tutun da Arif Kaptan'a, Bedri Rahmi'ye, Avni Arbaş'a, Hakkı Anlı'ya değin, birçok ressam sıraya girmiş. Ne yazık, kimilerine (Sabri Berkel, Nurullah Berk) el uzatılmamış.

Beni en çok büyüleyen de Tevfik Fikret'in, *Aşiyan* müzesindeki 12 natürmortunun ve iki de portresinin unutulmamış olmasıdır.

Ne var, gönül isterdi ki, İstanbul Belediyesi bu kitapları çokça bastırıp, kültür adamlarına, sanatçılara, ressamlara, heykelcilere, şairlere bol bol dağıtmalıydı. Hele, herkesten önce politikacılara, siyasa cambazlarına göndermeliydi.

6 Mayıs 1994

Ben halkın yarattığı, halkın çelik çomak oynadığı sözcüklere düşkünümdür.

Bunlar zaman içinde üşüntü ile doğranmamış, ayna gibi yüz gösteren kişilerin gönüllerinden çekip kopardıkları yaratılardır.

Onlara göre yumuşak kişiler "buyruk tutucu"dur, ilkbahar da "döl dökümü"dür.

"Yanlış söylemek" yerine gündemde "eğri söylemek"i tutarlar.

Onların bulup buluşturduğu ağaçların, bitkilerin adları da sevinç vericidir.

Bir tür çalının meyvesine "Bektaşi üzümü" derler. Küçük yapraklarla örtülü ince görünüşlü bitki ise onların katında "Kurt

ayağı"dır. Ahlat ağacı ise "Dağdağan" yakıştırmasıyla anılır.

Çok gerilerde, XV., XVI. yüzyıllarda bile makasa "sındı" deniliyor. 1526 yılından sonra yaşadığı kesinlikle bilinen Halk Ozanı Mehmet Güvahî'nin o yıllarda Anadolu'dan derlediği atasözlerini, deyimleri, fıkra ve masalları *Pendname* adı altında topladığı bilinir.

Güvahî'ye göre mutlu gece "ak gece"dir, mutsuz gece de "kara gece"

Demişler ak gece kara gece
Bu da kalmaya böyle gele geçe

9 Mayıs 1994

Geçen günkü konuya dönüyorum :

Bir zamanlar, diyelim ki XVII. yüzyılda, "doğru söz"e "sağ söz" denirmiş. *Dedekorkut Kitabı*'nda da Arapça ve Farsça'ya arka dönmüş sözcüklere raslanır. "Ödü yarılmak" ödü kopmak, çok korkmak anlamındadır. "Yerinden kımıldamadı" demek için de "ökçesini bastı"ya yol verilirmiş.

1841 yılında *Takvim-i Vekayi* basımevinde basılan, Enderunlu Vasıf Osman'ın *Vasıf Divanı*'nda "şiddetle titremek" yerine "sakır sakır titremek" sözü köşeye oturtulmuştur.

Yine XIV. yüzyıla dönmek gerekirse "sara hastalığı" için "uçuk", sofa için "hanay" deyişlerinin geçer akçe olduğunu açıklamalıyız. O yüzyılın bilginlerinden Gülşehri'nin (Kırşehirli Hoca Mesud) Şirazlı Şeyh Sadi'nin *Bostan*'ından seçerek dilimize çevirdiği yapıtta da (*Ferhengname-i Sadi*) "vazgeçmek" yerine "el yumak"ın raya konduğu görülür. Kitaba, bir kadının ağzından, şöyle bir tümce de sokuşturulmuştur :

– Benim dileğim senin yüzündür, bir karıyım, dünyadan el yuyup dururum.

Bugünlerde, kimi gericilerce pek yüz verilmeyen "akıl" karşıtı "us" ise ta XIII. yüzyıldan beri gündemdedir. Şair Şeyyat Hamza'nın manzum yapıtı *Yusuf ve Zeliha*'da da bu sözcüğe raslamr.

Az biraz günümüze doğru ilerlersek "uğrulayıncacık" sözcüğünün "pek gizli olarak" yerine piyasaya sürüldüğüne tanık oluruz.

"Ağır ruhlu" ise "çekilmez kişi", "gözünü öğretti" de "gözünü çevreye alıştırdı" anlamındadır.

"Uşak devşek" çoluk çocuk, "ince ağrı" da verem karşılığıdır.

"İnce ağrı" Mütercim Asım'ın Terizli Hüseyin Bin Halef'ten çevirdiği *Bürhan-ı Katı*'da da boy gösterir.

"Gözünü öğretti" deyimine ise Tokatlı Molla Sarı Lütfü eliyle Arapça'dan Türkçe'ye çevrilen *Ferec Ba'de'ş Şidde*'de burun buruna geliriz.

O yapıt, yaşamda çekilen sıkıntı ve zorlukların, eninde sonunda, insanı gönül açıklığına ulaştıracağını anlatmak düşüncesiyle yazılmıştır. 40 öyküdür.

Giderek şunu da, şuncağıza kıstıralım ki Arap yazarları, IX. ve X. yüzyıllarda, *Ferec Ba'de'ş Şidde* adı altında birçok kitap yazmışlardır.

10 Mayıs 1994

TRT II. Kanal.

Saat 20:30.

Gündemde Sanat Var programının kameraları 16 Nisan günü, saat 18'de, Yapı-Kredi Kültürevinde, "Necatigil Şiir Ödülü" bana verilirken beni yalnız bırakmamışlardı.

Bir ara yandaki odaya da geçtik. Orda beni şiirlerim üzerine konuştururken iyisinden görüntülemeyi savsaklamadılar. Yani bugün Gündemde Sanat Var saatinde ben de boy gösterdim.

Benden sonra da Attilâ İlhan Anadolu ve İstanbul otelleri üzerine güzel bir konuşma yaptı. Sirkeci otellerinin daha çok Anadolu otellerine benzediğini belirtti. Ordan Beyoğlu'na atladı. Emperyal'den, Bristol'den, Tepebaşındaki, Asmalımeşcit'teki öteki otellerden de açtı.

En sonunda da lafı Janin Medoviç'in oteline getirdi. Yani Janin Medoviç'i şanoya çıkaran "Dördüncü Krallığım" şiirini okumaya başladı.

Bu şiir, benim en çok tuttuğum Attilâ İlhan şiirlerinden biridir. Program bitince içeri geçtim, İlhan'ın *Ben Sana Mecburum* kitabını sessiz sessiz uyuduğu yerinden alarak bir kez de ben okudum :

Janin Medoviç'in otelinde Beyoğlu'nda
bu demek benim dördüncü krallığım
camlarda jilet gibi parlıyor tramvaylar
aynaya bakıp ömer haybo'yu tanıyorum
bir yıl daha çizer misin janin medoviç

yepyeni bir yalnızlık bozdurduğumda
niye sanki alkol tutup ufalanırım
ölünecekse bak işte en büyük ölünmeli
bu demek benim dördüncü krallığım

12 Mayıs 1994

Üsküdar Amerikan Lisesi'nden, hanım hanımcık bir öğrenci geldi. Okullarında aralık aralık bir dergi çıkarıyorlarmış : *SERÇE.*

Bu kez benim üzerime bir yazı döşeneceklermiş.

– Kaç basıyorsunuz derginizi?

– 637 tane.

– Neden öyle?

– Okulumuzda 637 öğrenci var da...

Gelen öğrenciyle 1 saat kadar söyleştik. Ona istediği bilgileri verdim. Dahasını elde etmesi için de *Seyirci Sahneye Çıkıyor*'u imzaladım.

Ayrılacağımız zaman kızcağız sordu :

– Kendilerini edebiyata bağlamak isteyen gençlere bir öğüt verebilir misiniz?

– Öğüt ortada. Kendi ellerinde Çalışacaksın, çalışacaksın, çalışacaksın. Boyuna okuyacak, boyuna yazacaksın. Ben sekiz yaşımda başladım bu işe. Hiçmihiç de edebiyatı bir kenara itmedim. Yolda yürürken, otobüste, tramvayda giderken hep şiir yazdım. Yaz tatillerinde bile kalemi elimden bırakmadım. Kırk yaşıma gelince de kalemin yerini yazı makinesi aldı.

Kemal Tahir :

– Yazdım bileğim durana kadar. (*Devlet Ana*)

16 Mayıs 1994

Adam Sanat'ta Nihat Ziyalan'ın bir şiiri : "Melbourne"

Ziyalan "İkinci Yeni" şairlerindendir. Tiyatrolarda, filmlerde aktörlük yapmıştır. Sonraları da Avustralya'ya göç etmiştir. Ama şiiri hiçmihiç bırakmamıştır :

Kısıklı yokuşunda omuz verdiğim tramvay
aman Üsküdar'a geri kaçmasın
beli açılmış bir gökyüzüyle

çıktı karşıma
raylarında kayan şaşkınlığım
çın çınıyla Melbourne'da

rutubetten harfler düştükçe kentin
güvercinler uçuşunu yetiştiriyor
harften harfe
gönülden gönüle

hele boyun uzunsa
eğilerek geçmen gerek
Melbourne göğünün altından

Ziyalan'dan geçen gün bir mektup aldım. Taa Sydney'den. Benim "1994 Necatigil Şiir Ödülü"nü kazanmış olmamı kutluyor. Sözlerini şöyle bağlamış :

– Telefonum yok. Arar, sesimdeki sevinmeyi sana iletirdim.

Bu kadarcık bir anımsama bile bana yetti. Ziyalan'ın sevincini içimden duydum. Ondan mart ayında da bir mektup almıştım. Orda da beni bol kürek göklere uçuruyordu

"– Varduman" şiirine çarpıldım. Derken peşpeşe güzel şiirlerin çıktı ardından. Ben şiirleri pek kolay sevmem. Nerdeyse hiç sevmem. Ama şu nankör dünyada yiğidin hakkını yiğide vermek, görevim diyorum. Günlüklerini coşkuyla okurken, şiirlerin, açmaya kıyamadığım bir mücevher kutusu oldu.

Doğrusu, bir şairin şiirini en iyi, en doğru, bir başka şair anlıyor. Bir başka şair değerlendiriyor. Bir başka şair övmekten utanmıyor.

Sağol Ziyalan.

19 Mayıs 1994

Fransız yazarlarından Romain Rolland 1914'te şöyle yazıyordu :

– Dünya baştan başa bir delilerevidir. Herkes kendisini Tanrı sanıyor.

Bugünler için değişmiş hiçbir şey yoktur.

Dünya yine bir delilerevidir.

Ne ki, insanlar artık kendilerini Tanrı değil, politikacı sanıyor.

Fethi Naci, 14 Ağustos 1993 günlü *Eleştiri Günlüğü*'nde şöyle yazmış :

– Haiku'yu Cevat Çapan çevirmiş. Orhan Veli, yıllar önce, Hay Kay diye çevirmişti bu 16. yüzyılda ortaya çıkıp 17-19. yüzyıllarda gelişmiş, 5, 7, 5 heceli üç dizeden oluşan Japon lirik şiirlerini.

Benim bildiğim Cevat Çapan'dan, Orhan Veli'den çok önce Hay Kay'ları Türkçe'ye ilk Mehmet Raif aktarmıştır.

Ben bunu *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*'nda da anlatmıştım.

Çünkü Fikret Adil, 1931 yılında yayımladığı *Artist* dergisinin 6. sayısında, Mehmet Raif'in eliyle Türkçe'ye çevrilmiş, iki büyük sayfa dolusu Hay Kay'ı (en aşağı 15-20 tane) Türk okurlarına sunmuştu.

Dergide Mehmet Raif'in bir fotografisi de vardı. Ama ben onun üzerinde, nedense pek durmadım. Birkaç gün sonra aklım başıma geldi. Fikret'e Mehmet Raif'in kim olduğunu sordum.

– Paris'ten yeni geldi. Orda yeni şiir akımlarını yakından izlemiş. Fransa'da pek tutulan Hay Kay'ları Türkçe'ye kazandırmaktan kendini alamamış.

– Peki ama kim bu adam?

– Tanıyamadın mı?

– Tanıyamadım. Dergide bir de resmi vardı ama...

– İyi ya, bu da sana bir şey söylemedi mi?

– Kuzum, kim bu adam?

Fikret sesini çıkarmadı. Ama gülümseyerek yüzüme anlamlı anlamlı baktı.

Ben yine ayılmamıştım.

Aylarca sonra bu Mehmet Raif'in Fikret Adil olabileceğini düşündüm.

Ne ki, bunda yanıldım mı, yanılmadım mı, doğrusu pek kestiremedim. Fikret'e de bu konuyu bir daha açamadım.

İşte Mehmet Raif'in Hay Kay çevirilerinden üç tane. Ben *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*'na sadece onları almışım, gerisi 1931 yılının *Artist* dergisinde :

Sessizce
Evimi bekle
Çekirge

İlkbahar

Bütün gün kımıldamayan
Deniz

Çok şeyler
Hatırlatan
Kiraz ağacığı

2 Haziran 1994

Bir insana her şey söylenebilir, küfür de edilebilir.

Nedir, ona, şiirden anlamadığı söylenemez.

Hele koca kafalı ozanlara, aklı su alan yazarlara hiçmihiç böyle bir şey bildirilemez.

Bernard Shaw'un *İnsan ve Üstün İnsan* oyununda (Tanner adında) bir yazar vardır. O da tuttuğunu döven körlerden yakınır :

– Benim kitabımı satın almaya utanıyorsunuz. Okumaya utanıyorsunuz. Utanmadığınız tek şey, onu okumadan, anlamadan benim üzerime yargılar sallamaktır. Bu da geçer akçe düşüncelerden başka düşüncelerden utandığınız anlamına gelir.

9 Haziran 1994

Tepeli balıkçıl.
Fırfırı balıkçıl.
Külrengi balıkçıl.
Karabatak.
Tepeli karabatak.
Büyük karabatak.
Kuşlar çeşit çeşitse, insanlar da çeşit çeşittir.
Kimi, yok yere tutuklanmamak hakkına önem verir.
Bir başkası, baskı görmemek hakkına yapışır.
Bir üçüncüsü, soğuktan donmamak hakkına tapar.

Toplum değişik olaylarla renklenmişse bu, canlılık demektir. İnsanlara yaşama gücü verir.

Ama sağdan, soldan fışkıran şoroloplar toplumu ortadan kaldırmaya, onu hışılayarak doğramaya yönelmişse işler karışır. Buna dur demek gerekir.

Denizciler denizcisi Bombard şöyle yazmıştır :

– Deniz çok dalgalı olduğu vakit o kadar tehlikeli değildir. Rüzgârlar düzensiz biçimde esmeye başlayınca tehlikeli olur.

16 Haziran 1994

Kitaplık dergisinin sekizinci sayısında (Mayıs 1994) Selahattin Özpalabıyıklar, bu yıl benim Behçet Necatigil şiir ödülünü almış olmam üzerine bir yazı yazmış.

Bin teşekkür.

Ne ki, Özpalabıyıklar tören günü yaptığım konuşmada benim "Türkiye'de deneme yazarı olarak Nurullah Ataç'tan da eski, dolayısıyla 'ilk' olduğumu" söylediğimi yazıyor.

Sanırım burada bir yanlış anlama olmuş. Ben böyle bir şeyi deneme için değil, günlük için söylemiş olmalıyım. Çünkü denemede "ilk" olan, ben değilim Ataç'tır. Dahası Ahmet Haşim'dir.

Ama günlüğe gelince, evet Cumhuriyet döneminde ilk günlüğü ben yazdım. 1949 yılında başladım bu işe. 1955'e kadar da çeşitli dergilerde sürdürdüm. 1955'te de *Günlük* adıyla kitap haline getirdim. Günlüklerim öteki yıllarda da birbirini izledi.

Sanırım Ataç'ın günlüğe el atması ise benden birkaç yıl sonraya düşer. Onları kitap haline getirmek de bana nasip olmuştur. Türk Dil Kurumunda Yönetim Kurulu üyesi ve Yayın Kolu başkanı olduğum bir sıra (1972'de) onları gün ışığına çıkardım. Ali Püsküllüoğlu da yayına hazırladı.

Hadi şuracığa onu da kıstırayım *Yaşlılık Günlüğü* adını taşıyan kitabım 1986 yılında *Sedat Simavi Vakfı Ödülü*'nü aldı. Bu, Türkiye'de bir günlüğe verilen ilk ödüldür.

17 Haziran 1994

Şimdilerde kimse sorumluluğa yüz vermiyor, sokaktan değirmi yaka geçiyorsa, kimse başını çevirip ona bakmıyor.

Atatürk'e çamur atılıyor.

Milletvekilleri sokaklarda dövülüyor.

Hazine paraları har vurulup harman savruluyor.

Kültür, kültür kitapları şehit edilip ortalarda bırakılıyor.

Sorumluluk?

Evet kimse bu işlerin sorumlulukla ilgili şeyler olduğunu düşün-

müyor. Sorumluluk koltuğuna kurulmuş olanlar bile eziyet verici, ölüm dağıtıcı bağnazların, palamarını koparmışların ardına düşmek gereği üzerinde durmuyor. Gelsin vıdıvıdı, gitsin vıdıvıdı.

Hayfa ki, bu sorumsuzluk belasına tüm dünya tarihlerinde raslanır.

Roma'da devlet yönetimindeki yapıların denetimini ve de kentin yiyeceğini, içeceğini üstlenmiş görevliler (Aedilis'ler) ünlü yazarların, dört dörtlük ökelerin yapıtlarını Forum'da açıkça yakılması için buyruk vermişlerdir.

Latin tarihçi Tacitus bu olayı şöyle yorumlar :

– Onlar bu alevler içinde Romalıların sesini, Senatonun özgürlüğünü, insanların iyi ile kötüyü ayırdetme duygularını yok edebileceklerini sanıyorlardı. Daha da ileri giderek, sanki hiçbir yerde bir kültür izi bırakmamak istiyorlarmışçasına tüm filozofları kovdular, beceri ustalarını sürgüne yolladılar.

Ne denir?

Bizcesi tüm insanlar, daha dünyaya ayak basarken sorumluluk taşıdıklarını bilmelidirler. Ve sorumluluklarını yaşamları boyunca sofralarından eksik etmemelidirler.

Tevfik Fikret : "Sorumluluk duygusu olmayan bir adam tam bir insan değildir." dermiş.

Ruşen Eşref Ünaydın, onun, sincabi işlerin ve de gülmekle, ağlamakla karınlar yaran senaryoların yürürlükte olmasını herkesin sorumluluğu bir başkasına yüklemeye çalışmasında gördüğünü anlatır.

Ünaydın'a göre, Fikret'in kendisi de sorumluluk yüklenmeyi pek severmiş. Dahası, sorumluluklarını bilen kişilere çok yakın durumuş.

21 Haziran 1994

Çokları şiirin sadece konusuyla ilgilenir.

Anlatılanlar kendilerini saran ya da sabah-akşam belleklerinden kaymayan şeyler ise başka bir şey aramazlar.

Oysa şiirin yapısı her zaman önde olmalıdır.

Gerçek *estetik haz,* gerçek güzelduyusal sevinç, gerçek gönül açıklığı şiirin yapısından doğar.

Bu yüzden, dört dörtlük şairler sözcüklere çokça bağlıdır. Onlara istedikleri biçimi verir, istedikleri taklakları attırırlar. Çünkü bilirler ki, yerine uygun düşmemiş, iyi oturmamış bir sözcük şiirin tüm

güzelliğini ortadan kaldırır.

Doğrusu, şiirin "yapı işi" olduğuna bel bağlamayanlar şiiri sevmeyenler, yaptıkları işi umursamayanlardır.

İngiliz denemecisi ve romancısı Aldous Huxley şöyle diyecektir :

– Yapmak zorunda olduğunuz şeyi sevmeniz gerekir.

22 Haziran 1994

Şairler, gerçek şairler, şiirin yapısına tutkundurlar ya, kimi gerçek düzyazı ustaları da sözcük düzenine büyük önem verir.

Fransız romancısı Gustave Flaubert de yazının soluğu, musikisi üzerinde çok durmuştur.

René Dumesnil, onun yaşamöyküsünü anlatırken şöyle diyecektir :

– Seine ırmağı boyunca uzayan ıhlamur dikili yola *haykırışar* (Flaubert'in uydurduğu sözcüklerden biridir ki *bağrılacak yer* anlamındadır) adını vermişti. Orada, yazdığı tümceleri yüksek sesle okur, ahenklerini, tınılarını denermiş. Ona göre, sağlam yapılı olmayan bir tümce bu denemeye karşı koyamazmış.

Flaubert, yalnızlığı da çok severmiş. Kendi yalnızlığını ve sessizliğini bozmaya kalkışacaklardan fersah fersah kaçarmış.

Hani, keşişe benzer yanları da yok değilmiş. Zaten sık sık "Kilisenin yetiştirdiği bilginlerin sonuncusu benim." dermiş. Şakalarında bile sürdüğü yaşamın keşiş yaşamını anımsatacak yanlarını dile getirirmiş. Senli benli olduğu kişilere yazdığı mektuplara da "Barnabitler Başpapazı" ya da "Dezillüzyon Tarikatı Rahipleri Başkanı" gibi imzalar atarmış.

23 Haziran 1994

Ahmet Cemal, geçenlerde *Cumhuriyet*'te (9 Haziran) Sezen Aksu'nun *Deli Kızın Türküsü* kasetinden (müzik direktörlüğünü Uzay Heparı yapmıştır) söz ederken şöyle diyor :

– Türk pop müziği ile tasavvufun özünü, Akdeniz ruhunu ve bu toprakların türlü birikimlerini bir potada bunca başarıyla birleştirebilmiş böyle bir eserin benzeri, gerçek sanat eserinin başlı başına değer sayıldığı bir Batı ülkesinde kotarılmış olsaydı, birincil olarak hemen müzikbilimcilerin inceleme konusuna dönüşürdü.

Yıllardan beri benim kafamı durduran başlıca konulardan biridir bu : Bizim ülkemizde kimse iyinin, güzelin, dört başı bayındırın ardından gitmiyor. Kimse o sulara yanaşmıyor.

Varsa yoksa pelem pelem laflar...

Varsa yoksa yem yemez, su içmez, yürütük mü yürütük yapıtlar...

Fitne ateşini yelpazeleyen şiirler

Şıpırdak, kıkırdak öyküler...

Çingene maşası, kara kuru denemeler

Ses piştovu romanlar...

Avurlu, zavurlu eleştiriler...

Gerçi kendi köşesinde, kendi ayva göbeğinde ağırbaşlı, yiğit, heyamolalı yapıtlara sarılan, onlarla yatıp onlarla kalkan, yürekleri kan dolu kişiler, parıl parıl parlayan Keşmir derileri de var ama, ne denir, onların da gıkı çıkmıyor.

27 Haziran 1994

Dostoyevski yüzlerce arkadaşı arasında olduğu halde (bunlar Omsk Cezaevindeki tutuklulardır) kendini derin bir yalnızlık içinde görür.

Ne var, bu yalnızlığı sever de. Ama, zorunlu ortak-yaşam'ın korkunç bir şey olduğuna da inanır.

Buna karşılık, Tolstoy, 83 yılının 50 yılını *İasnaia Poliana* köyündeki evinin 32 odasında geçirmiş olmasına karşın kendini hiçmihiç yalnız bulmaz.

Çekoslovakyalı Devrimci Fuçik de *Darağacından Notlar* adlı kitabında : "Bir mahpus yalnız değildir." sözüne sığınır.

Maupassant'ı sorarsanız, o da kendi yaşamını, kendi yaşamında sürdürmek ister.

Légion d'honneur nişanı almanın, *Fransız Akademisi*'ne üye olmanın kendi tekbaşınalığı ile bağdaşmayacağı bilincindedir. Dahası, bu işlerin "onur kırıcı" olduğunu ilan eder.

O, onur kırıcı işler arasında *Le Revue Des Deux Mondes* dergisine yazı yazmayı da sayar.

Gelin görün, ömür dersini bitirirken adı geçen dergiye *Gönlümüz* adlı romanını vermiştir.

Yalnız bunda, dostlarının büyük baskısı rol oynamıştır.

29 Haziran 1994

Geçen gün büyük yalnızcılar üzerinde durdum. Hani, Fransız ressamı Gauguin de bir yalnızcıdır.

O, uygar dünyanın sanatından, harala gürelesinden kurtulmak için Paris'i bırakıp Madagaskar'a sığınmayı kurmuştur.

Gözlemcilik, simgecilik, din ve tip bakımlarından çok zengindir Madagaskar. Orada Kalküta Hintlilerine, Zencilere, Araplara, Hovaslara, Polinezyalılara sık sık raslarsınız.

Ne ki, Madagaskar'ın uygar dünyaya çok yakın olması karşısında Gauguin, Tahiti'ye gitmeye karar verir. Böylece Avrupa'dan, patavatsız ve kaba dünyadan, kısır çekişmelerden ve de imiğine sarılan lambacı sanatçılardan uzak olacaktır.

Sırası gelmişken, Gauguin alınyazısım, beğenisinin önünde diz çöktürmeyi bilecek denli güçlüdür.

Nasıl güçlü olmasın ki, kuru ekmeğini suya batırarak yer. Üstelik ona biftek gözüyle bakar.

Orhon Arıburnu :

Ümit fakirin ekmeği
Ye Mehmet ye!

30 Haziran 1994

Geçen hafta Onat Kutlar telefon etmiş *Simurg* dizisinde benimle bir film yapmak istediklerini söylemişti.

Olumlu karşılığım üzerine bugün Simurg'cular Samih Rifat'ın önderliğinde, tam saat on birde eve damladılar. Ekipte hanım hanımcık iki sekreterle (Meltem Kayalı ve Nimet Tuna) iki kameracı, iki de ışıkçı vardı.

Simurg daha önce 15 sanatçı ve bilim adamını ekrana getirmiştir. Şimdilerde ikinci 15 kişiyi saptamışlar, onları kantarlıyorlar.

Dört, beş ay sonra bu ikinci tur film de bütünlenince ben de televizyon yıldızı olacağım.

Simurg 30 kuş büyüklüğünde bir söylence kuşuymuş. İran söylencebiliminde sık sık söz konusu edilirmiş. Arapların Anka, bizim de Zümrüdüanka adını verdiğimiz Simurg'a İranlılar çokrenkliliğinden ötürü Sireng de derlermiş.

Onat Kutlar'la Samih Rifat dizilerine *Simurg* adını, 30 pak ekin ve edebiyat adamını seçmiş olmalarından vermişler.

Samih Rifat, bildiğiniz gibi, 1940 Kuşağı'nın en önde gelen şairi Oktay Rifat'ın oğludur. Filmlerin yönetmenliğini o yapıyor. Daha önceki filmleri seyretmiş olduğumdan Samih Rifat'ın usta bir sinemacı olduğunu görmüştüm. Bu kez onun usta bir edebiyatçı olduğunu da çaktım. Beş saat boyunca beni gıdıladı, gıdıladı, bülbül gibi öttürdü. Daha sonra Bostancı'da, deniz kıyısında da yürüttü. En sonu, her zaman gittiğim kahvelerden birinde de suratımı birkaç kez görüntüledi.

Öğle yemeğine ayrılan vakti hesaba almazsanız tam yedi saat Simurgcularla birlikte yaşadım.

Yedi saat. Başka bir gün olsa hemen dökülür, dağılırdım. Bugün nedense hiç yorulmadım. Pinpirikliğim çıtırdamadı.

2 Temmuz 1994

Bu akşam TV'de müzikli bir fıştık seyrederken aklım birden Flaubert'e kaydı.

10 gün önce buraya Flaubert için yazdıklarımı düşündüm. René Dumesnil'in Flaubert yaşamöyküsünden açarken "yaşamöyküsü" mü demiştim, yoksa "özyaşamöyküsü" mü?

Hemen içeri koşarak günlüğe el attım. Vay canına buraya (22 Haziranda) yaşamöyküsü yerine özyaşamöyküsü yazmışım.

Alapşap sözcüğün başındaki "öz" ön ekini kazıdım. Sonra da karaların, denizlerin bir başbuğu yürüyüşüyle yine TV fıştığına döndüm.

Sanırım bundan böyle, kimseye belleğimin beni yüzüstü bıraktığını açıklayamayacağım. Oysa, üç yıldır eşe dosta :

– Biliyorsunuz ben artık bellek kullanmıyorum. Belleksiz yaşıyorum diyordum.

Ne var, bendeki bu bellek uyanmasının ne mene şey olduğunu da çıkaramadım. Ne yani, yaşlılığa değil de gençliğe doğru mu ilerliyordum?

Ya da içtiğim yaşlılık vitaminlerinin, özellikle de *Geriatric Pharmaton*'un bir etkisi miydi bu?

Evet evet öyle olmalı.

Onun için buradan Berlin'e, şair Yücel Sivri'ye de bir teşekkür temennası posta etmeliyim. Çünkü o, iki, üç hafta önce 100 kap-

seln'lik bir *Geriatric* göndermişti. İlacı alınca da Sivri'ye telefon açmıştım. Berlin'e. İlacı aldığımı söyledikten sonra da :

– Sen büyük bir şairsin demiştim.

Ardından da :

– Ama dikkat et, ben de büyük şairim.

Karşılıklı kahkahalar altında telefonu kapamıştık.

Pazar 3 Temmuz 1994

Saat 14:00.

Kırk değil, elli yıllık dostum Sabahattin Batur eşi Tansel'le ve de arabasıyla geldi. Beni ve Jale'yi alarak Yakacık'a çıkardı.

Yakacık taa Cumhuriyet öncesinden beri bir seyir yeridir. Kimilerinin yazlık evleri vardır orda. *Son Asır Türk Şairleri* yazarı İbnülemin Mahmut Kemal İnal da o mutlu kişiler arasındadır.

Ben geçmiş yıllarda Yakacık'a bir iki kez gitmiştim. Sanırım, en son 1978'de ordaydım. Tepedeki kahvede oturmuş denizin pırıl pırıllarını içime çekmiştim. O zamanlar Kartal'dan buraya otobüs de işlerdi. Herhal şimdi de işliyordur. Nedir evlerin sayısı, eskiden kolayca hesaplanırken, şimdiler her yeri ev, apartman, site kaplamış.

Kartal'dan Yakacık yoluna saptık mı sapmadık mı? Tepeye değin bütün yol konutlar, fabrikalar, atölyelerle dolmuştu. Yarı yolda Yakacık Lisesi'ne de rasladık. Sonradan birisi bir meslek okulundan da söz etti.

Tepede Ayazma Suyunun bitişiğindeki kahvede tam üç saat oturduk. Hem pide yedik hem çay içtik. Uzaklardaki denizi yine çok çok seyrettik. Çınarları da savsaklamadık. Ben bu kadar ulu çınar ağacı görmemiştim doğrusu. Bizim Çatalçeşme'deki Mehmet Akif Ersoy Sokağında da çınarlar, çamlar vardır ama bu denli uzun boylu, bu denli şişman-ırak değildir. Yakacık'takilerin dalları birbirlerine omuz vererek büyük bir güneş şemsiyesi oluşturmuş.

Yakacık bana geçen gün Simurg yönetmeni olarak bizim evi şenlendiren Samih Rifat'ın büyük babası şair Samih Rifat'ı anımsattı. Onun "Yakacık'ta Bir Akşam" adında bir şiiri vardır. Şairimiz onu Kurtuluş Utkusundan doğan bir sevinçle yazmıştır. Bütünü de Gazi Mustafa Kemal'e bir övgüdür. Bir saygı duruşudur.

Şiir şöyle başlar :

İhtiyar bir dakika yorulmuş gibi durdu

Gözleriyle aradı. Ufuklarda bir hayat
Sanki onun ruhuna ben burdayım diyordu
Aradığı her yerde Gazi Mustafa Kemal

Şiir sonra da şöyle sürgit oluyor

Büyük bir şair gibi coşkun, dalgın, müstağrak
Haykırdı ufuklara kollarını açarak :
Ey milleti kurtaran, yükselten, ihya eden;
Biri de İstanbul'du kurtardığı yerlerden
Bu güzel memleketin asıl fatihisin sen
İlk büyük fatih sensin taç ve taht istemeyen
Ebediyet eğilir hürmetle huzurunda
Hep seni duyuyorum ırkımın gururunda.

Samih Rifat yaşamı boyunca mutasarrıflıklarda, valiliklerde bulunmuştur. Edebiyat öğretmenliği Maarif Vekâleti müsteşarlığı da vardır. Bir ara Çanakkale Milletvekilliğini de üstlenen şairimiz 1932 yılında ömür dersini bütünlemiştir. Ama ondan önce yaşamının en onurlu görevini yapmıştır. Türk Dil Kurumu'nun ilk başkanı olmuştur.

İbnülemin onun için şöyle diyecektir :

– Değerli şair ve yazarlardandır. Eski ve yeni tarzda pek çok şiirler yazmıştır.

Cumhuriyet Şiirlerinden "Yaslı gittim şen geldim" şiiri de onundur

Korkma açıl sen yurdum
Dağlara ordu kurdum
Açık denizlerine
Süngümle kilit vurdum.

Samih Rifat, 1908'de, Meşrutiyetin ilanından sonra *İttıfak* adında bir gazete de çıkarmıştır.

5 Temmuz 1994

Flaubert, salt yazmak hoş duyusu için, salt kendisi için kalem oynattığını söyler.

1672-1673 yıllarında İstanbul'da Fransız Elçiliğinde görev almış olan Antoine Galland da tuttuğu günlüğü kendisi için yazdığını açıklar :

– Eğer bu günlük başkalarının ellerine düşerse ve bu başkaları onlarda önemden hayli uzak parçalar bulurlarsa onlara şimdiden şunu haber vermekle memnun olurum ki, hiç kimsenin beğenisi için değil, kendi bilgim için tutuyorum bu günlüğü.

Jean-Jacques Rousseau da *Yalnızgezerin Düşleri*'nde şöyle mırınkırına elado çekecektir :

– Bu yapraklar benim düşlerimin biçim almamış günlüğünden başka bir şey olmayacaktır. Bunlarda benimle ilgili pek çok bilgi bulabilirsiniz. Çünkü düşünceye yatmış bir "Yalnız Adam" kendisiyle çokça oyalanmak zorundadır.

Bunlar hep okurlarıyla söyleşmeye bayılan yazarlardır. Bunların içinde de *Abul-Farac Tarihi*'nin yazarı Gregory Abul-Farac başı çeker. (Bu tarihi 1950 yılında Ömer Rıza Doğrul Türkçe'ye çevirmiştir.)

Abul-Farac, olayların en can alacak noktasında :

– İşte kardeşlerim, temiz yürekliliğin ve inceliğin semeresi budur, demekten kendini alamaz. Ya da kendini güçsüz bir yazar ilan ettikten sonra *Mülkname* adını taşıyan Farsça bir kitapta rasladığı sözleri anlatımının içine boca eder.

Kimi zaman da sözünü ettiği kişinin oğullarını tanıdığını tarihine ekler. Bunu Rahabaya adındaki ünlü Şam doktorunu dile getirdiği vakit de yapmıştır.

Tarihçimiz, elinden hiçbir şey gelmediği vakit, anlattığı olay sırasında kendisinin nerede bulunduğunu açıklamayı yeğ tutar :

Bu yıl içinde (İ.S. 1255) bu satırların yazarı, Gubos Piskoposu idi. Ve Angur adını taşıyan patrik Mar Dionysius'un seçiminde Mar Savmaoğlu Manastırında hazır bulunuyordu.

Farac, kimi zaman da kendini bir tanık olarak kullanmaktan çekinmez :

– 1285 yılında Bartelli köyünde bir tavuk, bir devekuşu yumurtası yumurtladı. İsa'nın çarmıha gerildiği güne raslayan cumartesi günü, yine Bartelli'de, bir tavuk, hıyar gibi ipince boyunlu, kıvrık ve uzun, bir küçük yumurta yumurtladı. Bunu bize getirdiler, biz de gördük.

Tümü bu değil :

– Gerçi ben 5 Arap yazması okudum ama hiçbirinde bu öyküyü altın suyuna batırılmış bakır dinarların ele alındığında ufalandığını

anlatan serüveni görmedim. Bunu yazan biricik yazar kutsal Mar Michail'dir.

Vekayiname (Türkçe'ye Hrant D. Andreasyan çevirmiştir.) sahibi Urfalı Mateos da Abul Farac'tan pek geri kalmaz :

– Şunu da söyleyebilirim ki, herhangi bir kimse için geçmiş zamanlardaki tüm uluslarla patriklerin ve prenslerin tarihlerini bulup kronoloji sırasıyla bir araya getirmek olanak dışıdır. Çünkü o günlerin tanıkları ortadan kalkmışlardır. Bizim yapmış olduğumuz bu işi başka kimse yapamaz. Biz bu yapıtımız için 15 yıl durmadan araştırma yaptık. İncelemede bulunduk. Olayların tarihlerini eski yapıtları okuyarak saptadık.

XVI. yüzyılda Hint-Türk İmparatorluğunu kuran Babür de *Babürname* adını verdiği özyaşamöyküsünde lafı kendi üzerinde tutacaktır :

– Bunları yazmaktan amacımız kendimizi anlatmak değildir. Olup biteni ortaya dökmektir. Burada böylece her sözün ve her işin gerçeği olduğu gibi yazılmak istenmiştir. Kuşkusuz, baba ve büyük kardeşten, iyi ve kötü ne işitilmişse onları söyledim. Ve akraba ve yabancıda ne gibi aksaklık ya da meziyet görülmüşse onları yazdım.

Okurlarıyla laflamayı seven yazarlardan biri de Charles Dickens ise öbürü de Ahmet Mithat Efendi'dir.

Ahmet Mithat :

– Okuyucu! Siranuş üzerine şu yoldaki düşüncelerimi uygun bulmuyor musunuz? Yukarda geçen görüşlerimi ayıplamak mı istiyorsunuz? (*Müşahedat* s. 358)

– Yolcuları gözden geçireceksek onun vakti de tamam şimdidir. Hikâyemizde bu vaktin hangi vakit olduğunu biliyor musunuz? Akşam üzeri saat onda Dersaadet limanlarından yola çıkmış olan geminin tam Marmara açıklarında bulunduğu saat bir sularıdır ki yolcuların topu da sofrada yemek yemektedirler. Böylece topunu bir anda gözden geçirebiliriz. (*Paris'te Bir Türk* s. 5)

Haa, yazdıklarının arasına kendini sokuşturan yazarlardan biri de Hüseyin Rahmi'dir.

Ne var o, daha çok romana girmeden önce, önsözünde, okurlarına söylev çekmeyi sever.

7 Temmuz 1994

Hemen hemen her memlekette sağcı şairlere çokluk solcu diye

alkış tutarlar.

Solcular ise toptan yere vurulmak, març-murç yenmek istenir. Solcuları edebiyat alanından dehlemeye çalışanlar da ilerici solcular, aydınlardır.

Adam Sanat'ın Temmuz 1994 sayısında çıkan "Çıngırağın Tınları" adlı şiirimde bu konuyu işliyordum :

Biz ilericiyiz aşırma-teyelliyiz
Ötesinde dururuz kendimizin bile
İlerici şairleri ise tefe koyup çalarız

Denilebilir ki, bizim bir derdimiz de değeri bilinmemiş usta yazarların hep gölgeliklerde tutulmaları, alaya alınmaları, taşkala edilmeleridir.

Aydınlığa çıkmaları yüzde yüz engellenmektedir.

Fransız yazarlarından Julien Green 27 Ocak 1969'da günlüğüne şunları yazmıştır :

– Pierre Loti'nin *Mon Frère Yves*'ini (Erkek Kardeşim Yves) yeniden okudum. Görkemli sayfaları var. Örneğin, on birinci bölümde Joseph Conrad'ın bile yazamayacağı bir fırtına anlatılıyor. Ne ki öykü, zaman zaman yavaşlıyor. Loti, değeri anlaşılmamış büyük bir yazar.

9 Temmuz 1994

Ben eleştirinin denemeden geçtiğine inanırım.

Ataç, Memet Fuat, Füsun Akatlı, patronu çıkartılacak eleştirmenlerden olmuşlarsa bu, daha önce denemeci olmalarındandır. Ama sanırım Füsun, denemeden önce eleştiriyle eğleşti.

Akatlı *kül rengini cilalamak* adlı denemesinde bir de kenar süslerinden açıyor. Küçükken, yazılan her sayfanın soluna kenar süsü yapıldığına değiniyor.

Bunlar çiçekler, yapraklar, dallar, sarmaşıklar çiftetellisidir.

Füsun, yazarlığının ilk günlerinde yaşamın marj çizgisinden, yaşamın yazıldığı sayfalara taşmakla taşmamak arasında ürkek bir kararsızlığı süreğenleştirmiştir. Ama sonradan gerçek yazarlığa ağzı sakızlı kenar süslerine sürünmemeye özen göstermekle ulaşılabileceğine varır.

Ne ki, yazarlar insanın içini ısıtan bir seviyi anlatıyorlarsa o yazının kenar süssüz olamayacağını da belirtir.

17 Temmuz 1994

Çok eski yıllarda, belki İ.Ö. II. yüzyılda, Filistin'i boyundurukları altına almak isteyen Suriyelilere karşı yazılmış bir Musevi şarkısı şöyle der :

– Yeniden yükselecek gücü bulmak için çok aşağılara inmek gerek.

27 Temmuz 1994

Yine Bostancı. Olimpiyat Kahvesi. Havuza karşı, Elazığ Fırat Üniversitesi öğretim görevlisi Mahmut Bahar'la oturuyoruz. Sayın Bahar benim üzerime bir "master" yazıyormuş. Benimle yakından tanışmak için ta Elazığ'dan kalkıp İstanbul'a gelmiş. Geleceğini telefonla da haber vermişti.

Sayın Bahar'la tam üç buçuk saat konuştuk. İki gün önce de iki buçuk saat İstasyon Kahvesi'ndeydik.

Ben ne diyeceğimi şaşırdım desem yeridir. Mahmut Bahar benim tüm kitaplarımı okumuş. Benim için yazılanların hiçbirini kaçırmamış.

Falanca şiirimde geçen şu sözle ben neyi anlatmak istemişim? Filan yazımdaki sözcüğü ne anlamda kullanmışım?

Bu soruların karşılığı, aradan 20, 30, 40 yıl geçtiği için beni adamakıllı terletti. Ama ona Türk Yazarlar Sendikası dergisinde Enver Ercan'ın benimle yaptığı konuşmayı salık verdim.

– O konuşmada ben hiçbir boşluk bırakmadım. Şiirlerimi, *Şiirin İlkeleri*'ni, *Sen Beni Sev*'i, *Dört Köşeli Üçgen*'i ve tüm denemelerimi bir bir anlattım. Ne açıklamak gerekirse tümünü açıkladım, dedim.

Ama yine de kendi üzerime kimi bilgiler vermekten de geri kalmadım. Sonunda Sayın Bahar benden koparacağını koparmıştı. Ben de benim üzerime dört dörtlük bir inceleme yapılacağına inanmıştım.

Doğrusu, Salâh Birsel *master*'lerine bu yıl pek ilgi gösteriliyor. Malatya İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, T.D.E. Eğitimi Bölümü araştırma görevlisi Ramazan Çiftlikçi de aynı yolda.

Amasya Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim görevlisi Aptullah Çelik de Salâh Birsel üzerine çalışıyor. Doktora mı ne? Ona da, taa Amasya'dan İstanbul'a kadar gelen öğrencileri aracılığı ile bir iki kez istediği bilgileri ve kitapları ilettim.

Aptullah Çelik şiir de yazıyor. Geçenlerde *Hüzün Çağı* adını taşıyan ilk şiir kitabını bana da gönderdi. Kitap Ankara'da bu yıl içinde basılmış.

Bir şairin bir şairi anlaması elbet daha kolaydır.

Mahmut Bahar da şiir yazıyor. Bakalım bu edebiyatçılardan bu üniversite yiğitlerinden kaç Salâh Birsel çıkacak?

28 Temmuz 1994

Hitler'in Gestapo Şefi Himmler bir gün yanındakilere şöyle der :

– Size çok önemli bir konudan açmak istiyorum. Hiçbir şey saklamadan, yüreğimin tüm açıklığıyla anlatacağım. Biliyorsunuz, kimi şeyleri kendi aramızda çekinmeden konuşabiliriz. Ama başkalarının yanında onlardan hiç söz etmememiz gerekir.

Söylenecek gerçekler...

Söylenmeyecek gerçekler...

Politikacılar bunu iyi bilir. Onların yakın sırdaşları, sırdaşlarının bekçisi sadece kendileridir.

Burada öterler, öterler, ama başka bir yere gitmişlerse onları bırakır, başka telden çalmaya başlarlar.

Hani kadınlar da az çok politikacılara benzer. Kimi gerçekleri kendi aralarında, kadın kadına, çekinmeden konuşurlar da bunları kocalarına açmaya yanaşmazlar.

Fransız yazarı Julien Green yalnız politikacıların değil, politikanın da fersah fersah uzağında durur. Çünkü ona göre politika, insanları ergeç savaşa götürür.

Sanırım Çinliler de politikacılardan pek korkar. Bu yüzden hep alçak sesle konuşurlar.

31 Temmuz 1994

Bizde kimi türküler çokluk kadına mal gözüyle bakar.

Hoş, kadınlar da buna alışmıştır. Onlar da kendilerinin mal sayılmasından hoşlanırlar :

Gemideyim gemide
Ayağım yemenide
Alcaksan al beni
Nişanlım var geride

Ben çeviri şiirlere pek düşkün değilimdir.

Bu yüzden şimdiye dek 3-4 yabancı şiiri Türkçeleştirmekten öteye geçmedim.

Şöyle düşünürüm :

Şiir çeviren kişi sözcüklerin yabancı dildeki etkisini kolay kolay veremez. Bir sözcük yabancı dilde altı harfli ise çevirmen onu altı harfle karşılayamaz. Çünkü onun Türkçe'deki karşılığı 3, 4, 5, 6, 7 vb.'dir. Altıyı yakalarsa sorun yok. Ne ki bu, küçük bir belkidir. Diyeceğim, şiir bir ses düzenidir.

Sözcüklerin Türkçe karşılıklarını vermekle iş bitmez. Şiirin sesini de enselemek gerekir.

Nedir, Cevat Çapan, son yıllarda bu zorlukları yenmek için hiç soluk almadan çalışıyor. Hele bir iki yıldan beri *Cumhuriyet*'te, Şiir Atlası adı altında, hem kendinin hem de başka sanatçıların çevirilerini hafta atlatmadan, okurlarının önüne seriyor.

Cevat, *İyi Şeyler Yayıncılık Ltd. Şti.*'nin şiir dizesinde Genel Yayın Yönetmenliği de yapıyor. Dizide kendi çevirilerinden başka çeviriler de var. Benim elime onun Giuseppe Ungaretti'den, William Butler Yeats'den, Rus şair Osip Mandelştam'dan çevirdiği kitaplar geçti. *Vedalaşmanın İlmini Yaptım Ben* adını taşıyan bu sonuncusunun yarısını kendisi çevirmişse, yarısını da Seyhan Erözçelik Türkçeleştirmiş. Daha doğrusu, on üçü Seyhan'ın, yirmisi de, yanlış saymadımsa, Cevat'ın.

İrlandalı Yeats'in kitabı da *Her Şey Ayartabilir Beni* adını taşıyor :

Her şey ayartabilir beni şu şiir uğraşından :
Gün olur bir kadının yüzü, ya da daha kötüsü
Çektiği çile alıklarca yönetilen yurdumun;

Yeats 1939'da ev deyip benimsediği bir büyük kulede otururken ömür dersini bütünlemiş. Kimi şiirleri onun bu kuleyi ne denli sevdiğini açıkça belli ediyor, "Kapımın Önünden Geçen Yol" da bunlardan biri. "Evim" de bunlardan biri :

Eski bir köprü, ondan daha eski bir kule,
Duvarların koruduğu bir çiftlik evi,
Simgesel gülün açabileceği

Bir dönüm taşlı toprak,
Yıllanmış karaağaçlar ve sayısız diken,
Yağmurun sesi, ya da her yönden esen
Rüzgârın sesi;
İneklerin sıçrattığı sulardan ürküp
Dereyi geçmeye çalışan
Uzun bacaklı sutavuğu;

Oh, Cevat'a dört dörtlük bir aferinbad.

Ungaretti'nin şiirlerini çok sevdim. "Nehirler"i 1916'da yazmış. "Yalnızlık"ı ise 26 Ocak 1917'de.

Seylan Erözçelik de Mandelştam'ın 1914 yılında yazdığı şiiri çevirmiş :

Okşasın kulakları, anlamla yüklü
imparatorluk kentlerinin süslü adları.
Sonsuza dek yaşayan Roma değil
evrendeki yeridir insanın.

Ona hükmetmeye kalkıştı imparatorlar
din adamları onun adına gerekçeler buldu savaşlara,
ama o olmadığından, sefil, döküntü
yerlerdir evler, sunaklar.

6 Ağustos 1994

Yanlış değerlendirmelerin, eksik yorumların salt bizim ülkemizde geçer-akçe olduğunu sanmayın.

Batıda da, bu gün-indi, bu güneş-battı eleştirilere arka dönülmez.

XIX. yüzyıl Fransız yazarlarından Edmond de Goncurt günlüğüne yazdığı bir içdökmesinde bir kenara itilmesinden ve de Guy de Maupassant örneği, elüstü tutulmamasından yakınır :

– Söz *Günlük*'üme gelince, çokları onun sadece bir centilmen sayılan birinin kaleminden çıkmış olmasına şaşıyor. Ya neden acaba kimi kişilerin gözünde Edmond de Goncourt "bir centilmen", bir yeni heves, edebiyatla gönül eğlendiren bir beyzade oluyor da, o Guy de Maupassant gerçek edebiyatçı sayılıyor? Ama neden? Şunun gizli nedenini bir bilseydim.

Bu yıl Ören'e, Sunar Sitesi'ne gitmedim. Oysa 22 yıldır hep oraya çengelimi vururdum. Bundan böyle de gider miyim, gitmez miyim bilmiyorum. Zor geliyor. Uzun yolculuklara katlanamıyorum.

Nedir, her gün Çatalçeşme'den Bostancı'ya dek yürüyorum. İstasyon Kahvesi'nde ya da Havuzlu Olimpiyat Kahvesi'nde dinlendikten sonra geri dönüyorum. Bir dosta rasladığım vakit de bu mola iki saati buluyor.

Dün yine İstasyon'daydım Jale ile birlikte. İki delikanlı (Mümin Karamanlı ve Kenan Deniz) gelip beni suçüstü yakaladılar. İkisi de 25-30 arası. İkisi de Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirmiş. Şimdiler İstanbul'da müfettişmişler.

Elbet yazmama gerek yok. İkisi de Salâh Birsel okudu. Hele Mümin Karamanlı 6 yıldır hep beni okuyormuş. *Salâh Bey Tarihi*'ni bir eksiğiyle bitirmiş. Romanımı (*Dört Köşeli Üçgen*), denemelerimi de hatmetmiş. Ada Yayınları'nda çıkan *Bütün Şiirleri*'me eğilmeyi de unutmamış. Bugünlerde elinde *Varduman* varmış. Ayrıca her ay *Adam Sanat*'ta çıkan yeni şiirlerimi izliyormuş.

Konuşurken bir ara laf Cahit Sıtkı'ya takıldı. Onun "Bir de Baktım ki Ölmüşüm" şiirini okuyacaktım, beceremedim. Ancak ilk üç dizeyi anımsayabildim. Kaldı ki şiirin tümü 6 dizeydi. Bunun üzerine :

– Ben eskiden tüm şiirlerimi ezbere bilirdim. Şimdi bir tanesini bile çıkaramıyorum. Yine iyi, Cahit'in üç dizesini anımsadım, hiç değilse.

Mümin :

– Ama ben sizin bir şiirinizi okuyabilirim.

– Benim şiirimi mi?

– Evet, Çarkıfelek'i.

Sonra da şiiri okumaya durdu :

Neler oldu neler
Ne dolaplar döndü

Doğrusu, benim bu şiirimi nedense, çoğu kimse ezbere bilir. 60'lı yılların sonlarında Siyasal Bilgiler Fakültesi Profesörlerinden Cumhur Ferman, Ankara Üniversitesi Rektörü olduğu vakit, biz Üniversite çalışanları (ben o vakitler A.Ü. Basımevi Müdürüydüm) kendisini kutlamaya çıktığımızda Sayın Ferman bana özel bir yakın-

lık göstermiş ve benim "Çarkıfelek" şiirimi çok iyi bildiğini belirtmişti.

Ferman şimdiler İstanbul Siyasal Fakültesi Dekanıdır. Kenan'la Mümin bu şiir öyküsü üzerine ona kendi Fakültelerinden Cumhur Ferman'a bir bravo kondurdular.

Sonra da ikisi birden ayağa kalktı. Bostancı'daki Salı Günleri toplantılarımıza geleceklerini söyleyerek ayrıldılar.

10 Ağustos 1994

Almanya'ya, Gültekin Emre'ye mektup.

Emre, Yücel Sivri gibi Berlin'de yaşayan bir şairimizdir. Almanya'da çıkan Türkçe dergilerle sıkı bir ilişki içindedir. Bu kez de *Şiirlik* adlı şiir dergisinin yayın yönetmenliğini üstlenmiş.

Şiir-lik'in son altıncı sayısı geçen hafta geldi.

İçinde Emre'nin "Yaz Okumaları" yazısı var. Almanya'daki Türk ozanlarının da bir sürü şiiri. İsveçli kadın ozanlardan çeviri şiirler de unutulmamış. Yücel Sivri'nin de Johannes R. Becher ile Wieland Herzfelde'den Türkçe'ye aktardığı iki şiir.

Emre geçenlerde bana özel bir mektup da yazmış, beni durduğum yerde havalara uçurmuştu :

– Sevgili Salâh Birsel ağabey,

Varduman'ın ödül alması ne güzel! Sizin ödüllendirilmeniz ne güzel! Sizin şiirlerinizi çok seven biri olarak, gurbette bir kez daha daldım şiirlerinizin içine, dünyasına. Bir kez daha kazançlı çıktım.

Emre'ye yazdığım mektuba bin teşekkür de ekledim.

Evet bin teşekkür, bin sevgi, bin saygı, bir selam.

12 Ağustos 1994

İsveç'li oyun yazarı Strindberg "Topumuz tinsel, ruhsal bir uyurgezeriz." der.

Ve de insanın ikili bir varlık olduğu üzerine basar. Ona göre hayallerin, imgelemlerin, düşlerin, çılgınlıkların, zıpırlıkların gerçek bir yanı vardır.

Dahası, şairlerin labalubacı kişilerce horlanan, aşağılanan değişik beğenileri en iyi, en güzel, en gerçek nesnelerdir.

Recep Usta'nın *Neyzen Tevfik* yapıtı ikinci baskısını yapmış. Aferin.

Kitap, Neyzen'in uzun şiirlerini, dörtlüklerini, ikiliklerini, nüktelerini bir araya getiriyor. Şiirler bir konu sıralamasına göre değil, yazıldıkları tarihlere göre sunulmuş. Ayrıca Neyzen'in bilinmeyen şiir ve nükteleri de kitaba eklenmiş.

Yergicimiz Bodrum'ludur. "Balıkçı Tevfik" diye bilinir. "Neyzen Tevfik" adını enseleyinceye dek girmediği iş kalmamıştır. Demirciliğe, terziliğe, fırıncılığa, tulumbacılığa, nakkaşlığa varınca her kapıyı çalmıştır.

Ahmet Rasim onun ney gibi başkaldıran bir sazı, kendi buyruğuyla bülbüle çevirdiğini yazar. Ona göre Neyzen "Çamuru düşmüş bir cevher"dir.

Dudaklarda yangın varmış derler
Ta ezelden yaya koşarak geldim.
Alev, yanakları sarmış dediler
Sevda seli oldum taşarak geldim.

Neyzen, dünyanın en çok içki içmiş ozanıdır. Naci Sadullah "O, rakıyı kadehle, bardakla, şişeyle değil testiyle içerdi. Her defasında küp oluşu da bundandır." der. Şunu da ekler "Hiçbir gergedan Neyzen'in yuttuğu içki kadar su içmemiştir sanırım."

Münir Süleyman Çapanoğlu da onun esrar düşkünlüğüne değinir :

– Ben onun sokaklarda, çingene çadırlarında yattığını, esrar kahvelerinde kabak çekip dalgadan dalgaya düştüğünü çok gördüm.

Ne var, Neyzen bu esirginliklerinden hiçmihiç utanmaz. Hasan Ali Yücel bir gün sıkıntı içinde olduğunu sandığı Neyzen'e biraz para vermek ister. Ama tokgözlü Neyzen :

– İstemem. Mataram ağzına kadar rakı dolu.

– Utandırdın beni.

– Utanma hoca, utanma. Utanmayı unut ki rahat yaşayabilesin. Bak ben kimseden utanıyor muyum? Benim bu halimden varsın başkaları utansın.

Geçen gençlik günlerine yanmayan
Yok gibidir, bense bakar geçerim,

Yoku vara, varı hiçe gömerek
Her solukta bir gam yakar geçerim.

Durulmadı gitti belirsiz başım
Kardaşımdan başka herkes kardaşım.
Kader, zaman, keder, hicran yoldaşım
Dertli ırmak oldum, akar geçerim.

Recep Usta da kitabının önsözünde şunları söylüyor :

– Neyzen, toplumun belirli bir dönemde yaşadığı olayların içinden, güncelliğini yıllar sonra da sürdürebilecek olanlarını gülmece-güldürmece dehası ile yakalayabilmiştir. Olayları, ürün olarak yıllar sonrasına, o gün de geçerli olabilecek bir canlılık ve etkinlikle ulaştırabilmiştir. (...) Neyzen, toplum kurallarını hiçe sayar gözükürken bile, toplumun kendi koyduğu yanlış kurallar ile eğlenmiştir. Toplumda oluşmuş, yozlaşmaya yüz tutmuş sağlıksız değer yargılarının, ne denli boş olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

Tam dörtyüz dirhemmiş, felek sözünde
Ders verdi tilkiye, keçi izinde
Türk'ü tartan terazinin gözünde
Eski okka vardı, gıram görmedim.

Bin bir hüküm sürer, bir günde devran
Eşşekliğe biçer, sırmalı kaftan
Cüceyi, bücüre ekledi zaman
Bir âdemde böyle endam görmedim.

Hadi hop, buraya Neyzen'den gıcıklayıcı bir öykü de kaydırayım :

Neyzen bir gün bir kışlada ney çalıp aşka geldikten sonra zeybek oynamaya kalkar. Ama o sırada Neyzen'in, su döktükten sonra önünü iliklemeyi unuttuğunu sezen bir er :

– Efendi amca, edep yerin açıkta kalmış. Lütfen örtüver.

Neyzen bu sözleri işitince ellerini şipşak havaya kaldırır :

– Sana çok şükür Allahım... Sonunda karşıma benim edebim olduğunu söyleyen bir kulunu da çıkardın.

19 Ağustos 1994

Kar taneleri artık yoluma yağıyor.

Gün gün güçten düşüyorum.

Yamızı yıkık, boynu bükük bir pinpirik oldum gitti.

Belleğim bile bana yüz vermiyor. İşliyorsa kıdır kıymık işliyor. En yakınlarımın bile zaman zaman adlarını unutuyorum. Yalnız, eski yıllarda belleğime girip kurulmuş olaylar, insanlar yine 60 megavatlık titreşimle pır pır ediyor.

Diyeceğim, çokluk belleğimi kullanmıyorum. Belleğine kaldırım surfu oynatamayan bir yazar ise yazmanlık bile yapamaz.

Bakalım bu Şarloluk gidişin sonunda kürküm yıkılır mı, yıkılmaz mı? Bunu, yazıma hava basmak için söylemiyorum. Tüm yaratıcı erkim elektrik alıyor.

21 Ağustos 1994

Biz çoğumuz küçük insanlarız.

Badiğiz, cüceyiz.

Kanı kurumuş, canı çekilmişiz.

Tıngır elek tıngır tasız.

Suyu kesilmiş değirmeniz.

Çürük-çarık ve hıytırık olduğumuz için de karşımızdakini kendimiz gibi samansak, abullabut, ökçesiz, gıcımık ve cıbır sanırız.

27 Ağustos 1994

Nilüfer bir şarkısında :

Sana sevdanın yolları
Bana kurşunlar...

der.

Kadın bir oyuncaktır. Yaya cenkcisidir. Dokuz dokuz vartada tutulan yaratıktır. Hurma şarabı ya da hurma balıdır. Erkekler onları tan tan vurmak, çın çın içmek ister.

Dünyanın dört bir bucağında durum, aşağı yukarı budur.

Kadın bir eşyadır. Kullanılması gerekir.

1962 yılında, Kia Ying-Lan adında, 53 yaşında, bir Çinli kadınla yapılmış bir röportaj yirminci yüzyılın ilk yarısında bile, Çin'de, kadınların ticaret malı gibi alınıp satıldığını, esircilerin işlerini hiçbir yasağa uğramadan yürüttüğünü açığa vurmaktadır.

Evet Kia Ying-Lan anlatıyor :

– Babam yoksuldu. 16 yaşıma geldiğimde beni bir ayaksatıcısıyla evlendirdiler. Adam kalaycılık da yapıyordu. Beni Hopei'ye götürdü. Aralıkta uyuşturucu bağımlısı olmuştu. Ve de toprağıyla ilgilenmeyi unuttu. Sonunda da onu elden kaçırdı. Bunun üzerine köy köy dolaşıp tencere onarmaya, kalaylamaya başladı. Esrara ne ödediğini bilmiyordum. Ama bana verdiği paralar gün gün azalmaya başlamıştı. Derken tümden kesildi. Kızımın ve benim açlıktan ölmemizi istemediğim için Song adında bir çiftçinin evine hizmetçi olarak girdim. Orada dört ay çalıştım. Bana para vermiyordu ama kızımın da, benim de karnımızı doyuruyordu.

Yirmi yaşıma basınca bir gün kocam beni sattı (ağlamaya başlar). Kızımı ve beni Yang adında bir esirciye götürüp bıraktı. Doğrusu bizi, esrar parası edinmek için satmıştı. O günden sonra onu bir daha görmedim. Birkaç yıl önce de öldüğünü işittim. Tutsak satıcısının evinde iki gün kaldık. İki gün sonra esirci de beni ve kızımı, 220 dolara, Ho Non Kong adında bir çiftçiye sattı.

Çok mutsuzdum. Bay Ho yaşlıydı. Benden 23 yaş büyüktü. Birbirimizi sevmemiştik. Ne ki, bana iyilikle davranıyordu. Evliydi. Ailesi başka yerde oturuyordu. Ona bir oğul verdim.

Otuz beş yaşıma geldiğimde Bay Ho hastalanıp öldü. 1944 yılındaydık. Yani İkinci Dünya Savaşı günlerinde. Köy ağası beni yeniden evlendirmek istedi. Bay Ho'nun ailesi de evi ele geçirmek için bu düşünceye katılıyordu. Köyde beni satın almak isteyen bir adam vardı. Nedir, artık evlenmek istemiyordum. Çocuklarımla yaşamayı yeğ tutuyordum. (Ağlar) Bu işi önlemek için bir kıtır da attım. 41 yaşında olduğumu söyledim. Adam da o yaştan sonra benim artık çocuk doğuramayacağımı düşünerek önerisinden vazgeçti.

1958 yılında Hükümet dullara ve öksüzlere kanat germişti. Biz de böylece kurtulduk. Oğlum da büyüdüğü için çalışmaya başladı.

Geçen hafta buraya bir Çinli kadının tutsaklık öyküsünü aktarmıştım. Bugün de bir başka Çinli kadının ömrü boyunca neler çektiğini buraya kıstıracağım. Adı Tou Fang-Lan. Yaşı : 56. O da aşağıda okuyacağınız yürek kaldıran serüvenini 1962 yılında Jan Myrdal adlı bir toplumbilimcinin yaptığı röportaj sırasında anlatmıştır :

– Çocukluğumda yaşamım çok zorluklarla geçmiştir. Babam korkunç oğlu korkunçtu. Kumar oynar, içki içerdi. Kumarda tüm parasını bitirince de eve gelir annemi döverdi. Onun öfke atına bindiği anlarda hepimiz korkar, saklanacak yer arardık. Bir gün : "Ben yeteneksiz bir adamım çoluk çocuğumu yaşatamıyorum." dedi ve bir ip alarak beni asmak istedi. Hepimiz bağırıyorduk "Baba bizi asma. Biz çalışır ev işlerinde sana yardımcı oluruz."

Altı kardeştik. Üç erkek, üç kız.

Biraz büyüyünce benim ayaklarımı bezlerle sarmaya başladılàr. Sıkıyorlar, çok sıkıyorlardı. Görenek böyleydi. Kızların büyük ayaklı, iri ayaklı olması geçerli değildi. Bu işi evde annem yapardı. Uzun bir sargı bezi alır, ayaklarımı iyisinden bağlardı, sarardı. Ama çok acı çekerdim. Ne var, sonraları kızların da iri ayaklı olabileceği kabul yüzü gördü. Böylece en küçük kardeşim bu cefadan kurtuldu. Aşağı yukarı 1930'larda bu sargı cavalacozu ortadan kalktı.

On altıma merdiven dayayınca bizden daha yoksul bir ailenin oğluyla evlendirdiler beni. Yaşam daha da zorlaşmıştı. Boyuna patates ve kavun yiyorduk. Ben de mide ağrıları çekiyordum. Gelin olmak çok netameli bir işti. İlk günler sofrada hep ağlardım. Yavaş yavaş kaynanamla kaynatam bana ısındılar. Ne ki, yemeklerde ilkin onlar yer, ben de artıklarla yetinmek zorunda kalırdım.

Büyük bir çiftçinin tarlasında gündelikçi olarak çalışırdık hepimiz. Kimi yıllar hayvanların yedikleri yemleri yerdik. Sekiz kez yüklü oldum. Dördü öldü. Topu da erkekti. Bir kızım olsun istedim. Çok istedim olmadı.

Kaynanamla kaynatam 1929'da öldü. Yani o zaman ben 23 yaşındaydım. Az biraz sonra kocamla Pao-an'daki bir çifliğe çalışmaya gittik. Ama oraya vardıktan beş gün sonra kocam da öldü. O zamanlar büyük oğlum on üçündeydi. En küçüğü de sekiz. Gidecek başka bir yerimiz olmadığı için Pao-an'da kaldık. İki büyük oğlum eve yardım için çobanlık yapıyordu. Ben de tarlada çalışıyordum. Yaşam güçtü. Zenginler istedikleri her türlü besini alabiliyorlardı. Peynir de yiyorlardı. Ben uzun süre aç dolaşıyordum. Saçlarımı tutunca, onlar

elimde kalıyordu. (Ağlar) Zaman zaman ikinci erkek kardeşim bize biraz pirinç gönderirdi. O da olmasaydı açlıktan ölürdük.

1955'te Lieou-Lin'e taşındık. 1939'da da Yenan'a geldik. Orada kent bombalanınca kolumdan yaralandım.

1961'de Tsing Tchon-wan'la evlendim. Yani geçen yıl. Yani 55 yaşımda. Lieou-Lin'de evlenmeye büyük önem verilirdi. Birinin karısı ya da kocası öldü mü eşi yüzde yüz evlenirdi.

Tsing benden sekiz yaş küçüktü. Ama büyük bir acısı vardı. Hiç çocuğu yoktu. Daha önceki yıllarda çocukları olan bir kadınla evlenmişti ama kadın kendisine çocuk yapmamıştı. Kadın ölünce de Tsing yeniden evlenmek istemişti. Ne var, yaşlı olduğu için hiçbir genç kadın ona varmıyordu. En sonu benimle evlendi. Çünkü kendisine yemek pişirecek bir karısı olması da gerekiyordu.

Artık bana sık sık : "Bana bir oğul yap" derdi.

Ben de hemen yapıştırırdım "Sana yardımcı olamam. Ben çok yaşlıyım. Bunun için genç bir kadınla evlenmen gerekirdi. Ama biliyorsun gençler de seni istemedi."

Kocam benim bu pervasız karşılığım üzerine sus-pus olurdu.

İşte benim öyküm de bu. Ne eksik, ne artık.

6 Eylül 1994

Harita Mühendisi M. Orhan Bayrak Türk gazete ve dergilerinin 162 yıllık tarihine *Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü (1831-1993)* adlı incelemesiyle eğiliyor.

Büyük bir gereksinime karşılık veren bu yapıtından ötürü Bayrak'ı kutlarım. Yazarımız önsözünde şöyle diyor :

– Aranabilecek olan 2525 gazete ve dergi üzerine sizlere yeterli bilgi vermeye çalıştım. Buradaki gazeteler ve dergiler İstanbul'da yayımlananların çoğunu, taşradakilerin ise önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Kitabı alınca hemen bizim (daha doğrusu benim) 1946 yılında beş sayı olarak yayımladığımız *Yenilikler* dergisini aradım. Bulunca da çok sevindim. Bayrak'a yeni bir aferinbad çektim.

Aralıkta, Sözlükten 1915 yılında *Yenilik* adında haftalık bir dergi çıkmış olduğunu da öğrendim.

Yalnız, 1941 yılında, şubat ve mart aylarında, *1940 Kuşağı* yazarlarından Cavit Yamaç da yine *Yenilik* adında iki sayı süren bir dergi çıkarmıştır. Ona kitapta raslayamadım.

Onun birinci sayısında Cavit Yamaç'ın, Oktay Akbal'ın, Sabahattin Kudret'in birer yazısı, Samim Kocagöz'ün de "Gök Boncuk" öyküsü vardır. Birinci sayfanın sol alt köşesinde de benim bir yazım : "Sanatkârın Hiddeti"

Yenilik'in 1941 Mart sayısında ise Samim Kocagöz'ün bir yazısı ile Cavit Yamaç'ın "Orient Express" öyküsü yer almaktadır. Ben de "Seyirci Sahneye Çıkıyor" adlı yazımla (bu yazının tümü *Gandhi ya da Hint Kirazının Gölgesinde* kitabımda da vardır) bu şenliğe katılmıştım. Yazıda "1940 Kuşağı"nın özelliğini dile getirmiş ve ona "bir gemi değiştirme olayı gözüyle bakılabileceğini" belirtmiştim.

Aynı sayıda ayrıca Oktay Rifat'ın "Gün Sonu Konuşması", benim de "Aynı Sokak Boyunda" adlı şiirim boy gösteriyordu. Sabahattin Kudret de üç ya da dört dizelik altı şiir vermişti dergiye.

Sayın Bayrak sanırım Sözlüğünün ikinci baskısına bu bilgileri de aktarmak isteyecektir.

8 Eylül 1994

Yazarların çoğu çatallı bir yolda yürür.

Çatalın başında seçtikleri yolda ilerlerken, çatalın öbür ucunu gördükleri için kendilerini doğru yolda sanırlar.

Ama zamanla yolun sarhoşluğu kendilerini yanıltınca, artık hangi yolda adım attıklarını çıkaramazlar.

Sonunda kendi yollarının bir batağa vardığını bile sezemezler.

Durun, şimdiler edebiyatın dışında fink atıp kendilerini edebiyatın içinde sananlar da pek çok.

10 Eylül 1994

Nedim (1681-1730) kaside alanında XVII. yüzyıl şairlerinden Nefi'nin parlak sözlü olduğunu kabul eder. Ne ki, gazelde, Şeyhülislam Yahya bir yana, Baki'nin üstüne kimsenin çıkmadığını söyler.

Doğrusu Baki de (1526-1600) kendisinin usta bir şair olduğunun bilincindedir. O, edebiyat alanında hiçbir ustanın kendisini geçemediğini de fısılayacaktır. İstanbul'daki, Rûm'daki tüm ozanların gazel tarzını kendisinden öğrendiklerini hiç çekinmeden açıklar.

Sonra da kendi şiirine bakıp bakıp böbürlenir :

– Ey Baki bu şiir değil bir akarsudur.

Eski bir gazelinde de dünya şiir denizinin başkanı olduğunu ilan etmiştir. Kendi yeteneğini görüp de ona eğilmeyen bilisiz dostlarını ise ayıplamıştır. Onlara "Utanç duymuyor musunuz?" diye sormuştur.

Demek isterim ki Baki, yaşadığı günlerde, gereğince sevilememiştir. En sonunda bir gazeline de şu çığlığı sıkıştırır :

– Dünyada ufacık bir parça değilken vücudumuz, güçlük o ki bizi çekemeyenlerin sayısı ufacık değil, koskocadır.

Yalnız, Baki başarısının sadece gazelde olduğuna da inanmaz. O, kasidede dört dörtlük bir şair olduğu görüşündedir :

– Bu çağda söz ülkesinin padişahı benim. Kaside bana sunuldu, gazel bana verildi.

Hoş, anlaşılamamak konusunda Şeyh Galip de (1757-1799) onun alınyazısını izler.

Şeyh Galip, III. Selim'in bile yakın ilgisini çektiği halde gereğince pohpoha çekilmemiştir.

Şairimiz *Hüsn-ü Aşk*'ta kendisini anımsatan şu dizelere yer verir:

– O bülbül, o söz söyleyen dudu, o gönlün dilediği sülün bendim.

Hüsn-ü Aşk'ın sonlarına doğru ise artık dayanamaz :

– Benden önceki şairlerin tarzını geçtim. Yollarını aştım. Bir başka dille konuştum. Şairliğin azıcığı bile bulunmayan günümüzde ben söz padişahının ta kendisiyim. Benden başka padişah da yoktur.

Görüyorsunuz, Şeyh Galip de Baki'den en az 200 yıl sonra anlaşılamamanın acısını çekmiştir.

Şimdilere bakacak olursak, sanım odur ki zamanımızda da edebiyatçılar okurlardan pek memnun değildir.

Vah, eyvah çevremiz bilisiz şapurcularla, kıskanç köpeklerle, küçük insanlarla dolu. Dopdolu.

Peki büyükler yok mu?

Var var. Onlar da var. Ama onlar da küçükten küçük, kıskançtan kıskanç, bilisizden bilisiz.

12 Eylül 1994

Daha önce de yazdım. Doğru düşünmenin ilk adımı konuları birbirinden ayırmaktır. Zekâ ise olasılıkların hesaba alınmasıdır.

Gelin görün toplumlar, kişisel düşüncelerden hoşlanmaz. Bütün

bir kalabalık hangi düşüncenin ardından koşuyorsa sen de onun ardına takılacaksın. Onun başlangıçta kişisel bir düşünce olduğunu bile akıl taşına düşürmeyeceksin.

Bence, Antigone gibi doğru ve yararlıyı öğrenmek, sonsuz mutluluğu yakalamak isteyenlerin kişisel düşüncelere yönelmeleri ilk koşuldur.

Evet düşünce likörleri kişiye bağlıdır. Çok çok insanın değil, tek bir insanın ürünüdür.

Ama görüyorsunuz kalabalıklar, emirle demiri kesenler, tek başlarına bir aydınlığa varamayacak olan paraşütçüler, tızmantırıllar, şamşalaklar, beberuhiler, kısacası hallo-cello takımı kendi kafalarından değil, sokakta geziye çıkmış gözü sürmeli düşüncelerden yanadır.

II. Abdülhamit'in piştovu da budur.

O da toplumu kucaklayan düşüncenin, zorbalık düşüncesinin, geçer akçe olması için aydınların çoğunu yani kişisel düşünceleri bir bir yok etmiştir.

Albert Camus'nün 1946 yılından sonra söylediği bir söz vardır :

– Biz kimi düşüncelerin bize yaklaşmasına izin vererek, ya da kimi düşünceleri kendimize yasaklayarak milyonlarca insanı öldürüyoruz.

Bu yargıyı sanırım o günlerde başta Jean-Paul Sartre olmak üzere daha birçok yazar da benimsemiştir.

Son söz olarak ben de derim ki, insanların savaşlarda yok edilmemesini sağlamak, insanlardaki adalet duygusunu güçlendirmek toplumun değil, kişinin işidir.

Titreyen yumuşak bir tenin işi.

14 Eylül 1994

OBLOMOV.

Rus yazarı İvan Gonçarov'un (1812-1891) okurlara parmaklarını yedirten romanı.

Lenin, Oblomov tipi için şöyle demiş :

– Rusya üç ihtilal geçirdi, ama yine de Oblomov'lar kaldı. Çünkü Oblomov'lar yalnız derebeyleri, köylüler, aydınlar arasında değil, işçiler, komünistler arasında da vardır. Toplantılarda, yarkurullarda nasıl çalıştığımıza bakarsanız eski Oblomov'un içimizde olduğunu görürsünüz.

OBLOMOV'u Türkçe'ye 1967 yılında Sabahattin Eyuboğlu ile Erol Güney çevirmiştir. Güney iyi Rusça bilir, uzun yıllar da Milli Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu'nda çalışmıştır. Birçok da çeviri yapmıştır. Nedir, İsrail Devleti kurulunca o da kimi Türk yurttaşları gibi İsrail'e göç etmiştir.

Sanırım, *OBLOMOV*'u Rusçasından ve İngilizcesinden Erol Güney aktarmış ve onu Sabahattin Eyuboğlu'na göndermiştir. O da çeviriyi, herhal Fransızcası ile karşılaştırmış ve Türkçesini elden geçirmiştir.

Önsözde şöyle deniliyor :

– Rus edebiyatının hiçbir kahramanı (ne Raskolnikov, ne Mişkin, ne Prens Andrey) eski Rus insanını, dahası tüm Doğuluları Oblomov kadar açıklıkla, en özlü yanıyla anlatmaz. Doğu, belki de ilk kez olarak Gonçarov'un bu büyük yapıtında kendi kendini tanımaya, Batı'ya aykırı düşen yanını anlamaya başlamıştır.

Oblomov 32-33 yaşlarındadır. Bir para babası. Yüzünde düşünce çabasının açık-seçik hiçbir belirtisi yoktur. Düşünce onun yüzünde serseri bir kuş gibi dolaşır. Gözlerinden şöyle bir gelip geçer. Yarı açık dudaklarında biraz duraklar. Alnının kıvrımlarında saklandıktan sonra da iyisinden silinip gider.

Gözleri zaman zaman sıkıntıya, yorgunluğa benzer bir şeyle de bulanır. Ama yalnız yüzünün değil, tüm varlığının egemen ve sürekli anlatımı olan gevşekliği, uyuşukluğu, tembelliği ne yorgunluk, ne de sıkıntı bir an için bile bozamaz.

Yatağa, kanapeye uzanmak Oblomov için, ne hastalarda ya da uykusu gelmiş insanlarda olduğu gibi bir zorunluk, ne yorgun bir kimsedeki gibi geçici bir gereksinim, ne de uyuşuk bir insandaki gibi bir zevktir. Bu, onun doğal durumudur. Evde olduğu zamanlar (evde olmadığı zaman da yok gibidir) hep uzanır. Hem de hep aynı odada. Burası, onun hem yatak, hem çalışma, hem de konuk odasıdır.

Oblomov'un bu konudaki başlıca savunusu da şu olur :

– İnsan, yatakta da pekâlâ düşünebilir.

Doğrusu o, işinden başka bir şey düşünmeyen dostlarına acır. Ama onların yolunun açık olduğuna da inanır. Onlar kısa zamanda büyük işler başaracak, yüce orunlara konacaklardır.

Şu kambur-zambur sözler de Oblomov'undur :

– Bizde buna meslek sahibi olmak diyorlar. Bunun için zekâya, istem'e, ruha gerek yok. Bütün bunlar lüks. Onların yaşamı hep böyle yuvarlanıp gidecek ve ruhlarının birçok yanı hiçmihiç açılmayacak. On ikiden beşe kadar dairede iş, sekizden on ikiye kadar da

evde iş. Vah Zavallılar!

Oblomov bütün gün uzanıp yatabileceğini düşündüğü an içi genişler, ferahlık duyar. Rapor düzenlemek, dairede işlem yazıları yazmak zorunda olmadığından da böbürlenir hep.

O, kitap mitap da pek okumaz. Kitapseverlerden de fersah fersah uzakta durur. Kitap yazanlara da adamakıllı kızar: "Ne diye yazı yazıyor bu adamlar?" der.

Bizimkisi insanların çoğunu etsiz, kemiksiz bir yaratık sayar. Onların her insanı sevdikleri için iyi insan sanıldıklarını söyler. Ama bu gibiler kimseyi sevmez. Böyle birinin önünde bir yoksula sadaka verseniz o da verir. Ne ki küfreder, alay ederseniz, o da aynı şeyi yapar.

Oblomov gürültücü, patırtıcı arkadaşlarından çok memnundur. Onlar bağırır, çağırır, tartışma üzerine tartışma açar. Böylece Oblomov'u konuşmak, bir iş görmek yükünden kurtarırlar.

Bizimkisi tembel tembel uzanıp düşlere daldığı zaman, yani uyuşukluk ya da coşkunluk anlarında gözlerinin önüne hep bir kadın dikilir. Bu kadın, çokluk karısı, zaman zaman da sevgilisidir. Nedir, kendisine ateşli gözlerle bakan, ahlar oflarla gözlerini kapayıp göğsüne düşen, sonra kendisine gelip kollarını boynuna saran kadınlardan korkar ve kaçar.

Uzun sözün kısası Oblomov tembel, uyuşuk, aylak ve kararsız bir Rus kalantorudur. Tek düşüncesi dünyaya nerede gelmişse, nerede yaşamışsa orada ölmektir.

Çevirinin önsözüne şu da kıstırılmış :

– Türk okurları, tanıdıkları arasında Oblomov'a benzeyen insanlar görebilecektir. Konya'daki çiftçinin geliriyle Beyoğlu'nda bir türlü gerçekleşmeyen hayaller içinde yaşayan işsiz, yarı-aydınlar ve memurlar az değildir. Kaldı ki hepimizde, iş hayatına karışanlarımızda bile Oblomov'luk vardır. Avrupalılaşma yolunu tutan her Doğu ulusunda Oblomov'luk kolay kolay ruhlardan çıkmayacaktır. Oblomov'luktan kurtulmak için onun tam tersini örnek tutmuş olan, dünya görüşünü iş üzerine kuran Yeni Rusya'da bile Oblomov'lar kuşağının büsbütün kuruduğu ileri sürülemez.

OBLOMOV'u 20-25 yıl önce okumuştum. Bu kez ona yeniden el attım. Bir haftadır hep onu okuyor, onu yorumluyorum.

17 Eylül 1994

İki yıl önçe bir İstanbul gazetesinde aşağı yukarı şu haber yer al-

mıştı :

– Genellikle halkın kitap okumadığından sızlanılır. Aslında halk değil aydınlar, az mı az, dahası hiç kitap okumazlar. İngiltere'de yapılmış çok çarpıcı ve erkekler için utanç verici bir araştırma sonucunu da bildirelim : "Kitapların % 56'sını kadınlar satın alıyor."

Yanlış değil. İmza günlerinde çantalarını, valizlerini kitaplarla dolduran okurların çoğu kadındır.

Ne var, bir yazar da, yine geçmiş yıllarda kitapları şöyle süngülemiştir :

– Kitap nedir? Onlardaki yazılar, kimi zaman, okurları deve gibi yedi yerinden boğazlamak için beklemez mi? Öte yandan, kitapların birinde bangır bangır ilan edilen bir gerçek, ötekinde yalanlanmaz mı? Berikinde zırva olarak öne sürülen ipi kapalı bir benzetme, bir başkasında "bilge sözü" olarak pohpohlanmaz mı?

Aynı yaldır-yıldır yazıcı bir de şunları söylemekten geri kalmamış :

– Yazarların çoğu kendi ana dilini bile doğru dürüst bilmez. Kafaları da rüzgârla karışık yağmur altında salyangozlardan pas almaya bakar. Yazdıklarını deli saçması tümcelerle doldurdukları gibi, sapı samanı da birbirine karıştırırlar. İşin tuhafı, böylelerinin kendi yazdıklarını anladıkları da çok su götürür.

Bu düşsel fener böğürmelerinde kimi doğrular vardır ama çoğu *laf-ı güzaf*'tır, anlamsızdır, boştur, ıvır-zıvırdır.

Durun durun, bu konuda tak-tak vuran başka bir şey daha var Yayıncılar en kırtipil kitapları bile piyasaya "Yılın Kitabı" diye sürerler. Hoş ondan önce kitapların kapaklarını yandım alamadım renklerle boyarlar. İçlerinde, kanı bol kafalılar ise daha başka bir şey yapar. Sakal oynatmaz kitaplar daha 100 tanecik bile satmadan gerideki kitaplara ikinci, üçüncü, onuncu baskı damgasını vururlar. Gerçi onuncu baskı vitrinlerde salmırken, öbür kitapların arasından birinci baskı da yüzünü gösterir ama bu inceliği çakacak okurların sayısı az mı azdır.

Ne demeli?

Elbet yaşamlarında hiçbir kitabın yapraklarını karıştırmamış insanlar çoğunluktadır. Bunların damarlarına kitabın özü, şırınga ile verilse de damarlar onu şipşak dışarı atar. Ya da bu iş yapılırken şırınga kırılır.

Peki oğlum Salâh sen, sen söyle, sen ne yapıyorsun?

– Beni hiç sormayın. Her gün okumak üzerine bir deneme yazsam yine kanmam. Kalemi, yani yazı makinesini, bırakır bırakmaz,

yine kitaplara saldırır, kitaplardan, kitapseverlerden açmak isterim.

Ben bir kitapoburum.

19 Eylül 1994

Konfüçyüs "Beni gerçekten tanıyan ve anlayan hiç kimse yok. Beni ustası olarak benimseyecek hiçbir akıllı yönetici çıkmadı." demiştir.

Konfüçyüs uzun boyludur. Yürürken kollarını kuş kanatları gibi iki yanma açar. Sırtı da kaplumbağanınki gibidir. Kambur zamburdur. Az yiyip içmesine karşın, tıkınmaya pek düşkündür.

Doğrusu, şairlerin de uzun boylu, yürürken kollarını iki yana açan kambur zambur ve de obur kişiler olduğu kabul edilmelidir. Ökelerin hepiciği de böyledir.

Çünkü bu gibilerin ürünlerini alıp bağırlarına basacak, düşüncelerini, kavramlarını benimseyecek andavallılar, lambacılar da çıkmıyor.

Bu konuda Bertrand Russell'ın da bir deyişi olacaktır :

– Küçük bir taşra kasabasında doğan kişi, daha çocukluğunda, kafası gelişime düşman insanlarla çevrili bulur kendini. Sanata ilgi duyarsa yaşıtları onu efemine sayarlar. Kendinden büyük olanlar da ona ahlak dışı biri gözüyle bakar.

Haa, burada Konfüçyüs'ün en sevdiği yemeğin ince kıyılmış etle pirinç olduğunu da söylemeliyim.

Konfüçyüs yemek yerken hiç konuşmazmış. Buna "Yiyeceğe saygı" adını verirmiş.

Bizim ozanların en sevdiği yiyecek ise oldukça değişiktir. Bizimkiler zeytin ekmeği sever ve de beyaz peyniri. Ve de bir somun ekmeği.

Nedir, bunları yerken, bizimkilerin de tısı çıkmaz.

22 Eylül 1994

Ziya Paşa kalemini neşter gibi kullanan şairlerimizdendir.

Bir şiirinde "Doğruluğu savunanlara öteden beri kötü gözle bakılırdı ama şimdilerde hainlere çok saygı gösteriliyor." der.

Onun kimi ikilikleri, dörtlükleri halk arasında büyük ilgi ile karşılanmış ve belleklere çekilmiştir. Bunlardan biri de şudur :

– Adalet zalimleri ne vakit toprak edecektir? Zulüm görenlerin ahı göklere çıkmaktadır.

Hadi bir başkasını da yazayım :

– Milyonla çalanlar yüce orunların başındadır. Birkaç kuruş yürüten rüşvet yiyicinin yeri ise ağır hapistir.

Bunları buraya toplumcu geçinen şairlerimizi düşündüğüm için yazdım. Çok şükür hepimiz toplumcuyuz ama Ziya Paşa'nın şiirlerini anımsatacak hiçbir şey yazmıyoruz.

23 Eylül 1994

Havaları şırlatan şiirlere zaman zaman Nefi'de de raslanır :

– Onun bir eşeği var ki kendisinden daha bilgindir. Koltuğunun altında Arap Edebiyat Tarihi kitabını taşır.

Ama Nefi daha çok kendini öven şiirler düzmüştür :

– Ben eşi bulunmaz yapıtlar veren şairim ki her sözüm bir armağan gibi elden ele dolaşır.

Bir başkası :

– Bugün üstat sihirbaz benim ki zamanımızda benim gibi parlak bir şair yoktur.

Bir üçüncüsü :

– Felek otuz yıldır benim şiirimin inci gerdanlığını mezatta satışa çıkardığı halde anlama saygı gösteren insanlar arasında ona değer biçen kimse çıkmadı.

Ne var, Nefi kendini çekemeyen bu çağdaşı şairleri birer birer yere çalmaktan geri kalmamıştır.

Abdülkadir Karahan bu zibidileri şöyle sıralar :

– Fırsatî, Bahsi, Nigâr, Nihalî, Mantıkî, Meşrebî, Kanii, Ruhi, Ganizade Nadiri, Itrî, Kafzade Faizi, Riyazî, Nevizade Atayî, Azmizade Haletî...

25 Eylül 1994

Eskiden "insanlıktan uzak, alçak" kişilere "nâ-kes" yargısı yapıştırılırmış. İsterseniz buna "adam olmayan" da diyebiliriz. Ya da görgüsüz anlamına gelen "Adam değil cüdam" deyimini kullanabiliriz.

Geçmiş yılların Arapça, Türkçe öğretmenlerinden Tahir Nadi

bir şiirinde şöyle salvo eder :

– Bilginin özünü nakes'lere sakın belletme. Bilmediği şeyi öğrenirse sana düşman kesilir. Çünkü doğuştan aldığı güç o kadardır. Bilgisi artınca hemen uygun zamanı kollayıp yol keser.

İbnülemin bu şiiri okuyunca Tahir Nadi'ye bir "Aferin Şair" oturtur, sonra da ona şunları fısılar :

– Bu bilgece dörtlüğünle seni beni anlatıyorsun. "Nakes" dediğin kimi "taşkapak"lar bilmediği ve bilemeyeceği şeyleri, tanımadığı yolları benden ve benim yapıtlarımdan kaptıktan sonra benimle yarış etmeye ve önümü kesmeye kalkıştı ve kalkışıyor. Benden yürüttüğü önemli bilgileri kendi malıymış gibi satıyor.

İbnülemin, bu durumun İzzet Molla'nın başına geldiğini de belirtir. Ondan şiir aşıran birinin sonra gelip onu, İzzet Molla'ya "Benim şiirim" diye uzattığını açıklar. Sözlerini de şöyle bağlar :

– Bu gibi işleri gördükçe Tahir Nadi'nin öğüdüne ayak uydurmak, dahası, yalnız insanlığını yitirmişlere değil, kimseye, ama hiç kimseye bir şey öğretmemek gerekiyor.

26 Eylül 1994

Bugün yine Tahir Nadi'nin bir dörtlüğünü hoplatalım. Ama şiiri buraya almadan üstünde uzun boylu çalıştım. Yani Salâh Birsel'in benzini simsiyah kestim.

Sonunda ne oldu? Aruz başını alıp gitti. Uyaklar da öyle. Ama dizelerin hece sayısına (on altıya) baş eğdim :

Yergi döktürmekte gerçi çok aşırı ünüm vardır
Çenemi yok yere açmam ağırbaşlılığım vardır
Dilim varmaz değerli kişileri küçümsemeye
Ulusun ışığını doğrultmada çabam vardır

İbnülemin, Tahir Nadi'nin bu dörtlüğünü okuduktan sonra da bir "Doğrudur" yapıştırmıştır.

29 Eylül 1994

– Hep devrimci bir ruh taşıdım. Ben toplumcuoğlu toplumcuyum.

diyen şairlerden korkun. Onlar devrimci ya da toplumcu olsalardı

bunu şiirlerinde gösterirlerdi. Bunu davul zurna ile ilan etmelerine gerek kalmazdı.

Bencesi bu gibiler August Strinberg'in *Rüya Oyunu*'ndaki hep cinayet rüyası gören avukat gibi sokağa çıkarken "Ben Devrimciyim" diye bağırırlar. Akşam eve dönünce de "Ben devrimciyim" demeden adımlarını kapıdan içeri çekmezler.

3 Ekim 1994

Şairlerin çoğunu cigara ya da tütün kuşbaşı etmiştir.

Necatigil tütünden gitti. Cansever, Uyar, Eloğlu da içkiden.

1955 yılında Gaziantep'te Çalışma Bakanlığı İş Müfettişi iken bir cumartesi Malatya'ya sarkmıştım. Bu kaçamakları sık sık yapardım o günlerde. Çünkü Ege'yi hesaba almazsanız, Anadolu'ya ilk o yıl ayak basıyordum. Ordaki insanları, ordaki yaşamı tanımayı ise çok çok istiyordum.

Malatya'yı bir boydan bir boya ikiye bölen caddede dolaşırken birden Dr. Edip Köknel'e rasladım. İstanbul'dan dostumdu. Öyküler yazardı. Bizim *Yenilikler* dergisinde de (1946) bir öyküsü çıkmıştı. Dergiye paraca yardımda da bulunurdu. Ayda 10 lira. Bu onlukları hepimiz (Fahir Onger, Oktay Akbal, İlhan İleri, Behçet Necatigil) verirdik. Zaten dergi de 50 liraya çıkardı. Sahibi de bendim.

Edip, Malatya'da yedek subaylığını yapıyordu. Meğer, Metin Eloğlu da orada er olarak görev sürdürüyormuş :

– Cumartesi akşamları bana gelir. Bende kalır. Pazar günü akşamı da gider. İstersen yarın bana gel, Metin'i de görürsün.

Ertesi gün E. Köknel'in küçümencik evine damlıyordum. Odalardan birinde yere bir yatak serilmişti. Metin orada uyuyordu. Bir süre sonra uyandı. Biz de odaya daldık. Metin yatakta doğruldu ve hemen sol elini yatağın baş ucundaki votka şişesine attı. Lıkır da lıkır. Aç karnına votkayı iyisinden dikti.

Edip'le Turgut da Metin'den pek geri kalmazdı. Onlar da içki dolunayının çabasını güderdi. Hele Turgut daha gündüzden başlardı piyiz kaymaya.

Behçet altmış birinde (1979), Edip elli sekizinde (1985), Turgut elli sekizinde (1985), Metin elli sekizinde (1985) ömür dersini bütünlediler.

Faruk Nafiz'in şöyle bir sözü vardır :

– Eğer Ahmet Refik'le Çallı'ya raslamışsam, bilin ki üçümüz de

sızmışızdır bir kenarda.

O, Çallı ile kendisinin papaz uçurmaları üzerine bir ikilik de döktürmüştür :

Kiminin canı gider içtikçe benim gibi
Kimine de içtikçe Çallı gibi can gelir

6 Ekim 1994

Ben öteden beri yalın anlatım, arı anlatım üzerinde durmuşumdur.

Ne ki, çokları bu süssüz deyişi kendilerine göre yorumluyor ve geldili-gittili, oturdulu-kalktılı entipüften şiirlerin yalın şiir olduğunu sanıyor.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun (1870-1927) ilk öyküleri öbür *Edebiyat-ı Cedide*'ciler gibi süslü ve cicibicidir. O, *Servetifünun*'a yazdığı bu öyküleri 1901'de *Haristan* adıyla yayımladıktan sonra yalın deyişin tumturaklı biçemden daha anlamlı ve daha etkili olduğuna varır. Ama bunun daha güç olduğunu da görür.

Bencesi, yalın anlatım ustalığa dayanır. Kellesi düşmüş düpedüz şiirin ya da süslü ve loğ taşı gibi bıngıl bıngıl deyişlerin fersah fersah ötesinde durur.

Bu yalınlığı, bu arılığı elde etmek için de yalın şiirleri, yalın denemeleri yeniden yeniden okumak gerekir.

Voltaire, bir insanın beğencini yüceltmek için kendi beğencini başkalarının beğenciyle karşılaştırması gereğine inanır.

12 Ekim 1994

Kırk kıran yani herkes, insanları sevdiğini, onlar için afyon ve tiryak yutabileceğini söylüyor.

Bir toplulukta herhangi biri övülmeye, gülüdeği çalınmaya başlasın, ordakiler hemen ona eğerleri altın sırma ve inci işlemeli, üzengileri altından, alınlarında yakutlu, zümrütlü, elmaslı sorguçlar bulunan bir küheylan armağan edebileceklerini ilan ederler.

Gel gelelim kimse, insansever olduğunu, insanların yanında mutluluğa erdiğini belirtecek bir eylemde, bir davranışta bulunmaz.

Denilebilir ki, bu insan sevgisi tecimenleri kendi gibi düşünme-

yen arkadaşlarının suratlarında cigaralarını söndürmekten bile çekinmezler.

19 Ekim 1994

Artık papağannamelere burada bir son çekmek gerekiyor.

Onlara 1949 yılının 20 Ocağında başlamıştım.

Vüüüyy, tam 46 yıl olmuş.

Günlüklerim ilk olarak 1 Ocak 1950'de *Beş Sanat* dergisinde gün ışığına çıktı. O günkü dergiyi edinmek isteyenler onu ya bulur, ya bulmaz. Saadet Altay'a bin teşekkür ki *Ünlülerin İlk Yazıları* adı altında 1988'de yayımladığı kitaba benim o ilk günlüğümü de almış.

Amenna, bu papağannamelerin ilki, herkes bilir, 1955'te *Yeditepe Yayınları* arasında çıkmıştır. O güne değin onları çokluk Naim Tirali'nin *Yenilik* dergisine vermiştim.

1972-1975 günlerine ise *Kuşları Örtünmek* adını bağışladım. O da 1976 Ağustosunda *Ada Yayınları*'nda yer aldı.

İlk cilt çoktan bitmişti, *Kuşları Örtünmek* de kısa zamanda tükenince Ferit Edgü her iki günlüğü *Hacivat Günlüğü* adı altında, yine *Ada*'da, bir araya getirdi. Yalnız bunlara 1956 yılının hiçbir kitaba girmemiş papağannamesini de ekledi.

Ondan sonra da günlükler birbirini izledi.

İşte 1994. Her şey bitti.

Yaş geldi 76'ya dayandı.

Bugüne değin ne yaptım?

Anlatım biçimim, yanmış-yanmamış şekerlerim, ey okur, hoşuna gitti mi?

Yıllardır beni büyük bir bağlılıkla izlediğine göre, hiç değilse sözcük trampetamı yadırgamadın.

Bundan sonra da, istersen sol koroner yetmezliğine uğramadan bu papağannameleri, bu, lambacılarca burun kıvrılan sözcük trampetasını yeniden yeniden karıştırabilirsin.

Ne var, onlar artık seni açmayacak, sana güç katmayacaksa, onlara sakın yaklaşma.

Bir kenarda dur. Dudaklarına da bir gülücük kondur.

Haydi sözcük trampetası.

Tram tram tram.

İstense de, istenmese de trampeta.

Sözcük trampetası.

SALÂH BİRSEL

PAPAĞANNAME

"Tüm yazarlar bir papağandır.
Ne çiziştirirler, ne konuşurlarsa onları doğadan, çiçeklerden, hayvanlardan, gökyüzünden, çevrelerindeki kıpır kıpır insanlardan çıkarırlar. Papağanname, tutiname onların vara yoğa kızması, vara yoğa gülmesidir.

*

Artık papağannamelere burada bir son vermek gerekiyor.
Onlara 1949 yılının 20 ocağında başlamıştım.
Vüüüyy, tam 46 yıl olmuş.

*

Ondan sonra da günlükler birbirini izledi.
İşte 1994. Her şey bitti.
Yaş geldi 76'ya dayandı.
Bugüne değin ne yaptım?
Anlatım biçimim, yanmış-yanmamış şekerlerim, ey okur, hoşuna gitti mi?
Yıllardır beni büyük bir bağlılıkla izlediğine göre, hiç değilse sözcük trampetamı yadırgamadın.

*

Haydi sözcük trampetası.
Tram tram tram."

– Salâh Birsel

ADAM

adam 533

ISBN 975-418-313-9